

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

40e jaargang nr. 1

januari - februari 2011

Inhoud

- Daniel Peeters: Van Alstein, Gentse Slavenkapitein.	2
- Louis van Biesbroeck: Inventaire Archéologique: Koperen panelen van het tabernakel in de St-Jacobskerk.	27
- Pierre Kluyskens: Keizer Karel.	29
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. Marsveld en Paardenrenbaan. Deel I. 1823-1840.	33
- Herdenkingsdagen in 2011.	48
- Guy Schrans: Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840. Deel 2. Jacques Clément Lammens (1754-1825).	51
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Hotel Verhaeghen-Lammens, Oude Houtlei.	62
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Bomenwandeling in 1893 met Hubert Van Hulle als gids.	68
- Lieve Vande Castele: Belle-Lettres aan de Coupure.	75
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 1 December.	82
- Gaston Arens: Die goeie ouwe tijd.	89
- Daniël Van Ryssel: Vergeeten Gentse schrijvers: Jules de Saint-Genois.	91
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de N.	94
- Bibliografie.	96
- Vraag en Antwoord	101
- Lezers schrijven ons.	104

VAN ALSTEIN, EEN GENTSE SLAVENKAPITEIN DEEL I

Een van onze stadsgenoten, Pierre Ignace Liévin van Alstein, heeft het droevige voorrecht als voorbeeld te dienen voor een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de mensheid: de slavenhandel. Dit “voorrecht” heeft hij niet zozeer te danken aan het feit dat zijn activiteit bijzonder afweek van de activiteiten van andere handelaars in slaven, maar wel dat zijn handel en wandel bijzonder goed gedocumenteerd zijn. Hij liet namelijk na zijn dood een vrij volledig archief na dat nu nog raadpleegbaar is in het Rijksarchief. Dit fonds geeft de mogelijkheid om inzicht te hebben in de zo trieste slavenhandel.

Dank zij een gift aan de Rijksarchieven te Gent door een lid van de familie d’Hoop zijn deze documenten bewaard gebleven. Ze kwamen eerst terecht bij pastoor Louis Grégoire van Alstein, de broer van Kapitein van Alstein, en vervolgens bij Antoine François d’Hoop¹, de echtgenoot van Hélène Thérèse van Alstein. Hun kleinzoon, Félix Henri d’Hoop², conservator van de Rijksarchieven te Gent, schonk de volledige archieven van Kapitein van Alstein aan het Rijksarchief waar het omschreven staat als Gift d’Hoop.

Dieudonné Rinchon, die een analyse heeft gemaakt van de eigen geschriften, briefwisseling, scheepsjournalen, aankoop- en verkoopboeken, facturen en lopende rekeningen van de Scheepskapitein van Alstein, heeft zijn lijvig en belangrijk werk van 452 pagina’s, dat als vertrekpunt heeft gediend voor huidige bijdrage over de Gentse slavenkapitein, kunnen samenstellen op basis van dat archief. De nauwkeurigheid en volledigheid van het archief maken het mogelijk om de slavenhandel grondig te bestuderen.

Pierre Ignace Liévin van Alstein

Pierre Ignace Liévin van Alstein werd geboren te Gent op 11 november 1733 en werd er gedoopt in de St. Jacobskerk. Hij stierf van ontbering te Nantes, in de nacht van 26 op 27 december 1793, nadat hij door de Franse revolutionairen was opgesloten in de gevangenis van Nantes, niet omwille van zijn slavenhandel, doch samen met vele anderen omdat zij tot de gegoede stand behoorden.

Zijn overlijdensakte van 7 nivôse jaar 2 is in het archief van Nantes bewaard: “gezegde dag en jaar, om acht uur ‘s morgens op certificaat van Jean Honoré le Roux, directeur van het revolutionair hospitaal gelegen Rue van Dick, sec-

tie van de Halle, heb ik (noot: Ignace Liévin Theulier, officier public) opgesteld huidige akte van overlijden van Pierre Vanalstin, scheepskapitein, geboortig van Gent in Oostenrijks Vlaanderen, overleden vannacht in vermeld hospitaal oud ongeveer 61 jaar, getuigen hiervan...”.

n. 2.
 Le dit jour & au, à huit heures du matin, sur le certificat
 de Jean Bonmarié le Bon, Directeur de l'Hôpital Révolutionnaire
 établi rue Naudiche Section de la Halle, j'ai rédigé l'exposé ci-dessus
 de décès de Pierre Vanalstin, capitaine de navire, natif de
 Gand, en Flandre autrichienne décédé cette nuit audit
 Hôpital âgé d'environ soixante un ans; l'enfant du
 décès ci-dessus malade qu'il étoit, âgé de quatre deux ans. Et Louis
 Charlier âgé de quarante cinq ans, le fils de l'enfant ci-dessus
 à la fontaine infirmiers audit Hôpital, lesquels ne signent
 fait à la maison commune sous mon sang Le dit jour
 & au & Ignace Liévin Theulier officier public

Overlijdensakte van Kapitein van Alstein te Nantes.

Het revolutionair Comité van Nantes had besloten alle rijke handelaars en al wie een gevaar betekende voor de revolutie aan te houden. Pierre van Alstein komt in de gevangenis van Saintes Claires terecht, waar de omstandigheden uiterst slecht zijn en waar hij wegwijnt en aan koorts en dysenterie ten onder gaat. Op aandringen van dokter Gobert worden de meest ernstig zieke gevangenen overgebracht naar de School van de broeders van de Christelijke Scholen, toen het Hôpital Révolutionnaire, waar de omstandigheden ook slecht waren. Tussen 11 november 1793 en 10 maart 1795 geven de overlijdenslijsten van het Hospice Révolutionnaire 617 namen³.

Vanaf zijn jeugd tot de leeftijd van 52 jaar heeft Pierre Ignace Liévin van Alstein deelgenomen aan de slavenhandel. Tijdens zijn campagnes heeft hij met de lokale Afrikaanse bemiddelaars 3.416 slaven geruild tegen stoffen,

wapens, drank,... 236 onder hen zullen het transport niet overleven. De anderen worden afgeleverd op de Antillen tegen suiker en koffie die de retourvracht zullen uitmaken. “A ce trafic Pierre van Alstein réalise une fortune de près de 300.000 Livres” zegt Dieudonné Rinchon.

Gérard Ignace Van Alstein, de vader van de Slavenkapitein

Gérard Ignace Van Alstein, de vader van Pierre, is eveneens te Gent geboren en werd gedoopt in de parochie van St. Baafs op 14 januari 1672. Hij sterft op 21 maart 1762 en wordt begraven te Gent, in de St. Michielskerk. Hij was negociant te Gent. Op 26 augustus 1728 was hij in de St. Merrikerk in Parijs gehuwd met Marie Anastasie Gough, geboren op 22 augustus 1705 te Duinkerken en overleden op 22 februari 1769. Zij was de dochter van een Ierse naar Frankrijk uitgeweken edelman, Edward Gough Heer van Kilmanheim (Kilmanhin) in het graafschap Waterford, en van Anastasie Brown. Edward Gough had zitting in april 1689 in het antirevolutionair parlement van James II. James III gaf hem brieven van bevestiging van adeldom op 26 april 1709 vanuit zijn ballingsoord van Saint-Germain-en-Laye⁴.

Als bruidschat bracht Marie Anastasie Gough het aanzienlijke bedrag van 20.000 Ponden (Livres Tournois)⁵. Rinchon spreekt van de vader van Pierre Ignace Liévin als van “un petit négociant à Gand”, wat niet lijkt te stroken met het feit dat hij begraven wordt in de St. Michielskerk en met de hoogte van de bruidschat van zijn toekomstige. Hun huwelijksvereenkomst bepaalt dat bij overlijden van de man, die trouwens al 56 jaar oud was, aan de bruid zou toekomen “l’ameublement entier du ménage, la vaisselle d’argent, joïaux et tous autres meubles meublants et corporels” wat op de welstand van het echtpaar wijst⁶.

Van het echtpaar van Alstein Gough kennen wij 8 kinderen, waarvan er vier op jonge leeftijd sterven, de overigen zijn niet getrouwd, zodat deze tak van Alstein is uitgestorven. Vader van Alstein laat zijn jongens goed onderricht volgen. Zoon Edouard (1731-1759) wordt viceconsul van Spanje te Duinkerken; zoon Louis Grégoire, geboren te Gent op 1 februari 1737, wordt priester, Pastoor te Bixschoten en vervolgens op 25 juni 1781 Pastoor te Reningelst.

Louis Grégoire van Alstein, de broer van de Slavenkapitein

Een compliment in verzen bij de inkomst van Louis Grégoire te Reningelst vermeldt: “Eerbiedige wellekomste aen den zeer eerweerdigen en edelen heer

mijnheer Ludovicus Gregorius van Alstein, naer zesthien jaeren zeer loffelijk bestiert t'hebben t'herderschap van Bixschote door concours gepromoveert tot t'herderschap der parochie en de heerlighede van Reninghelst opgedraegen door mijn heeren Baillu, Schepenen en Greffier van de voorzeyde Prochie op syne blyde inkomste den 25 junius 1781”.

Louis Grégoire sterft op 17 november 1801 te Gent. Hij wordt begraven op het kerkhof van Reningelst. Een steen in de St. Vedastuskerk aldaar vermeldt: “Ter zalige gedachtenis van den Edelen en Eerw. Heer en Meester Ludovicus Gregorius van Alstein die geboren werd te Gent den 1 Februari 1737 en na zijn studiën in Leuven eerst pastoor werd te Bixschoten gedurende 16 jaar den 25 juni 1781 als pastoor naar Reninghelst kwam afgehaald met 13 overdekte wagens. Hij was een zorgvuldig herder zeer godvruchtig en dienstvaardig. Hij leed vervolging binst de Fransche omwenteling en stierf een heiligen dood op 17 november 1801. De lijkdienst had plaats in de pastorij daar de kerk gesloten op 1 oktober 1797 slechts heropend werd op zeer plechtige wijze den zondag 23 mei 1802. Hij werd begraven in het kerkhof voor de Calvarieberg. RIP.”⁷

In dezelfde kerk hangt ook een rouwbord met het wapen⁸ van Alstein, zonder vermelding van enige datum⁹.

Priester Louis Grégoire van Alstein werd de erfgenaam van de Slavenkapitein.

De Slavenkapitein: Pierre Ignace Liévin van Alstein

Pierre wordt Scheepskapitein. Hij studeerde enkele jaren aan het St. Barbara-college te Gent. Wanneer zijn vader zijn broer Edouard naar Duinkerken en zijn zus Anastasia naar Béthune stuurt bij de familie van zijn vrouw, vertrekt onze toekomstige Scheepskapitein naar Nantes. Hij verblijft er bij Hélène Claire Gough, de zus van zijn moeder, die gehuwd is met Jonkheer Georges Eustace, geboortig van Kradistown, die een kleine reder is. Op dat ogenblik is Pierre 15 jaar oud. Georges Eustace bij wie Pierre van Alstein terecht kwam in Nantes was ook actief in de slavenhandel, doch zijn zaken stonden er niet goed voor. Hij zal als reder failliet worden verklaard. Pierre van Alstein zoekt als jongeling om aangemonsterd te worden aan boord van een schip. In 1749 gaat hij te Paimboeuf aan boord van de Montmartel die gaat vertrekken naar de Antillen, hij vaart mee “sans solde”. De eerste stap naar de slavenhandel is gezet. Zijn eerste reis vangt aan op 7 november 1749, hij is terug op 14 november 1750, zijnde na 13 maanden en 7 dagen.

In 1751 is Pierre van Alstein “pilotin” en heeft hij terug dienst genomen op de Montmartel die afzeilt op 3 april 1751. In vijf maanden tijd nemen zij 458 sla-

ven, nog eens 200 worden geladen die “in stock” waren, zijnde in totaal 658 stuks; 14 sterven tijdens de reis. Op 20 januari 1752 aankomst te Cap Français¹⁰, waar de 644 Congos, zoals zij genoemd werden, gemakkelijk verkocht worden. Op 6 mei 1752 zet de Montmartel koers terug naar Frankrijk geladen met hout, suiker, koffie en komt aan in Paimboeuf op 24 juni 1752. Pierre van Alstein zal er zijn eerste wedde ontvangen, ongeveer 350 Livres Tournoi¹¹. Deze reis duurde 14 maanden en 24 dagen.

In 1752 is hij “enseigne” aan boord van het schip L’Economie van de Société d’Angole die een slavenreis onderneemt. Hij is terug te Paimboeuf op 10 juli 1754, na 21 maanden en 7 dagen. De Société d’Angole was opgericht voor vijf jaar. Deze rederij zal 24 schepen uitrusten voor de driehoeksvaart: de buit is 9.723 slaven, waarvan er 8.150 op hun bestemming toekomen. Er waren in totaal 970 bemanningsleden over de diverse reizen, waarvan er 143 stierven. Op 20 maart 1755 vertrekt het zeilschip Mars naar de Angolese kust. Pierre van Alstein is nu tweede luitenant en schrijver aan boord, zijn eerste woorden in zijn Journaal zijn: “Ad Majorem Dei Gloriam, soit commencé le voyage du Mars”. Zij zullen echter op 8 april 1756 aangevallen worden door een Engels fregat en gevangen worden gezet.

Na negen maanden gevangenschap richt Pierre van Alstein op 25 januari 1757 een bede aan de Heere Gouverneur van Jamaica voor zijn vrijlating: “Tot mijn Heere den Gouverneur van de ylandt Jamaïque. Gelyk ick eenen hollander geboren ben, ick hope dat gij mijne saeke sult aanhoren, ick enhebbe maer eene ryse gedaen in den franckendienst voor jongman met mynheere Denbroucq daer eniwas geene oorlogh als ick uyt Franckeryk komen ben en als zij mij genomen hebben: tis waerom ick vrage U mijne vreyschap en ick zal in myn landt wederomkeeren in eenighe Engelsche schepen; Ick verwaechte van U eene goede antworde en ick zal altijd wesen, Mijn heere den Gouverneur u ootmoedigen en onderdanissen dienaar. P. van alstein”. Hier kwam geen gunstig gevolg op. Pierre van Alstein zal echter wel deel uitmaken van een gevangenenruil tussen de Engelsen en de Fransen en zodoende komt van Alstein aan te Cayes¹² op 1 juni 1757 waar hij naar de suikerplantage gaat van Ridder de Lucker. De Lucker waren ook van Ierse oorsprong en hadden zich te Nantes gevestigd. Via zijn moeder, de Ierse Gough, had Pierre van Alstein er ook banden mee. De grootmoeder van zijn moeder Marie Anastasia Gough was namelijk Jeanne de Lucker¹³. Na een verlijf ter plaatse monstert hij aan op het schip l’Opiniâtre als assistent-piloot, wat een bevordering is. Het schip wordt door de Engelsen en door kapers aangevallen, doch zal uiteindelijk te Brest aanmeren. Hij krijgt een lovende aantekening van zijn kapitein, zowel voor zijn werk als voor zijn houding tijdens de strijd.¹⁴

Pierre van Alstein wordt tweede kapitein aan boord van de Brocanteur. De

eerste kapitein Olivier Chaussée de la Rochebernard krijgt van de admiraliteit brieven¹⁵ die hem het recht geven vijandelijke schepen te kapen en een schatting op te leggen, wat zij deden met de Eagle van Rodesland en de tweemaster Land.

Wanneer Pierre van Alstein niet op zee is, bekwaamt hij zich in de wiskunde, cartografie en hydrografie. Hij zal dan ook een aanvraag indienen om het brevet van kapitein en zal het examen ter zake afleggen: “...nous avons reçu et recevons ledit Sieur Pierre Ignace Liévin van Alstein, maître, capitaine et pilote de navire.”, brevet van juni 1760. Op 26 jarige leeftijd mag hij dus het commando voeren over een schip.

Zijn dossier (28 april 1760) bevat naast de lijst van zijn vorige opdrachten op zee ook volgende persoonsgegevens (vertaald uit het Frans): “ is verschenen Pierre Ignace Liévin van Alstein zoon van Gérard oud 26 jaar, geboren in de parochie van St. Jacobs van Gent, van het katholieke, apostolische en Romeinse geloof, zo hij aantoonde door zijn doopuittreksel aan hem afgeleverd op 17 juli 1758 door de heer Gme (Guillaume) Egyde Nuyten, pastoor van vermelde parochie, de heer van Alstein verblijvende gewoonlijk te Nantes in de parochie van St. Nicolaas...”¹⁶

Hij zal als scheepscommandant meerdere campagnes in de slavenhandel voeren, de eerste met de Télémaque die 330 slaven zal afleveren waaronder ook kinderen, zowel jongens als meisjes. 13 zijn overleden tijdens de reis, een aantal sterft tijdens de verkoop. Ze worden gekocht door 84 kopers. Op 22 oktober 1764 vangt de Télémaque de terugreis aan naar Nantes en komt aan te Paimboeuf op 16 januari 1765. Daar verneemt hij dat de Mentor, een zeilschip ook actief in de slavenhandel, gestrand is voor Quiberon, geladen bij de retourreis met hout en een groot aantal zakken munten (piasters).

De verzekeraars bieden aan onze Gentse Capitaine Négrier een contract aan om deze zakken met geld te bergen. Van Alstein zal 54 dagen werken met een groot aantal arbeiders en een wezenlijk deel van de geldzakken kunnen bergen. Op 22 mei 1765 ontvangt hij bijna 5.500 Ponden, zijnde 5% van het teruggevonden geld, 2.184 Ponden als commissie op de verkoop van de slaven en zijn kapiteinswedde van 1.440 Ponden, wat in totaal een zeer aanzienlijk bedrag is.

De reder van de Télémaque is 67 jaar oud en stopt zijn redersactiviteiten. Pierre van Alstein komt in dienst van de gebroeders Portier de Lantimo en neemt het commando van l’Africain. Zijn tweede slavencampagne kan starten. De reis vangt aan op 25 juni 1766. Van Alstein houdt zeer uitgebreide tabellen bij van alle slaven die hij aankoopt. De aankoop loopt over 109 dagen, voor in totaal 386 aangekochte slaven.

Zijn opdrachtgevers waren tevreden over Pierre van Alstein, die nu 34 jaar oud is, en vertrouwen hem het zeilschip Pompée toe. Dit keer neemt van Alstein een participatie in het kapitaal van de expeditie ten belope van 2/32sten en vertrekt op 2 mei 1769. De lading omvat bij vertrek van de Afrikaanse kust 186 mannen, 85 vrouwen, 80 négrillons “negertjes” en 29 négrittes “negerinnetjes”. 18 mannen, 17 vrouwen, 16 “negertjes” en 5 “negerinnetjes” sterven tijdens de reis en worden over boord gegooid. 65 slaven halen dus niet hun droevige bestemming en 30 anderen zijn ziek en worden tegen verminderde prijs verkocht. Tijdens de verkoop zullen nog 18 slachtoffers vallen. De reders, de gebroeders Portier, geven opdracht aan van Alstein om de oude driemaster Pompée lokaal te verkopen en geen retourcargo te voorzien. Naast zijn deelname van 2/32sten in het kapitaal brengt de 5% die de kapitein heeft op de verkoopprijs van de slaven hem meer op. Hij heeft ook 2% op de kredieten die geïnd worden. Niet alle slaven worden immers contant verkocht. Rinchon stelt dat van Alstein op 39 jarige leeftijd kan beschikken over 40.000 Ponden.

De vierde expeditie van van Alstein zal voor een andere reder zijn, Daniel Garesché, met wie hij op 28 mei 1773 een overeenkomst aangaat voor het schip Duc de Laval. Van Alstein heeft 1/8 deelname in het kapitaal. Er wordt gehoopt op een lading van 500 slaven, de ruimte voor hen in het schip is slecht 1 meter 30 hoog...

Gedurende 231 dagen zullen zij slaven aankopen, na acht maanden hebben zij 298 mannen, 98 vrouwen en 44 kinderen, allemaal gekocht of beter geruild tegen de goederen die zij aan boord hebben. Uiteindelijk zullen er bij de afvaart 393 slaven aan boord zijn, scheurbuik zal uitbreken tijdens de reis. Er zullen er 346 te koop worden aangeboden. Deze campagne zal 20 maanden in beslag nemen.

De rentenier

Op dat ogenblik denkt Kapitein van Alstein eraan om verder door het leven te gaan als rentenier, zijn bezittingen volstaan om te Nantes in de kringen van de hogere burgerij te leven. Hij zal zijn rentenierbestaan echter onderbreken omdat de reders hem in 1782 overhalen om een nieuwe slavenexpeditie, zijn vijfde, aan te vangen aan boord van het schip Le Pactole. Op 24 mei 1784 levert hij zijn “lading” af te Cap Français waar 365 slaven worden verkocht. Deze reis bracht de kapitein iets meer dan 24.666 Ponden op.¹⁷ Bij zijn terugkomst huurt hij een kamer bij Madame Grisale voor 40 Ponden per maand en herneemt hij de notities van zijn persoonlijke uitgaven.

Tijdens deze reis met de Pactole vermeldt van Alstein dat hij meerdere slaven-schepen kruist die de vlag voeren van zijn geboorteland. Negocianten van Nantes doen zelfs voorstellen aan Gentse negocianten. Zo is er een brief van 26 juli 1792 uit Nantes aan de Gentse koophandelaar Kerremans waarin zij de financiële voordelen opsommen van een slavenexpeditie met de Obligeant en zij Kerremans een participatie voorstellen. In 1780 heeft de belangrijke Oostendse reder Romberg schepen ingezet in de slavenhandel. In 1781 neemt baron de Kerle, voorzitter van de Raad van Vlaanderen, een participatie in drie schepen. Hij staat zijn aandeel af aan de Heer Moerman de Voorhaute, Groot Baljuw van het Land van Waes.

De Pactole zal een nieuwe reis ondernemen waarin van Alstein voor een aandeel van 6.000 Ponden deelneemt, dat hij laat verzekeren. Het schip zal ver- gaan.

Pierre Ignace Liévin van Alstein verblijft te Nantes. Zoals hij nauwkeurig notities nam van de gegevens in verband met zijn slavenexpedities zal hij ook zijn uitgaven bijhouden gedurende zijn rentenierleven. Hij heeft een “Négrillon” in dienst die hij heeft meegebracht van Malimbé en noemt hem “mon nègre”. Hij noteert alle uitgaven die hij voor hem doet: een zwart hoed- je met een zilveren rand voor “mon nègre” in 1777, 9 Ponden. Hij betaalt zijn leergeld, noteert zijn nieuwjaar. Pierre van Alstein leeft eerder zuinig, in een huurappartement. Zijn belangrijkste uitgaven zijn zijn kledij die horen bij zijn stand.

Rinchon geeft aan dat van Alstein tijdens zijn verschillende expedities een for- tuin heeft vergaard van om en bij de 300.000 Ponden. Hij belegt en beheert zijn portefeuille, soms met minder gunstige afloop. Ook koopt hij onroerend goed. Hij vertrouwt gelden toe aan de Gentse bankier Jean Baptiste de Loose¹⁸ wiens zuster Caroline getrouwd is met Edouard Grégoire van Alstein, zoon van Pierre Louis van Alstein en van Marguerite de Clercq de Hurtebise¹⁹.

Van 1786 tot 1793 huurt hij een gemeubileerde kamer in één van de rijkste woningen van de stad Nantes.

Hij zal er door de revolutionairen met de bewoners van het huis worden opge- pakt en gevangengezet. Uiteindelijk sterft hij in het Hôpital Révolutionnaire. Zijn erfenis zal door Chevalier François Amand Jean Baptiste Dachon²⁰, heer van Billière, die ook werd aangehouden maar vrijgelaten werd, en zijn echt- genote Françoise Hélène Eustace, wier moeder de zus van de moeder van Kapitein van Alstein is²¹, geclaimd worden. Het echtpaar Dachon Eustace neemt zijn intrek in een eigendom van Kapitein van Alstein die de dooppeter van hun dochter was²². Wanneer echter de echte erfgenaam zich zal aanmel- den, nl. de Pastoor van Reningelst, Louis Grégoire van Alstein, broer van de

Kapitein, zullen zij zonder enig probleem zijn recht op de erfenis erkennen.

In het deel II, dat volgt, zullen de familiegegevens van de van Alsteins ter sprake komen.

NOTEN

- ¹ Antoine François d’Hoop, heer van Singhem ten Brande en van ter Beken, geboren te Gent op 5 juli 1769, overleden op 10 september 1769, zoon van François Dominique d’Hoop en van Marie Louise Danneels, getrouwd te Heusden bij Gent op 10 november 1795 met Hélène Thérèse van Alstein, geboren te Gent op 7 oktober 1776, er overleden op 17 januari 1849 (zie rouwbrief Stichting de Bethune vzw), dochter van Pierre Grégoire van Alstein en van Carola Jacoba Neyt. Hélène Marie Thérèse van Alstein en Pierre Ignace Liévin van Alstein, de slavenkapitein, hebben als gemeenschappelijke voorouders Pierre van Alstein die in 1619 trouwt met Catherine d’Haemere.
- ² Félix Henri Marie Joseph d’Hoop, geboren te Gent op 26 juli 1827, getrouwd te Brussel op 2 juli 1861 met Marie Cécile Hélène Piot, geboren te Schaerbeek op 29 mei 1843, dochter van Guillaume Joseph en van Catherine Hermelinde Watecamps. Félix Henri Marie Joseph d’Hoop was de zoon van Ferdinand Théodore Adolphe d’Hoop, Senator, geboren te Gent op 21 maart 1798 en overleden op 7 september 1866 (zoon van het echtpaar d’Hoop van Alstein) en van Marie Colette Louise Jacqueline Le Fève de ten Hove.
- ³ P. DIEUDONNÉ RINCHON, *Pierre Ignace Liévin van Alstein, Capitaine Négrier, Gand 1733 - Nantes 1793*, Ifan Dakar, 1964, p. 417, verder RINCHON.
- ⁴ J. EVERAERT, *Pierre Ignace Liévin van Alstein, Gents slavenkapitein in Nantese dienst, in Handelingen der Maatschappij voor geschiedenis en Oudheidkonden*, Gent, 1965, p. 51, verder J. EVERAERT.
- ⁵ Anderen vermelden 80.000 Ponden: “convention ... concernant l’alliance conclue à Paris en 1728, entre le sieur Gérard Vanalstein et la demoiselle Marie Anastase Gough pour une dot éventuelle de 80.000 livres.” Archives nationales, MC, étude CXXII, 582, cm (contrat de mariage) du 21 août 1728, vermeld in: *Les réfugiés jacobites dans la France du XVIIIe siècle: l’exode de toute une noblesse pour cause de religion*, Patrick Clarke de Dromantin, 2005.
- ⁶ J. EVERAERT, p. 50.
- ⁷ Bron foto: Koninklijk instituut voor het kunstpatrimonium, referentie M 53493.
- ⁸ Van Alstein: d’or à la barre de sinople chargée de trois croix de Malte losangées d’or et d’argent. Cimier: une croix de l’écu entre un vol de sable. (Rietstap).
- ⁹ Bron foto: Koninklijk instituut voor het kunstpatrimonium, referentie M 53488.
- ¹⁰ Cap Français: in 1670 gesticht door de Fransen, langs de noordkust van de Grote Antillen Hispaniola, thans Haïti.
- ¹¹ RINCHON, p. 40.
- ¹² Cayes: aan de zuidwestkust van Haïti.
- ¹³ zie verder familiegegevens deel II.
- ¹⁴ verklaringen van Moëllien, Capitaine des vaisseaux du Roy, chevalier de St Louis, op 27 februari 1758.

- ¹⁵ "...commission de guerre et dix billets de rançon qui l'habilitent à la guerre de course lui permettant de saisir les bâtiments ennemis et de les rançonner", RINCHON, p. 70.
- ¹⁶ RINCHON, p. 77.
- ¹⁷ RINCHON, p. 366.
- ¹⁸ "Jonk Chev Ian bapta De Loose Schepenen van Keure en syn gemaline vrouw Caroline Diericx dogter van heer en meester joans Francois Xaverius President van den raet van Vlaenderen. 1784 +" Bron: Museum voor stenen voorwerpen, Gent, Koninklijk instituut voor het kunstpatrimonium, foto M 126099.
- ¹⁹ zie familiegegevens verder in deel II.
- ²⁰ Doopakte, bijkomende riten na doopsel thuis "Le 6 oct. 1729 rites supplémentaires au bap. le sixieme mil sept cens vingt neuf ont été par moi prêtre vicaire soussigné administrées les ceremonies de baptême à françois Amand Jean Baptiste né le quatre du present et ondoyé a la maison acause de danger de mort ... fils d'ecuyer René Dachon & de Dame françoise Perrine Mellet son épouse, sieur et dame des rigaudieres..." Bron: Archives départementales de la Loire Atlantique.
- ²¹ Huwelijksakte te Ancenis, parochie St Pierre: "ce trentième mai (1763) ... nous Nicolas Luther, vicaire general de nantes ... avons donne la benediction nuptiale a ecuyer françois amand jean baptiste dachon, seigneur de le bilieres, chevalier de l'ordre royal et militaire de st Louis ancien capitaine au régiment des saisonnais fils majeur de feu ecuyer rene dachon vivant seigneur desregaudieres et de dame françoise perrine meloz (noot: lees Mellet) ses peres et meres ... et de demoiselle francoise helene eustace fille mineur d'ecuyer George eustace et dame helene claire gough ses peres et meres...". Kapitein van Alstein tekent deze akte. Archieven van Ancenis, Archives départementales de la Loire Atlantique. Hélène Claire Gough is de zus van Marie Anastasie Gough; deze laatste trouwt met Gérard Ignace van Alstein en zijn de ouders van de Slavenkapitein.
- ²² Pierre Ignace Lieven van Alstein als Jonkheer omschreven, was de dooppeter van Aimée Angélique Françoise Dachon geboren te Ancenis op 18 januari 1776, er gedoopt in de St. Pieterskerk op 20 januari, dochter van François Amand Jean Baptiste Dachon, seigneur de Billière, Chevalier de l'Ordre Royal et Militaire de St Louis, toen gewezen kapitein van de Infanterie, en van Vrouwe Françoise Hélène Eustace, van de St. Nicolaas parochie te Nantes. Bron Archives départementales de la Loire Atlantique, Bapt. 1776, Ancenis, p. 6/56.

EEN GENTSE SLAVENKAPITEIN DEEL II

In het deel I werd de levensloop van Kapitein Pierre Ignace van Alstein beschreven, deze Gentenaar die uitweek naar Nantes en aldaar actief was in de slavenhandel, een van de zwarte bladzijden van onze menselijke geschiedenis. Na zijn vertrek uit Gent werd hij zeeman, later kapitein actief in de slavendriehoekshandel. Hij maakte fortuin in die handel en was in zijn laatste levensjaren rentenier om dan zelf slachtoffer te worden van de Franse revolutie. Hij zal sterven ten gevolge van zijn verblijf in de revolutionaire gevangenis in Nantes.

Ik heb tussen mijn verre voorouders Marie Claire de Mahieu (Maria Clara Mahieu), geboren op 9 december 1645, overleden op 25 september 1712. Zij trouwt in 1660 met Charles de Berlaere, advocaat in de Raad van Vlaanderen, die geboren werd op 18 juli 1627, overleden op 12 februari 1680 en daags nadien begraven in de St. Nicolaaskerk te Gent. Een nakomeling van dat echtpaar, Pauline Charlotte de Berlaere, is mijn driemaal overgrootmoeder, zij is de moeder van de vaak geciteerde genealoog en heraldicus Jacques Salomon François Joseph Léon Baron de Herckenrode (1818-1880). Marie Claire de Mahieu zal driemaal trouwen, met Berlaere zoals aangegeven, maar ook met Jonkheer Pierre Neyt op 3 maart 1685 en met Jean François van Alstein op 1 februari 1690 in de St. Baafskerk te Gent. Hij was ook advocaat in de Raad van Vlaanderen en Hoog-Baljuw van het Land van Dendermonde.

Dit was de aanleiding om enig zoekwerk te verrichten naar zijn naamgenoot, de slavenkapitein van Alstein. En inderdaad, de van Alstein, echtgenoot van Marie Claire de Mahieu, behoorde tot het zelfde geslacht als de Slavenkapitein zoals blijkt uit volgende gegevens.

Familiegegevens

1ste generatie

Claude, zoon van Gabriel van Alstein, huwt met Hélène de Bodt waarvan:

1. Pierre die volgt
2. Marie, abdis van St. Bernardus te Lier
3. Etienne, kapitein te Straatsburg
4. Antoinette, penitente te Leuven
5. Gabriel, secretaris te Keulen.

2de generatie

Pierre van Alstein huwt met Adrienne van Haren waarvan:

1. Pierre die volgt
2. Alphonse, getrouwd met jonkheer Eduaert de Grits, zonder nakomelingen.

3de generatie

Pierre van Alstein, geboren in 1579, overleden in 1666, hij zou de eerste zijn die zich in Gent vestigde, de familie zou van Keulse oorsprong zijn, Baljuw van de baronie van Nevele en van de Kanselarij van Oudburg te Gent, trouwt te Gent in de St. Nicolaaskerk op 20 februari 1619 met Catherine d'Ha(e)mere, overleden op 24 juni 1673 en begraven op 26 juni in de St. Michielsparochie¹ te Gent, dochter van Pierre d'Haemere² en van Catherine Cocquyt waarvan:

1. Charles Louis, geboren op 26 januari 1623, overleden op 6 april 1681, Griffier van het Land van Nevele bij commissiebrieven van 17 oktober 1649 ter opvolging van zijn vader, trouwt te Gent in de St. Michielskerk op 7 december 1649 met Amelberga Theresia de Kiestmaeker (Kestmaecker) waarvan:

- 1.1 Marie Thérèse of Isabella Theresia⁴ volgens het register van huwelijken van de St. Michielskerk te Gent, op 12 januari 1676 met Jacques Albert van Hamme
- 1.2 Marie Petronille, begijn
- 1.3 Catharine Charlotte
- 1.4 Pierre Séverin, priester
- 1.5 Marie Madeleine, begijn te Gent
- 1.6 Amelberge Françoise
- 1.7 Charles Bartelemi
- 1.8 Marie Anne trouwt met NN. Censen
- 1.9 Jean François⁵, geboren op 16 september 1666, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, Hoog-Baljuw van het Land van Dendermonde, trouwt

met Marie Claire de Mahieu, weduwe van Charles de Berlaere en van Pierre Neyt, zij is de dochter van jonkheer Georges de Mahieu en Catherine van R(h)oodde; ander huwelijk met Petronille Françoise van Zevecote te Gent in de St. Nicolaaskerk op 7 januari 1713⁶, waarvan Pierre François Séverin van Alstein, religieus in de St. Pietersabdij te Gent

1.10 Marie Marguerite, begraven te Brugge in de St. Donaasparochie in november 1712,⁷ huwt met Jacques Wils, waarvan Lieven Wils getrouwd met Anne Willems, Marguerite Wils, non in het klooster Den Nieuwen Bosch te Gent, Caroline Wils (fille dévote), Anne Thérèse Wils, non in het Huis van de H. Geest, Marie Marguerite Wils, Jacques Wils, priester, Jean Baptiste Wils, predikheer en François Wils.

1.11 Caroline

1.12 François⁸

2. Georges Louis die volgt als auteur van de tweede tak: generatie 3bis
3. François Ignace van Alstein die volgt
4. Jean Baptiste, overleden in 1653
5. Françoise, trouwt met Gerard of Joannes Speeckaert⁹
6. Pierre, kanunnik te St. Omer
7. Françoise Marie, geboren op 5 december 1624, getrouwd met Gilles de Wulf
8. Ferdinand, Kanunnik te Aire¹⁰
9. Ignace, advocaat, overleden zonder nakomelingen.¹¹

4de generatie

François Ignace van Alstein, geboren op 30 augustus 1633, overleden op 6 oktober 1706, trouwt op 12 december 1665 in St. Baafs te Gent met Catherine Lievens, overleden op 13 januari 1686, dochter van Guillaume Lievens en van Marie Moens, kleindochter van Josse Lievens en van Catherine van den Bundere waarvan:

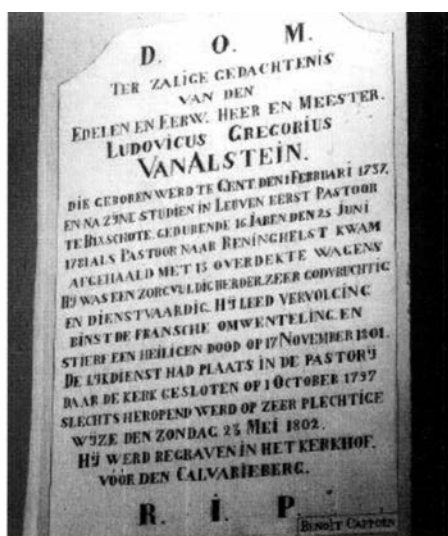
Gérard Ignace die volgt.

5de generatie

Gérard Ignace van Alstein, geboren te Gent in de St. Baafsparochie, gedoopt op 14 januari 1672, overleden op 21 maart 1762, begraven in de St. Michielskerk te Gent, negociant, trouwt op 26 augustus 1728 te Parijs in de kerk van

St. Merri met Marie Anastasie Gough¹², geboren te Duinkerken op 22 augustus 1705, overleden op 22 februari 1769, waarvan:

1. Anastasie, geboren in 1730, overleden in 1751 te Béthune
2. Edouard, geboren in 1731, overleden in 1759 te Duinkerken, viceconsul van Spanje
3. Pierre Ignace, geboren in 1732, die jong zal sterven
4. Pierre Ignace Liévin¹³, gedoopt in de St. Jacobskerk te Gent op 11 november 1733, overleden te Nantes op 26 december 1793¹⁴ in het Hôpital Révolutionnaire, aansluitend op zijn gevangenschap in de gevangenis van Saintes Claires te Nantes door de Revolutionairen, Scheepskapitein, Slavenhandelaar
5. Jean Baptiste, geboren in 1735
6. Louis Grégoire, geboren op 1 februari 1737 te Gent (J. Everaert geeft 31 januari 1737), overleden op 17 november 1801, begraven op het Kerkhof van Reningelst, Pastoor van Bixschoten in 1765 en sinds 25 juni 1781 Pastoor te Reningelst. Hij verliet zijn parochie op 3 frimaire jaar 6, om gezondheidsredenen. J. Everaert vermeldt echter “om de eed aan de republiek niet te moeten afleggen”. Hij leefde als rentenier in Gent waar hij overleed. Hij was de erfgenaam van zijn broer Pierre Ignace Liévin, de Scheepskapitein.

Memoriesteen in de St. Vedastuskerk van Reningelst voor de Pastoor Ludovicus Gregorius van Alstein.

Bron: ©Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

7. Anne Thérèse Aloyse, geboren op 20 september 1741, overleden te Gent op 3 december 1789¹⁵, ongehuwd, begraven in de St Michielsparochie, verblijvende in de Peperstraat te Gent
8. Marie Thérèse, gedoopt in 1745.

Gérard Ignace van Alstein was eerst getrouwd¹⁶ met Barberine Oem (of Oom) in de St. Michielsparochie Gent op 20 augustus 1711.

De tweede tak

3de generatiebis

Steen ter gedachtenis: “Memoirie van D’Heer en Mr. Jooris Louis van Alstein, adt van Raede in Vlaenderen en greffier vande casselrye van Audenburch van Ghendt overleden den XXII jan MDCCXXIII ende van Joff Margarite Jacquelin Brias syne huysvr overl den 2 9ber 1738 die elck beleeft hebben den ouderdom van 93 jaeren, mitsgaders van hunne twee dochters Joff Carline Livine overl den XV july 1757 oudt 95 jaer ende Joff Clemence Catharina overl den XXVI aug 1750 oudt 80 jaeren wiens lichaemen in dese kerck in den choor in hunne vrije sepulturen begraven liggen welcke voors Joff liberaelyck hebben gefondeert vier eeuwige jaergetyden met distributie van broodt ofte gelde soo ten register deser kercke fo 82 te bevinden is”

Georges Louis van Alstein, zoon van Pierre van Alstein en van Catherine d'Ha(e)mere, geboren op 25 juni 1631. Hij is overleden op 22 januari 1724, begraven in de St. Michielskerk te Gent¹⁷, Advocaat van de Raad in Vlaanderen, Griffier van de Kasselrij van Oudburg te Gent¹⁸. Hij trouwt te Gent in de St. Pietersparochie op 2 juni 1658¹⁹ met Marguerite Jacqueline Brias²⁰, overleden op 29 oktober 1728, beiden hebben de leeftijd van 93 jaar bereikt. Zij was de dochter van Basile Brias²¹, Heer Van Peteghem door aankoop (hij had een rente op de Heerlijkheid van zijn schoonvader, die aanzienlijke schulden had op deze heerlijkheid, en kreeg de Heerlijkheid van Petegem toegewezen bij decreet van 12 september 1654). Basile Brias, overleden op 30 mei 1681, was erfelijk ontvanger van de Kasselrij van Oud Burch te Gent²². Ook hij had aanzienlijke schulden op Petegem en was getrouwd, contract van 22 augustus 1622,²³ met Anna Novarez, geboren in 1604 en overleden op 24 oktober 1677, dochter van Matthieu Novarez²⁴, Heer van Petegem, gehouden van het leenhof van de Stenen Man te Oudenaarde die ook al belangrijke schulden had op deze heerlijkheid, en van Marie van der Horst (van den Hoorst, van der Haest). Van Matthieu of Matheo Novarez wordt gezegd dat hij afkomstig was van Carmagnola en een tafel van leningen hield te Brugge, hij was dus een lommerdhouder in “De Grote Caorsijnen” in de Lange Rei te Brugge. Op oudere leeftijd liet hij een verklaring registreren voor de schepenkamer in Brugge op 9 juni 1639 in verband met zijn wapen en zijn edele afkomst en gebruikte de titel Jonkheer. In 1640 kreeg hij hiervoor een boete van de Raad van Vlaanderen, doch liet kort daarna op 30 mei 1640 een andere verklaring acteren door een Schepen van de Brugse Vrije, Charles Blomme, en gebruikte verder zonder problemen zijn titel van Jonkheer.²⁵

Het echtpaar Georges Louis van Alstein en Marguerite Jacqueline Brias hebben volgende kinderen:²⁶

1. Caroline Livine, overleden op 15 juli 1757, oud 95 jaar
2. Clémence Catherine²⁷, overleden op 26 augustus 1750, oud 80 jaar
3. Pierre Grégoire die volgt
4. Jeanne, begijn.

De Heerlijkheid Peteghem ging na het overlijden van Basile Brias over naar zijn dochter Jeanne, zus van Marguerite Brias, de echtgenote van Georges van Alstein. Marguerite Brias werd de erfgename van haar zus op 19 maart 1706, doch de heerlijkheid was zwaar belast door schulden en al in beslag genomen door haar man Georges van Alstein. Er volgt een lang proces waarbij uiteindelijk meerdere generaties van Alstein zullen betrokken zijn (Georges van

Alstein, zijn zoon Pierre Grégoire van Alstein, diens zoon Pierre Louis van Alstein en ook zijn zoon ook genaamd Pierre Grégoire; worden ook vermeld: Anne Brias, zus van Marguerite Jacqueline Brias, en de kinderen van Anne Brias: Basil Bake, Jean Baptiste Bake²⁸ en Isabelle Bake, die zij had met Laurent Bake, advocaat in de Raad van Vlaanderen en Schepen te Gent en tot slot twee Barth, Henri en Pierre, die achterkleinneven zijn van Jeanne Brias).²⁹

4de generatiebis

Pierre Grégoire van Alstein³⁰, geboren in 1659, overleden in 1742, trouwt te Gent St Baafs op 18 mei 1701 met Marie Jeanne Hailly, geboren in 1667, overleden in 1728, dochter van Jean Baptiste Hailly³¹ en van Jeanne Antoinette de Smidt waarvan:

1. Pierre Louis die volgt.

5de generatiebis

Pierre Louis van Alstein, Heer van Petegem en Radepas, Hoogpointer van de Kasselrij van Oudenaarde³², erfelijk Griffier van St. Baafs, trouwt met Marie Marguerite de Clercq de Hurtebise³³, dochter van Erasmus Joseph de Clercq de Hurtebise³⁴ en van Marie Mols waarvan:

1. Marie Bernardine, geboren te Lokeren op 27 augustus 1733, overleden te Brugge op 3 maart 1760,³⁵ trouwt te Gent in de St. Baafskerk op 10 oktober 1753³⁶ met Philippe Ferdinand Guillaume van Meldert,³⁷ geboren op 8 augustus 1726 te Berne bij Aalst en overleden te Brugge op 1 april 1798,³⁸ Luitenant Opper-Jager van Vlaanderen
2. Edouard Grégoire, Heer van Petegem en Radepas, geboren in 1734 te Gent, overleden in 1818 te Gent, Hoogpointer van de Kasselrij van Oudenaarde, erfelijk Griffier van St. Baafs te Gent, trouwt te Gent in de St. Michielskerk op 25 mei 1779³⁹ met Carolina Johanna de Loose⁴⁰, geboren op 4 juli 1754, overleden in 1811, dochter van Jean de Loose en van Jeanne Ameloot⁴¹
3. Pierre Grégoire, geboren in 1735, overleden op 21 januari 1784⁴², Secretaris van de Keure te Gent, trouwt te Gent in de St. Michielskerk op 8 december 1758⁴³ met Carola Jacoba Neyt⁴⁴ waarvan:
  - 3.1 Livinus Gislenus Ildephonsi Franciscus⁴⁵, Heer van Radepas, geboren te Gent op 31 januari 1768, overleden op 8 september 1791⁴⁶, trouwt met Philippine Antoinette d'Hoop⁴⁷, geboren te

- Gent en er overleden op 13 mei 1831, waarvan Pierre Leopold Liévin Charles François⁴⁸, geboren in 1791 te Gent, overleden op 22 februari 1862, professor te Gent in de oosterse talen
- 3.2 Joseph Hector Félix⁴⁹, gedoopt te Gent in de St. Michielskerk op 27 juli 1773, Burgemeester van Drongen (1800-1810), overleden te St Martens Leerne, trouwt op 18 juni 1791⁵⁰ te Gent in de St. Baafskerk met Marie Philippine Blancquaert, overleden te Brussel, dochter van Jean Blancquaert en van Catherine de Clercq, waarvan:
- 3.2.1. Joannes Ferdinandus Eduardus, geboren op 16 maart 1795 te Gent, overleden op 11 januari 1870 te Sint-Joost-ten-Node, trouwt in eerste huwelijk met Maria Joanna van Aelbroeck, overleden te Brussel, waarvan Mathilde Marie van Alstein, geboren te Gent in 1824, overleden te Parijs op 5 mei 1883⁵¹, getrouwd in 1847 met Octave Charles Waldemar Frémin du Sartel⁵², geboren te Douai op 6 januari 1823, Marineofficier, en in tweede huwelijk op 18 september 1862 te Graauw en Langedam in Zeeland met Maria Francisca Julia Mastraeten, geboren in 1830 te Leuven, dochter van Francies Mastraeten⁵³, Doctor in de Medicynen, en van Anna Maria Petronelle de Coster, beiden wonende te Leuven
- 3.2.2 Adolphe Ferdinand Bonaventure⁵⁴, geboren in 1798, overleden te Ninove op 6 november 1883⁵⁵ trouwt met Marie Thérèse Pelagie van Lierde, overleden te Basecles op 17 november 1896, waarvan Jeanne Marie Clementine van Alstein, geboren te Ninove op 15 december 1834 en overleden te Basecles op 22 april 1898 die trouwt te Ninove op 15 oktober 1860 met Etienne Jules Baron de Maelcamp d'Opstaele en vervolgens als weduwe Maelcamp met Charles Hector Gérard⁵⁶ die weduwnaar was van Charlotte de Broëta. Haar vader, Adolphe Ferdinand van Alstein is de laatste man van deze tak. Hij verbleef al te Ninove in 1867 en staat vermeld als "eigenaar" bij de verlening van een jachtwapen, verlof van 25 augustus 1867⁵⁷
- 3.2.3 Joseph Hector Jean Georges, overleden te Gent op 22 februari 1844⁵⁸, getrouwd met Catherina Barbara Maria Verhegge (Verhegghen), waarvan Coralie Catherine Marie van Alstein, geboren te Gent op 16 november 1822 en er overleden op 26 maart 1891, begraven op 31 maart te St Martens Leerne⁵⁹, getrouwd met Napoléon Charles François van Crombrugge, geboren te Gent op 31 maart 1811 en er overleden op 21 januari 1887. Catherina Barbara Maria Verhegge is geboren

- te Gent op 25 november 1788 en overleed er op 16 april 1875⁶⁰. Zij was de dochter van Franciscus Norbertus Verhegge (Verhegghen) en van Anna Catharina Verhaeghe.
- 3.2.3 Henriette Jeanne Joseph trouwt met Ignace van Ooteghem.
- 3.3 Hélène Thérèse, geboren te Gent op 7 oktober 1776 en er overleden op 17 januari 1849, getrouwd te Heusden bij Gent op 10 november 1795 met Antoine François d’Hoop⁶¹, Heer van Synghem ten Brande en van ter Beken, geboren op 5 juli 1769 te Gent, Directeur van de Registratie en Domeinen in Oost-Vlaanderen, overleden te Gent op 10 september 1829. In haar rouwbrief wordt haar overlijden aangekondigd door leden van de familie d’Hoop, enkel haar zus Mademoiselle Henriette van Alstein is vermeld.
- 3.4 Henriette Lucie⁶² gedoopt in de St Michielskerk te Gent op 21 november 1774
- 3.5 tot 3.9 Pierre Louis, Jean Baptiste, Eugénie Grégoire, Jeanne Françoise Grégoire en Colette.

Wapen van Alstein⁶³
waarvoor dank aan Jhr Frédéric d’Hoop

Daniel JSM Peeters

NOTEN

- ¹ Begraafboeken Alexianen te Gent: “Van Halstijn sterfdatum 1673/06/26, voornaam Pieter, afstamming fa, adres Burgstraat, burgerlijke staat weduwe, begraven in parochie Sint-Michiel, bron LXVIII nr.20-1 zijde recto folio 36.” archieven Gent.
- ² Deze Pierre d’Haemere is de zoon van Pierre d’Haemere en van Jeanne van Deinze, kleinzoon van Pierre d’Haemere en van Catherine Droesbeke. Bron: *La famille van Alstein, ses ascendants, descendants et leurs alliés: recueil généalogique de renseignements réunis et publ. par Félix Henri d’Hoop, 1891*, verder *Félix Henri d’Hoop*.
- ³ “Halsteyn Carolus huwt met Kestmaecker Amelberga Theresia op 1649-12-7 in de parochie Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige Haelstyn Petrus en getuige De Meyer Christianus.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.
- ⁴ “Van Hamme Jacobus Albertus huwt met Alsteyn Isabella Theresia op 1676-1-12 in de parochie Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige Alsteyn Carolus Henricus en getuige Van Damme Ignatius.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.
- ⁵ De huwelijksakte van de parochie St Baafs geeft als voornamen Petrus Franciscus en als achternaam van Aelsteyn: “Van Aelsteyn Petrus Franciscus huwt met Mahui Maria Clara op 1690-2-1 in de parochie Sint-Baafs in het bijzijn van de getuige Matthijssens Martinus en getuige Hacé Martinus“. d’Hoop geeft in genealogie Van Alstein, p. 190, de voornamen Jean François en vermeldt de twee huwelijken, eerst met Zevecote op 1 februari 1690 en later met Marie Claire Mahieu op 13 december 1712, weduwe van Charles de Berlaere en van Pierre Neyt. Op p. 5 geeft hij ook als eerste huwelijk Zevecote en als tweede huwelijk Mahieu, wat blijkbaar niet strookt met de akten van St. Baafs en St. Nicolaas. Een Jean François van Alstein is getuige bij het huwelijk van Carolus Petrus de Berlaere en van Anne Marie de Beirleire, zoon en dochter van Marie Claire de Mahieu en Charles de Berlaere: “De Berelaere Carolus Petrus huwt met Bras Maria Anna op 1704-9-25 in de parochie Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige Van Alstyn Joannes Franciscus en getuige Bras Paulus Antonius” en “Hendrickx Joannes huwt met De Beirleire Anna Maria op 1697-2-18 in de parochie Sint-Baafs in het bijzijn van de getuige Van Aelstyn Joannes Franciscus en getuige de Soetaert Antonius”. Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels-Noord, Vrijwilligersarbeid. Dus tweemaal met de voornaam Joannes Franciscus.
- ⁶ “Van Alstin huwt met Van Sevecotte Petronella op 1713-1-7 in de parochie Sint-Niklaas in het bijzijn van de getuige Van Sevecotte Isabella.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Nicolaas, Vrijwilligersarbeid.
- ⁷ “Brugge: St. Donaas: 20-11-1712: VAN ALSTEIN Margareta echtg. Jacobus Wils.” Bron: Parochieregisters Brugge, Vrijwilligersarbeid. De transcriptie bij het Rijksarchief geeft: “Parochieregisters - Begrafenisakte Brugge, Parochie St. Donaas, Aktedatum 20.11.1712, overledene Margareta van Alstein, echtgenote van de overledene: Jacobus Wils.”
- ⁸ *Félix Henri d’Hoop*, p. 5.
- ⁹ Vinden een huwelijksakte met de voornaam Joannes voor Gerard Speeckart “Speeckart Joannes huwt met Halstyn Francisca op 1649-11-23 in de parochie Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige Halstyn Petrus en getuige Dhamere Paulus.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.
- ¹⁰ J. EVERAERT, p. 50.
- ¹¹ *Félix Henri d’Hoop*, p. 1 en p. 5.
- ¹² Dochter van Edward Cough, Heer van Kilmanhin in het Graafschap Waterford, Ierse edelman die zijn land verlaat om godsdienstredenen en zich vestigt te Duinkerken als maritiem

koopman, en van Anastasie Brown. Zij krijgen 16 kinderen. Op 11 oktober 1718 verleent koning Lodewijk XV hem naturalisatiebrieven en behoud van oude adeldom. Hij is de zoon van Jacques Cough en van Jeanne de Lucker. Het testament van Anastasie Brown, weduwe van Edouard Gough, is van 1721. Bron: *Inventaire-sommaire des Archives départementales antérieures à 1790*, p. 277, Archives départementales de la Marne, Paul Pélicier, 1892.

¹³ In een verklaring van Messire Charles Jean Beydaels en van Gilles Ange de Libina, wapenheraut: “Déclarons et attestons que M. Pierre Ignace Liévin van Alstein, écuyer, fils légitime de M. Gérard Ignace van Alstein, écuyer, et de Dame Marie Anastasie Gough, petit-fils de M. François Ignace van Alstein, écuyer, et de Dame Catherine Lievens, arrière petit-fils de Pierre van Alstein, écuyer, et de Catherine Damere, est descendu légitimement de l’ancienne famille de van Alstein, originaire de la province et comté de Flandre, qui a toujours porté les armoiries qui sont d’or à la bande de gueules chargées de trois croix d’argent; l’écu surmonté d’un heaume d’argent grillé et liseré d’or et fourré de gueules, aux anchements et bourrelet d’argent et de gueules; et pour cimier une croix de l’écu entre un vol d’argent”. Hier is sprake van een “bande” of rechter schuinbalk en niet van een “barre” of linker schuinbalk (de richting is anders); de obiit in Renigelst heeft een linker schuinbalk. De adelbrieven van 17 januari 1771 door Maria Theresia verleend aan Pierre Louis van Alstein, zoon van Pierre Grégoire, geven als wapen: van goud met een linkerschuinbalk van sinopel, beladen met kruisjes.

¹⁴ Overlijdensakte in de archieven van Nantes op 7 nivôse van het jaar 2.

¹⁵ Bron overlijdensakte: Begraafboeken Alexianen, archieven Gent. “Acte de + Gand: Alstein (van) sterfdatum 1789/12/03, voornaam Anna Thersia Aloysia leeftijd 48, naam vader Gerardus, afstamming fa, adres Peperstraat, burgerlijke staat ongehuwd, begraven in parochie Sint-Michiel, bron LXVIII nr. 22 zijde recto folio 103”.

¹⁶ “Van Alstein Gerardus huwt met Oom Barbara Maria op 1711-8-20 in de parochie Sint-Michiels-Zuid in het bijzijn van de getuige Van Alstein Franciscus en getuige Oom Cornelia.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.

¹⁷ Foto Hélène Rouneau, St. Michielskerk Gent, zomer 2009. Graf nr. 27 in het koor, volgens de plattgrond verschenen in: *Les églises de Gand*, p. 106, Baron Kervyn de Volkaersbeke.

¹⁸ “Joris van Alstein, pensionaris ende griffier van de Casselrye van het Auderburgh van Ghendt” 1705 vermelding in *Bibliographie Gantoise, XVII siècle*, p. 228, F. van der Haeghen, 1860.

¹⁹ “Van Alsteyn Georgius huwt met Brias Margaretha op 1658-6-2 in de parochie Sint-Pieters in het bijzijn van de getuige Brias Basilius en getuige Van Alsteyn Petrus.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Pietersparochie, Vrijwilligersarbeid.

²⁰ Wapen Brias: d’or au lion de sable au chef de sinople chargé de trois épis d’or. Cimier trois épis. Bron: Rietstap. Dit wapen, parti met Novarez, is te zien op een schilderij “De kroning van Maria door de heilige Drievuldigheid”, foto in *Album Albert Schouteet*, Westvlaams verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge, 1973, na p. 104.

²¹ Basile Brias, zoon van Jean Odon Brias, houder van een leentafel te Gent, en van Marie Visconti, vaker Marie Milan, en kleinzoon van Jacques Brias en van Lucie de Succa. “Jean Odon Brias, coopman, gheboren uut Piëmont, hier te vooren ghehouden hebbende tafel van leenynghe ende mitsdien tydt binnen dezer stede zyn fixe residentie ghehouden hebbende ... met Maria van Milan, zyne huusvrauwe, Basilius, Jean baptiste, Oratio, Jeronimo, Beernaert, Anna, Maria ende Lucretia Brias zyne kinderen” uit *Boek van poorterie*, Stadsarchief Gent, 1542-1651, fol. 221, citaat in *Album Albert Schouteet*, Westvlaams verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge, 1973, p. 102. Ook Basile Brias en zijn vrouw leefden lang: “Gheluck wensch over de blyde jubilé feest van vijftich jaeren t’saemen inden houwelyken staat overgebracht door de ryp-sinnighen ende achtbaeren heer mynheer Basilius Brias Heere van

- Peteghem, erf-achtig ontvanger van de Casselrye van t' Audenburgh, advocaet inden provincialen Raede van Vlaenderen ende vander Eedt van desen &ct ende deughtrycke voorsienighe ende loffelycke vrouw mevrouw Anna Novarez zyne wettighe huysvrauwe op den derden october 1672 op het wapenschrift van den selve Heer". In 1842 noteerde Van Lerberghe volgend grafschrift in de kerk van Petegem: "D. O. M. Monumentum. Nobilis viri Basillii Brias Toparchae dilecti loci antiquae castralis dynastiae de Peteghem qui ecclesiae parochialis sicut de Worteghem etc. cum jure regali dominium possidedat nobilisque matronae Annae Novarez conjugum jubila piorum 4 8bi 1672 liberorumque. Obiit hic 30 maii 1681 aetatis 81 illa vero 24 9bris 1677 aetatis 73, afgeschreven in 1842". Bron: *Audenaerdsche Mengelingen*, p. 384, Lodewyk Van Lerberghe.
- ²² "Bailliu ende mannen van Leene van den Castele ende Auderburgh te Ghendt, ordonneren Mr. Basilius Brias, ontfanghere, te betalen an den suppliant (noot: Niclays Roose, schilder) de som van thien ponden grote over de diensten ordinaire ende extr. bij rechte gheroert ende sal u met acquijt in rekeninghe valideren. Actum 3en Febr. 1635. Bij ordonnantie als boven. Fr. van Zevecote." *Handelingen der Maatschappij van Geschiedenis- en Oudheidkunde te Gent*, p. 50, 1902.
- ²³ *Album Albert Schouteet*, Westvlaams verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge, 1973, p. 104.
- ²⁴ Niet te verwarren met Mattheus Novarez Heer van Terloo, advocaat in de Raad van Vlaenderen, die zijn zoon was en dus broer van Anne Novarez: "Huysse van plaisance bij de bocht van de Schelde, in het kwartier van St. Pieters-Aalst, buiten de Heuvelpoort te Gent, bewoond als leenhouder van 1638 tot 1644 door meester Mattheus de Novarez, geboren poorter van Brugge, heer van Terloo, advokaat in de Raad van Vlaenderen, kaart van het district Gent door Henricus Hondius, 1641 (illustratie als boordtekening van de kaart)" zie *Album Albert Schouteet*, Westvlaams verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge, 1973, na p. 104, artikel van J. Mareschal.
- ²⁵ *Album Albert Schouteet*, Westvlaams verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge, 1973, p. 109, artikel van J. Mareschal geeft : "...Caesar Augustin de la Tour, gentilhomme de la bouche de Son Alteze le Prince Thomas ... dict et declare soubz serment solennel ... de bien cognoistre ledict seigneur Novarez et avoir eu très bonne cognoissance a ses parens en la ville de Carmignola, ville de Pietmont et marquisat de Salust ... qu'ilz sont de très bonne et anchienne noblesse, portant completes et nobles armoiries...". Origineel op perkament met tekening van het wapen: in keel een St. Andrieskruis van hermelijn. Rijksarchief Brugge, triage van Zuylen, Wettelijke passeringen lias 1640.
- ²⁶ zie ook: *Les églises de Gand*, p. 78, Baron Philippe Augustin C. Kervyn de Volkaersbeke en zijn beschouwingen over een akte van 11 november 1693. De bibliotheek van de universiteit van Gent (174.A.10) bewaart volgende akte : "... portant constitution de rente en faveur du Sr Brias et de demoiselle Anna Novarez sa femme pour renonciation de succession future du Sr Novarez le vieux seigneur de Peteghem" met vermelding van Pierre Grégoire van Alstein. Zie ook Bibliotheek Universiteit G12081: 1714, "reflexien ... teghens P.G. van Alsteyn.mitsgaders P.F. Lanneau curateur ten sterf-huysse van vrouwe Jenne Brias."
- ²⁷ De twee zussen schenken een zilveren kruis, St. Michielskerk Gent: "Den Christus aen dit Cruys is doen maecken ende gejoint door Joff Caroline- Livine ende Clémence-Catherine van Alstein", gemaakt door Frans Fray(e)s, in 1729.
- ²⁸ Laurent Bake trouwt met Anna Maria Brias in de St. Pietersparochie in Gent op 21 mei 1645: "Bake Laurentius huwt met Brias Anna Maria op 1645-5-21 in de parochie Sint-Pieters in het bijzijn van de getuige Brias Basilius en getuige Colpaert Petrus". Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Pieters, Vrijwilligerproject.
- ²⁹ PHILIPPE ANTOINE MERLIN, *Répertoire universel et raisonné de jurisprudence*, 1827,

- Vol. 7, p. 380 en volgende, met een zeer uitvoerige beschrijving.
- ³⁰ zie Catalogus Bibliothek Universiteit Gent: "Reflexien Omne D'Heer Jacques Steuperaert ende Consorten Gedaeghde Teghene D'Heer en de Meester Peeter Gregoire van Alsteyn en de Consorten mitsgaeders Peeter François Lanneau Curateur ten stef-huysse van Vrouwe Jenne Brias Impetranten (ca.1714)".
- ³³ Jean Baptiste Hailly, zoon van Gillis Hailly en van Anna Michielsdr Mast.
- ³² Bouwaanvraag Postheernestraat te Gent met vermelding van zijn ambt van Hoogpointer: "Aanvrager: VAN ALSTEIN Eduardus, Beroep: ontvanger belastingen, Beschrijving: Postheernestraat / VAN ALSTEIN Eduardus, Bouwaanvraag totaal: 535-241-24, Breedte: 22, Commentaar: hoogpointer van de kasselrij van Oudenaarde, Jaar aanvraag: 1788". Bron: archieven Gent, Beeldbank.
- ³³ Wapen de Clercq de Hurtebise: d'argent à trois merlettes de sable rangées en chef de l'écu à un écusson de gueules à la bande d'or en abîme. "De Clercq Maria Margarita fa - echtgenote - Alstein Petrus Ludovicus - 5 maart 1752 Sint-Baafs - Bij den Kalkoenschen Haene (Nederpolder) - LXVIII nr.21-f.27 verso – Begraven in de kerk met een uitvaartdienst eerste klas". Bron Archief Gent, begraafboeken Alexianen 1673-1796.
- ³⁴ Erasmus Joseph de Clercq de Hurtebise, zoon van Paul Louis de Clercq en van Marie Antoinette Blancquaert, kleinzoon van Bernard de Clercq en Anne Cornélie de Fumal, zij was de dochter van Robert de Fumal en van Jeanne du Quesnoy, kleindochter van Arnould de Fumal, Raadsheer-pensionaris te Mechelen en Jeanne de la Cattoire.
- ³⁵ Overlijdensakte te Brugge: "Brugge O. L. Vr. 2de, + 3-3-1760: VAN ALSTEIN Maria, echtg. Philippus Van Meldert". Bron: Vrijwilligersarbeid Brugge.
- ³⁶ "Van Meldert Philippus Guillelmus Ferdinandus huwt met Van Alstein Maria Bernarda Josepha op 1753-10-10 in de parochie Sint-Baafs in het bijzijn van de getuige Van Meldert Franciscus Josephus en getuige Van Meldert Emmanuel Ignatius Theodorus". Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Baafs, Vrijwilligersproject.
- ³⁷ Zoon van Pierre Guillaume Leopold van Meldert, geboren 16 december 1686 te Berne en er overleden op 29 januari 1755, eerste luitenant van de Grenadiers in dienst van Spanje, Hoogpointer van de Kasselrij van Oudenaarde. Hij trouwt tweemaal: eerste huwelijk op 25 november 1718 te Brugge met Cornelia Françoise Joos, dochter van François en Jeanne Carette. (Doopte: "Brugge St. Salv. 3de, 1-11-1697 JOOS Cornelia fa JOOS Franciscus en de CARETTE Joanna". Bron: Vrijwilligersarbeid Brugge. Huwelijk: "Brugge: Sint-Jacobs, 25-11-1718 VANMELDERT Petrus met JOOS Cornelia". Bron Vrijwilligersarbeid Brugge.) Een tweede maal op 24 juli 1724 met Barbe de Ruddere, de moeder van Philippe van Meldert, echtgenoot van Alstein. Zie: FÉLIX VICTOR GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du royaume de Belgique*, 1849, Vol. 3.
- ³⁸ Overlijdensakte Brugge: "Brugge: 1-4-1798, VAN MELDER Philippe zoon van VAN MELDER Pierre DERUDDERE Barbe". Bron: Vrijwilligersarbeid Brugge.
- ³⁹ "Van Alstein Eduardus Gregorius huwt met De Loose Carolina Joanna op 1779-5-25 in de parochie Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige De Loose Joannes Baptista, handelaar en getuige Van Alstein Petrus Gregorius, secretaris bij de eerste schepensbank, geboren in Lokeren" Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.
- ⁴⁰ Zus van Jean Baptiste de Loose, Bankier te Gent, aan wie kapitein van Alstein geld toevertrouwt.
- ⁴¹ *Félix Henri d'Hoop*, p. 189.
- ⁴² Begraafboek van de Alexianen te Gent, archieven Gent, vermeldt: "Van Alstein sterfdatum 1784/01/21, voornaam Pieter, afstamming fs, adres Bennesteeg, burgerlijke staat onbekend, begraven in parochie Sint Niklaas, bron LXVIII nr. 22, folio 53."
- ⁴³ "Van Alstein Petrus Gregorius huwt met Neijt Carola Jacoba op 1758-12-8 in de parochie

- Sint-Michiels-Noord in het bijzijn van de getuige Ameij Carolus en getuige Neijt.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Michiels, Vrijwilligersarbeid.
- ⁴⁴ Dochter van Josse Neyt, overleden 1779, en van Jeanne van Coppenholle, dochter van Louis van Coppenholle en van Anne Françoise van den Baeze; wapen Neyt: d'azur à trois canettes avec anse d'argent.
- ⁴⁵ Vermelding in de overlijdensakte van Pierre Leopold van Alstein: “Gent: Aktedatum 24-02-1862. Overledene: Petrus Leopoldus Livinus Carolus Franciscus Van Alstein, Geboorteplaats Gent. Leeftijd 70 jaar 5 maanden. Vader overledene: Livinus Gislenus Ildephonsi Franciscus Van Alstein. Moeder overledene: Philippina Antonia D'hoop”. Bron: Rijksarchief. In de lijst van de Tontinaire Lijfrente is zijn doopdatum afwijkend, namelijk 9 maart 1768 in de St Michielskerk.
- ⁴⁶ In de begraafboeken van de Alexianen te Gent is te vinden: “Van Alstein sterfdatum 1791/09/09, voornaam Livinus, afstamming fs, adres Bennesteeg, burgerlijke staat onbekend, begraven in parochie Sint-Niklaas, bron LXVIII nr. 22, folio 63”.
- ⁴⁷ Dochter van François Dominique d’Hoop, zie voetnoot 81.
- ⁴⁸ De archieven van de professor (benoemd bij KB van 25 oktober 1845) en collectie waardevolle boeken, die als toonaangevend over oosterse talen en filosofie werden bestempeld, zullen openbaar worden verkocht ten sterfhuis, Rue du Miroir, 2 à Gand (Spiegelstraat te Gent), van 26 mei tot 9 juni 1863; de catalogus van de verkoop beslaat 483 pagina’s. Overlijdensakte: Gent, aktedatum 24-02-1862, overledene Petrus Leopoldus Livinus Carolus Franciscus Van Alstein, geboorteplaats Gent, 70 jaar 5 maanden, overlijdensdatum: 24-02-1862 te Gent, vader overledene: Livinus Gislenus Ildephonsi Franciscus Van Alstein, moeder overledene Philippina Antonia D’hoop, bron transcriptie Rijksarchief.
- ⁴⁹ G. Schrans in zijn werk *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, p. 266, geeft hem op als lid van de Gentse Loge “La félicité bienfaisante”.
- ⁵⁰ “Van Alstein Josephus Hector Felix huwt met Blancquaert Maria Philippa op 1791-6-18 in de parochie Sint-Baafs in het bijzijn van de getuige Blancquaert Joannes Henricus en getuige Neyt Carola Jacoba.” Bron: archieven Gent, Parochieregisters St. Baafs, Vrijwilligersarbeid.
- ⁵¹ De annuaire de la Noblesse van Frankrijk kondigt haar overlijden aan: “+ le 5 (mai 1883) Mathilde-Marie Fremin du Sartel, née Van Alstein, 59 ans, à Paris”. Bron: Annuaire Noblesse de France, p. 259 – 1884, Borel d’Hauterive. Haar overlijdensakte Parijs, 9de arrondissement: “1883, le 5 mai acte de décès de Mathilde Marie van Alstein, âgée de cinquante neuf ans, Propriétaire née à Gand Belgique, décédée au domicile conjugal rue Lafayette 18 le cinq mai fille de Jean Ferdinand Edouard van Alstein et de Marie Jeanne van Aelbroeck son épouse décédés. Epouse de Octave Charles Woldemar Fremin du Sartel, Propriétaire..” In de Zeelandse archieven is er ook een melding van haar overlijden “Mathilde Marie van Alstein, Successiememorie overledene op zaterdag 5 mei 1883 Parijs, Kantoor: Hulst, Mathilde Marie van Alstein Plaats overlijden: Parijs, Overlijdensdatum: 05-05-1883 Opmerking: Gehuwd met Octave Charles Waldemier Frémin du Sartel”. Bron: Zeeuwen gezocht. Dit wijst erop dat er bezittingen waren in Zeeland.
- ⁵² Frémin du Sartel (wapen: d’argent à trois lions de sable 2 et 1, au chef d’azur chargé de trois besants) familie uit Cambrai. Hij is zoon van Jean Philippe Frémin du Sartel, Lijfwacht van Koning Lodewijk XVIII, Lid van de gemeenteraad van Cambrai, en van Eugénie Josèphe Adelaïde de Carondelet. Zie Dictionnaire des familles françaises anciennes ou notables à la fin du XIXe siècle, Vol. 19, p. 236.
- ⁵³ Huwelijksakte: “Gemeente: Graauw en Langendam Huwelijksakte, Datum: 18-09-1862 Bruidegom Joannes Ferdinandus Eduardus van Alstein, Leeftijd: 67 Geboorteplaats: Gent, Bruid Maria Franciesca Julia Mastraeten Leeftijd: 32, Geboorteplaats: Leuven Vader bruide-

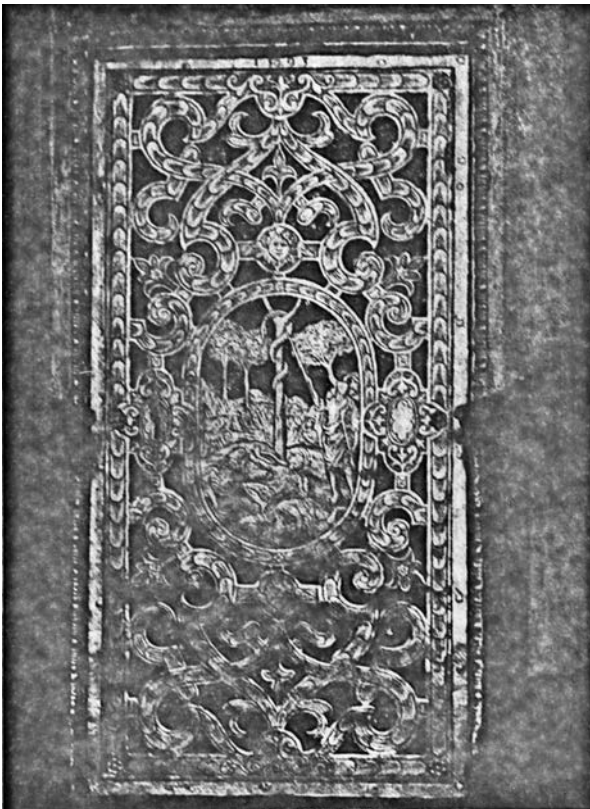
- gom Josephus Hectorus Felix van Alstein, overleden te St. Martens Leerne Moeder bruidegom Maria Philippina Blancquaert, overleden te Gent Vader bruid Francies Mastraeten Moeder bruid Anna Maria Petronella de Coster Nadere informatie Bgm wdnr van Maria Joanna Aelbroeck”. Bron: Huwelijksakten, 1843-1882, Graauw en Langendam, p. 276/569.
- ⁵⁴ G. Schrans in zijn werk *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, p. 267, vermeldt hem als lid (1881) van de Gentse Loge “Les vrais amis”.
- ⁵⁵ “Successiememorie overledene op dinsdag 6 november 1883 Ninove, Kantoor: Hulst, Adolphe Ferdinand Bonaventura van Alstein.” Bron: Zeeuwen Gezocht.
- ⁵⁶ Zoon van Sébastien Gérard en van Marguerite Hubin.
- ⁵⁷ *Mémorial administratif de la Flandre Orientale*, Vol. 102, p. 1207, Oost-Vlaanderen, Provincieraad.
- ⁵⁸ “Successiememorie overledene op donderdag 22 februari 1844 Gent, Kantoor: Hulst Nummer: 5274a 1853: Joseph Hector Jean George van Alstein, weduwnaar.” Bron Zeeuwen Gezocht. Staat vermeld als officier in de *Annuaire de l'état militaire de France*, p. 257, uitgave 1821 van de Ministère de la Guerre: “M. van Alstein Jos. Hect. Jean George, Cap. Adj. Maj. “ evenals bij J.T. Martin in zijn *Souvenir d'un ex-officier*, p 318, een korte verwijzing naar “Je m'étais particulièrement lié avec deux officiers de mon âge : Van Alstein, jeune Belge qui avait suivi le roi depuis Gand.”
- ⁵⁹ Haar rouwbrief is bewaard bij de Stichting de Bethune vzw. Er zijn geen leden van de familie van Alstein die het overlijden aankondigen, alleen leden van de familie Crombrughe, er is een broodverdeling voor de armen van St. Martens Leerne voorzien.
- ⁶⁰ Bron: transcriptie overlijdensakte Rijksarchief.
- ⁶¹ Zoon van François Dominique d'Hoop, geboren St. Nicolaasparochie te Gent op 4 augustus 1737, getrouwd met Marie Louise Danneels, geboren St. Baafsparochie te Gent op 8 september 1741, er overleden op 9 oktober 1819, dochter van Joannes Baptista Jacobus Judocus Josephus Danneels Heer van Synghem ten Brande, ter Beken getrouwd in de St. Baafskerk te Gent op 27 november 1740 met Adrianna Ludovica Marius. (zie Association familiale d'Hoop vzw)
- ⁶² In de “ Lyste van de Tontinaire Lyfrente tot laste der Lyfrente-Societeit binnen Gend; tweede klasse ingaende 1 mey 1786” is zij en twee van haar broers terug te vinden. Elk lid van de Societeit stortte een bedrag, de twintig langst levenden verdeelden het bedrag. “96. Livinus F.J.G. VAN ALSTEIN, Fs. Gregorii & Carolae J. Neyt, gedoopt tot Gend Parochie S. Michiels den 9. Maerte 1768. 97. Josephus H.F. VAN ALSTEIN, Fs. Gregorii & Carolae J. Neyt, gedoopt tot Gend Parochie S. Michiels den 27. Juny 1773. 98. Henrica L. VAN ALSTEIN, Fa. Gregorii & Carolae J. Neyt, gedoopt tot Gend Parochie S. Michiels den 21. November 1774.” Bron: *Vlaamse Stam*, p. 438, 1980.
- ⁶³ Bron: *La famille van Alstein, ses ascendants, descendants et leurs alliés: recueil généalogique de renseignements réunis et publ. Félix Henri d'Hoop*.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 203

Op 16 Juni 1899 stelde Louis Van Biesbroeck in de rubriek “Koperen voorwerpen -St-Jacobskerk - XVIe eeuw (1593)” in het Frans een fiche op over

Koperen panelen van het tabernakel in de St-Jacobskerk.

Het ensemble van het tabernakel waarvan deze panelen deel uitmaken is reeds voorgekomen in de Archeologische Inventaris (Fiche N° 202).

Men heeft gemeend dat zij voldoende interessant waren om er een aparte fiche aan te wijden. Volgens Kervyn de Volkaersbeke zouden zij ouder zijn dan het tabernakel, hetgeen weinig aanvaardbaar is. Twee van deze panelen dragen op hun buitenrand de datum 1593. Bekeken in het geheel van het monument schijnt het mij onmogelijk dat zijn versiering zou dateren uit de XVIe eeuw, maar een meer aandachtig onderzoek van de gedetailleerde fotografie hebben mij overtuigd dat de stijl van deze uitgesneden vormen en van de gegraveerde onderwerpen behoren, zowel

tot het einde van de XVIe eeuw als tot de eerste helft van de XVIIe, en dat bijgevolg de datum van het jaartal niets abnormaals is. Maar daar vloeit niet uit voort dat deze panelen ouder zouden zijn dan het tabernakel.

Wat vaststaat is dat zij zeker niet geleden hebben van de latere modificaties

die het marmerwerk gewijzigd hebben.

Deze panelen of deuren die de sluiting vormen van het eigenlijk sanctuarium zijn ten getalle van zes. Ze zijn van uitgesneden en gegraveerd koper. Hun versiering bestaat uit versierde stroken die ineengestregeld zijn rondom een centraal medaillon waarop zes bijbelse onderwerpen gegraveerd zijn, symbolen van de Eucharistie. Het zijn de Calvarieberg: in het midden; langs de kant van het koor: het offer van Abraham; de grootpriester Melchisédec die de broden aanbiedt aan Abraham; het eten van het paaslam; de Israëlieten die gevoed worden door het manna en het bronzen serpent; dit laatste is afgebeeld op de hierbij gevoegde foto.

KEIZER KAREL (VERVOLG)

Vijf jaren volstonden om Karel, zonder slag of stoot, het machtigste imperium ter wereld te doen verwerven.

In 1515 wordt hij meerderjarig verklaard en neemt hij het bestuur van de Nederlanden in handen; het jaar daarop sterft Ferdinand van Aragon, zijn grootvader aan moederszijde en erft Karel aldus Spanje, de beide Siciliën, Sardinië en de Spaanse overzeese bezittingen.

Kort nadien, in 1519, sterft ook zijn grootvader aan vaderlijke zijde, Maximiliaan I en vallen de staten van het Huis van Oostenrijk, de jonge Spaanse koning ten deel. Eindelijk roepen de Duitse keurvorsten hem, onder de naam Karel V tot Duitse keizer uit, zodat hij op twintigjarige leeftijd oppermachtig regeert over het belangrijkste deel van Europa, een gedeelte van Amerika, rijk welke in uitgestrektheid dat van Karel de Grote nog overtreft.

Het toeval had die bliksemsnelle opgang van Karel, wien de Gentse dichters

Steurbaut en Boghaert bij zijn geboorte een schitterende toekomst hadden voorspeld, uitstekend gediend, doch hoelang zou dit onmetelijk rijk, gevormd door staten waarin de Middeleeuwse gedachten en strevingen naar plaatselijke autonomie niet totaal waren uitgestorven, het kunnen volhouden tegen de aanvallen van binnen en van buiten de grenzen?

Veertig jaar lang zou Keizer Karel de teugels in handen houden, de eenheid van dit, naar taal, zeden en politieke aspiraties zo dispaaraat rijk kunnen vrijwaren en zegevierend de strijd kunnen aangaan tegen zijn rechtstreekse rivaal, Frans I, koning van Frankrijk, tegen de Turken, tegen de protestanten en ook tegen de talrijke opstanden in het rijk zelf, waarvan de voornaamste en gevaarlijkste, die van Gent, zijn geboorte-

stad.

Een dergelijke macht, een dergelijk bewind voert men niet uit, enkel met zachtmoedigheid en diplomatie. Keizer Karel heeft soms hardnekkig, onverbiddelijk moeten optreden, de plaatselijke autonomie, de gemeentelijke vrijheden moeten intomen en zelfs afschaffen. Men heeft zeer terecht geschreven: "Men zoude van dien vorst zeer wel mogen zeggen, dat hij te veel kwaed heeft gedaen om op zijne deugden te roemen en dat hij tevens te veel goed verricht heeft om hem te berispen!"

Op 5 Januari 1515, kregen de Staten, te Brussel bijeengeroepen, kennis van de beslissing, waarbij Maximiliaan zijn kleinzoon ontvoogde en hem het bestuur van de Nederlanden overdroeg.

Het was op 24 Februari 1515 - de verjaardag van zijn geboorte - dat Karel "zijn blyde incomste als grave van Vlaenderen binnen Ghendt dede, wesende ter haude van XIII jaren, daer groote blysepe gheetocht was", De plechtige eedaflegging zou plaats grijpen voor de Sint-Janskerk: "In dit ontfanghen van Vlaenderen", zo lezen wij in het Dagboek van Ghent "zoe zat Jan Hoelaert te Sente Jans up de stellynghe met den heedt (eed) in zyn handt, twee hueren al eer de jonge graef Karel quam van Sente Pieters, ende graef Karel daer comende, zo heeft (hij aan) de palsgrave Jan Halaert den heedt genomen ende eenen anderen uyt zynder tassche oft haessack ghenomen ende Jan Halaert gegheven, zegghende: "Leest desen heedt" zonder de wet van Ghendt daer af wetende"

Dit was een unicum in de geschiedenis van het graafschap. Nooit had een graaf het aangedurfd bij zijn inhuldiging, zonder het stadsmagistraat te raadplegen, de gebruikelijke formule te negeren en een andere formule van de eed van trouw uit zijn "tassche" te halen, eed welke bovendien de rechten van de stad inkromp!

Dit was de eerste daad van persoonlijk gezag en een voorsmaakje voor de toekomst!

De Gentenaars en de wevers inzonderlijk, vonden die handelwijze ten zeerste misplaatst. Een kleine opstand brak los doch werd spoedig in de kiem gesmoord.

Twee opruiers werden onthoofd, vier verbannen.

Karel was geweldig ontstemd over dit oproer en liet op 11 April een decreet afkondigen - dat later door de stad "Calfvel" genoemd werd - waarin verklaard werd dat de eed, de privileges van de stad te eerbiedigen, geenszins betrekking had op de voorrechten welke Gent voor de vrede van Cadsant had genoten: "ende omme dee voorseide errueren ende quaet verstant te schuwen ende beletten, soo liet hy uytgaven ende expedieren zeker nieuwe acte van ordonnantie, twelke naermaels vande commune ghenoeemt wiert het calfsvel."

Dit betekende een nieuwe inkrimping van de rechten van de stad.

Van dit ogenblik af zouden de moeilijkheden beginnen voor Karel en zou hij een voortdurende, meedogenloze strijd moeten voeren tegen zijn vijanden en tegenstanders, wat hem er toe dwong in zijn staten het centraal gezag meer en meer te verstevigen, hetgeen helaas slechts kon geschieden ten koste van de gemeentelijke vrijheden en privileges, doch voor Karel waren de eenheid van zijn rijk en zijn keizerlijke zending en roeping. het Christendom en meteen Europa te

beschermen tegen de protestanten en de Turken, het enig doel, het enig opzet van al zijn daden en aan dit hoger doel offerde hij zonder enige aarzeling alle private, plaatselijke en zelfs landelijke belangen.

Na de dood van zijn grootvader Ferdinand van Aragon, komt Karel andermaal te Gent om er, vóór zijn reis naar Spanje, zijn nieuw koninkrijk, op 16 Juni 1517 afscheid te nemen van de Staten.

Drie jaar later, in Augustus 1520, treffen wij Karel opnieuw in zijn geboortestad aan, op weg naar Aken, waar hij de Duitse keizerskroon zal ontvangen.

Hij verblijft een tijdlang in onze stad met zijn broeder Ferdinand en woont o.m. de H. Sacramentsprocessie bij: “Op den Heleghen Sacramentavont. dede de voornoemde coninc Kaerle zyne intrede binnen Ghent, commende uyt synen lande van Spangien”, zo lezen wij in het “Memorieboek”, “doer hij met groote eeren ontfanghen was als coninck van den romschen rycke enne toecommende keysere, ende tsanderdaecht was geordenert eene scoone processie generaal, daer men in Sente Jacobskercke de vergaedinghe dede met den Heleghen Sacramente, daer edele roms coninc ende de coninc Ferdinand van Hongharyen elc met eender tortse zeer devotelic met den Heleghen Sacramente ghingen naer Sente Janskerke.”

Na zijn kroning te Aken bezocht Keizer Karel andermaal, in 1521, onze stad. De opstand dreigde in Spanje, in Duitsland oogstte Luther een geweldige bijval, met Frankrijk was Karel in openlijk conflict, zodat hij besloten had vooreerst naar Spanje terug te keren, een paar weken in de Nederlanden te verblijven om wat uit te rusten en tevens onderhandelingen aan te knopen met Hendrik VIII, koning van Engeland.

Een andere moeilijkheid, van familiale aard, entte zich op al de voorgaanden. Zijn zuster Isabella was in het huwelijk getreden met Christiaan II, koning van Denemarken, wiens troon aan het wankelen was. Karel V ontving met veel

hoffelijkheid en praal, wellicht tegen zijn wil en wens in, die lastige schoonbroeder in de Gentse stede: “In t’selve jaer quam binnen Ghent de coninc Christiaen van Denemercken, ende dede de reverentie ende homagies. Keysere Kaerle, zijne swaeghere, in ‘t hof te Ghent, den XXie in Hoeymaent, op eenen Sondach”. Jan Van den Vivere schrijft in zijn “Chronycke”, dat de twee monarchen op St.-Jacobs-avond te vesperen quamen tsente Jacobs inde keercke, met witte mantels ghecleet als broeders van sente Jacobs”.

Jaren gingen voorbij: de oorlogen, de politiek hadden Keizer Karel volledig in beslag genomen en hem in de onmogelijkheid gesteld naar de Nederlanden af te reizen, zelfs niet om de lijkplechtigheden bij te wonen van zijn ongelukkige zuster Isabella die op 19 Januari. 1526 te Zwijnaarde was overleden en in de Sint-Pieterskerk te Gent begraven werd, Wij vinden Karel V eindelijk opnieuw in zijn geboortestad in 1530 waar hij, volgens het Memorieboek, vijf à zes maanden verbleef, doch dit schijnt wel enigszins overdreven.

Op 30 November 1530 was Margaretha van Oostenrijk, landvoogdes van de Nederlanden, te Mechelen overleden. Maria van Hongarije, zuster van Karel V, volgde haar op en de keizer kwam de nieuwe gouvernante van onze streken aan het Gentse volk persoonlijk voorstellen in Maart 1531.

In Juni van hetzelfde jaar bezocht de keizer andermaal onze stad en woonde o.m. een prachtig tornooi bij op de Vrijdagsmarkt, feest waarover Marcus Van Vaernewijck uitvoerig in zijn “Waerachtige geschiedenissen van Carolus de Vijfste” uitwijdt. Ook het Memorieboek handelt over dit tornooi:

“In dit voornoemde jaer quaem Carolus, Keysere, op den Vrijdach Onser Vrouwen-avond in Marte te Ghent, ende bleef te Ghent tot den XVen in Wedemaent; ende te Ghent zijnde op Sente-Barnabasdach ende was sondach, was te Ghent, op de Vrydachmaert een steecspel beroupen van den keysere, daer meest alle de edelen waren van den duutschen lande ende de keysere was selve in persone cloeckelic in de bane”.

Karel, die reeds in zijn kinderjaren een uitstekend ruiter was en handig de lans hanteerde, behaalde in het tornooi “groete eere ende prys”.

Een ogenblik dacht men dat de keizer gekwetst was toen zijn paard viel, doch terwijl de hellebardiers hem ter hulp snelden, sprong Karel reeds recht en zette hij de strijd voort zonder lans, “ende track uyt zijn mes van zijnde zijde ende sneet af alle de plumen die hij (zijn tegenstrever) hadde in zijnen helm”. Keizer Karel bleef te Gent tot einde Augustus 1531 en vertrok toen naar Duitsland. Geen Gentenaar kon toen vermoeden dat hij negen jaar nadien slechts zijn volgend bezoek aan de stad zou brengen, ditmaal echter niet om er feesten of plechtigheden bij te wonen, doch om de stad de zwaarste vernedering uit gans haar geschiedenis toe te dienen.

PIERRE KLUYSKENS.

**SINT-DENIJSPLEIN, EEN TRILOGIE
MARVELD EN PAARDENRENBAAN
DEEL I: 1823 - 1840**

**VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE
“GAZETTE VAN GENT”.**

Weinig sites in de Gentse regio hebben kregen een rijkere verscheidenheid aan functies toegewezen als het uitgestrekte veld in de deelgemeente Sint-Denijs-Westrem. En niettegenstaande vrij ver van de stad verwijderd was de belangstelling van rijk en arm telkens weer zonder weerga.

Alles begon tijdens het Hollands bewind, toen het in de nasleep van de bouwplannen voor een citadel aan de Heuvelpoort de rol van militair marsveld kreeg toebedeeld. Vrij snel werden de activiteiten van de infanterie aangevuld met paardenrennen die zowel voor de "beau monde" als Jan met de pet een nooit geziene attractiepool vormde.

Tijdens de Wereldtentoonstelling in 1913 luidden de loopings van vliegenier Pégoud het tijdperk van de luchtvaart in. Op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog was het Gentse vliegplein ei zo na een feit...

In drie afleveringen passeren krijgsverrichtingen, paardenrennen en luchtvaartexperimenten de revue via een selectie originele persartikels uit de periode 1820 - 1940. Wanneer je een volgende maal het terrein van "The Loop" betreedt, gedenk dan dat je op historische grond staat!!...

22 april 1819

Buiten onze stad moet tussen de Heuvel- en de Kortrijksepoorten een *citadelle* aangelegd worden die de Schelde, de Leie en de aanpalende wegen zal beheersen. Het is de kapitein-ingenieur Gey Van Pittius die de plans van deze sterkte zal maken.

15 juni 1820

Koning Willem heeft het ontwerp goedgekeurd van het fort dat alhier moet gemaakt worden. Het zal vijf bolwerken hebben en ruime kazernen voor de

ruiterij en het voetvolk. Het zal zich uitstrekken tot tegen de herberg *De Vier Winden* buiten de Heuvelpoort en de kasseiweg buiten de Kortrijksepoort.

31 oktober 1821

Het Koninklijk Besluit tot het aanvangen van de versterkingswerken van Gent en Dendermonde is op 7 oktober definitief genomen. Sedert verleden week wordt gewerkt aan het bestek van de grond die voor de nieuwe sterkte moet dienen. De oude stadsvesten worden afgevoerd en men vult de wal op tot het maken van een plein voor het kasteel.

21 april 1823

In de commune van Sint-Denijs, dichtbij de kapel *Het Putje*, gaat een krijgsoefenplaats aangelegd worden, waartoe de stadsregering 24 bunders grond zal aankopen. Dit plein zal dienen tot dekking van het nieuw kasteel waaraan men met alle vlijt bezig is.

19 mei 1823

De stad Gent heeft voor de som van 36 000 Nederlandse gulden aan het gouvernement al de vestingen verkocht tussen de Schelde en de Leie, van de Kortrijkse- tot de Keizerpoorten. De opbrengst zal dienen voor de aankoop van de grond tot het maken van een krijgsoefenplaats of *marsveld*.

22 januari 1824

Men doet buiten onze stadspoorten de metingen tot het aanleggen van nieuwe verdedigingswerken, zodat Gent over weinige jaren in een ontzaglijke staat van verweer zal gebracht zijn.

Men is bezig met de voorbereidende bewerkingen tot afkoop van de gronden die te Sint-Denijs bij Maaltebrugge in het bestek vallen en bestemd zijn voor een militaire oefenplaats, die de naam zal voeren van *Willemsveld*.

10 mei 1824

De stad heeft zaterdag bezit genomen van de afgetekende grond welke te Sint-Denijs dienen moet voor een oefenveld. Morgen zal Z. H. de prins van Saksen-Weimar met enige andere opperofficieren dat veld gaan bezichtigen, teneinde daaraan de nodige werken te laten doen. Eerstdaags zullen krijgsoefeningen kunnen beginnen.

19 september 1825

De luitenant-generaal Trip heeft op het oefenveld van Sint-Denijs de revue gedaan over het achtste huzarenregiment dat alhier in bezetting is. Hij was ten hoogste voldaan over de houding en de nauwkeurige uitwerking van de krijgs-oefeningen.

28 juli 1828

Gisteren had om 7 uur 's avonds te Sint-Denijs een paardenloopstrijd plaats tussen Maaltebrugge en de herberg *Het Lammeken*. Een wedding was aangegaan tussen twee officieren van het achtste huzarenregiment. Een menigte opperofficieren en liefhebbers hadden zich ter plaatse begeven om de uitkomst daarvan te zien.

Het paard van de heer Verburgt heeft op 4 1/2 minuut de afstand van een halve mijl doorlopen en bekwam omtrent 200 meter lengte voorrang op de mededinger.

24 september 1828

De grote krijgsoefeningen op het *Willemsveld* te Sint-Denijs zijn deze week begonnen. Overmorgen zal de inspectie gebeuren door Z. H. de prins van Saksen-Weimar over al de troepen welke zich alhier bevinden. Tevens zullen oefeningen geschieden in het vuur.

Verleden maandag was de toeloop om de verrichtingen te zien zeer groot. Bij een aanval van de ruitery zijn twee burgers onder de poten van de paarden geraakt en zware kneuzingen bekomen.

Het is echter betreurenswaardig dat het gemeen volk tijdens het bijwonen van de oefeningen zoveel schade toebrengt aan de vruchten van de velden op hun weg gelegen of palend aan het marsveld.

Overall laten zij tekens achter van hun blinde moedwilligheid. Volwassen en onvolwassen rapen worden uitgerukt. De aardappelen dienen hen tot ballen om naar elkander te werpen. De vreedzame landbouwer wordt door deze kwaadwilligen op de bitterste wijze getergd en is alzo aan onheilen blootgesteld.

Het is wenselijk dat maatregelen worden genomen om deze schendingen van eigendom te beteugelen. De toegang naar de binnenwegen van aan de herberg *Den Hert* buiten de Kortrijksepoort tot voorbij Maaltebrugge moet gedurende de oefeningen worden belet en de politie moet een waakzaam oog houden op de wanorders die plaatshebben op de landen welke palen aan het oefenveld.

6 mei 1829

Vanaf 15 juni gaat de 17de afdeling voetvolk die te Gent in bezetting is, voor vier maanden legeren op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem. Verscheidene oversten hebben reeds de kamers en stallingen besproken, die in de omgeving verkrijgbaar zijn. Twee officieren zijn de grond komen opmeten van eigenaars wiens bezittingen aan het veld palen, wat doet vermoeden dat men er gebruik zal willen van maken.

Het lijkt geen twijfel dat deze legerplaats, in de beste schikking aangelegd, een menigte nieuwsgierigen zal aanlokken om deze zeldzaamheid te bezichtigen. De voordelige omstandigheid zal zeker ook niet ontsnappen aan onze handelaars in dranken, tot het aanleggen van caféhuizen en herbergen.

Gedurende de legering aldaar zullen de kazernen van Sint-Pieters geheel hersteld, gekuist en gezuiverd worden, om daar de verdwijning te kunnen bekomen van de oogziekte welke sedert een twaalftal jaren zoveel slachtoffers in het Nederlands leger heeft gemaakt. Nu wordt dit onheil door sommige geneesheren toegeschreven aan de ongezondheid van die kazernen.

23 december 1829

De alhier liggende compagnies van de 17de afdeling infanterie hebben eergisteren een krijgswandeling buiten de Kortrijksepoort gedaan naar het *Willemsveld*. Daarbij heeft men de nieuwe uniformen van de officieren en adjudant-onderofficieren bemerkt, bestaande uit een korte frak van donkerblauw laken. Zij dragen ook een grijze *redingote* en een *surtout* van een dege-lijk maaksel.

11 augustus 1830

Enkele compagnies van de 17de afdeling infanterie werden op hoog bevel op honderd manschappen gebracht. Gisteren hebben ze zich buiten de Kortrijksepoort naar het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem begeven, om er zich in de wapenhandel te oefenen. Zulke krijgsverrichtingen zullen voortaan van tijd tot tijd plaatshebben.

* *Na de voorstelling op 25 augustus 1830 van "De Stomme van Portici" in de Brusselse Muntschouwburg, kreeg de smeulende revolutie tegen het bewind van de Nederlandse vorst Willem I een opstandig karakter. Op 4 oktober riep het Voorlopig Bewind de Belgische onafhankelijkheid uit.*

Op de "Conferentie van Londen" bekrachtigden Engeland, Frankrijk, Rusland, Pruisen en Oostenrijk op 20 december de scheiding tussen

België en Nederland. Op 21 juli 1831 legde koning Leopold I in Brussel de grondwettelijke eed af.

20 september 1831

Een dertigtal metsers en steenhouwers voltrekken de nieuwe citadel. De werken gebeuren onder het onmiddellijk toezicht van de majoor der genie Z. de Lannoy.

24 september 1831

Het eerste regiment jagers te paard heeft gedurende drie achtereenvolgende dagen op het *marsveld* nabij de kapel *Het Putje* gemanoevreerd in tegenwoordigheid van de verdelingsgeneraal baron Duvivier. Hij heeft er de inspectie gedaan en de heren officieren over hun kundigheid en bekwaamheid streng onderzocht.

27 september 1831

Koning Leopold heeft de stad Gent bezocht met zijn broer, de regerende vorst van Saksen-Coburg-Gotha. De beide soevereinen hebben zich in open rijtuig onmiddellijk naar het marsveld te Sint-Denijs begeven, alwaar de koning het eerste regiment jagers te paard in ogenschouw heeft genomen en deed manoeuvreren.

De compagnie van het 10de linie voetvolkregiment stond aan de Kortrijksepoort en het 2de regiment jagers te paard op het *marsveld* te Sint-Denijs-Westrem.

Onderweg heeft hij verscheidene verzoekschriften ontvangen welke hem werden aangeboden. Men heeft in het bijzonder de minzaamheid opgemerkt, waarmee hij buiten de Kortrijksepoort het rekwest van een wenende dame aanvaardde.

Bij het manoeuvreren van de ruitery zijn twee jagers van hun paard gevallen en erg gekneusd naar het hospitaal gedragen. Bij één van hen was de val veroorzaakt door zich te willen mijden voor een dronkaard die in de weg liep.

8 oktober 1831

De minister van oorlog en de Franse generaal Grundler zijn uit Brussel in onze stad aangekomen. Ze hebben op het marsveld te Sint-Denijs-Westrem het eerste regiment jagers te paard in ogenschouw genomen en onze citadel bezocht.

25 februari 1832

Aanstaande maandag zullen de troepen van onze bezetting en de eerste afdeling infanterie welke in onze stad is gekantonneerd, op het *marsveld* te Sint-Denijs-Westrem oefenen in het vuur en aldaar grote krijgsmanoeuvres uitvoeren.

6 maart 1832

Te Sint-Denijs-Westrem heeft op het *marsveld* een spiegelgevecht plaats gehad. Dit heeft een grote menigte nieuwsgierigen aangelokt.

22 maart 1832

Het slecht weder heeft gisteren de ogenschouw belet van onze bezetting en het eerste linie-voetvolkregiment dat op het marsveld te Sint-Denijs moest plaatshebben, in tegenwoordigheid van de Franse luitenant-generaal Marulaz.

De troepen waren om 11 uur buiten de stad getrokken maar kwamen 's middags terug. De generaal had zich naar de Kortrijksepoort begeven, alwaar hij de troepen voor zich heeft laten defileren.

7 juli 1832

De kolonel baron Chartry de la Fosse, gelast met de algemene inspectie van de Belgische ruitery, heeft eergisteren onze stad verlaten na op het *marsveld* te Sint-Denijs-Westrem het 500 manschappen en 400 paarden sterk eerste regiment jagers te paard tot in de geringste delen te hebben onderzocht.

Men verzekert dat de kolonel aan de majoor Fétis, bevelhebber van het jagersdepot, zijn tevredenheid betuigd heeft over de houding, de krijgstuicht en de onderrichting van het regiment.

15 juli 1832

Het jagerskorps van Vlaanderen heeft op het *marsveld* te Sint-Denijs in het vuur gemanoevreed. Ze schieten dagelijks in het Spanjaardkasteel naar de schijf.

18 september 1832

Op 15 september heeft om 5 1/2 uur 's namiddags op het oefenveld te Sint-Denijs een tweegevecht plaats gehad tussen een kolonel en een majoor welke alhier in bezetting liggen. Zij hadden beiden een opperofficier van elk weder-

zijds korps tot getuige genomen, naar men zegt hun broers.

De kolonel heeft een steek in de linkerzijde bekomen, waarna het gevecht geëindigd is, omdat de majoor weigerde voort te vechten.

Deze officieren waren verleden zaterdag op dezelfde plaats gekomen om te vechten, doch wegens de duisternis was de strijd niet begonnen. De gekwetste heeft gevraagd om aanstaande zaterdag andermaal het tweegevecht aan te gaan.

30 oktober 1832

Generaal Niellon heeft op het gewezen *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem de troepen van onze bezetting en de aangekomen burgerwachten van Brussel en Brugge in ogeschouw genomen.

8 oktober 1833

De derde compagnie van het tweede bataljon belegeringsartillerie houdt zich op het gewezen *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem sedert een paar dagen onledig met geschutsoefeningen. Er werden 24 bommen 600 en 800 schreden ver geworpen en één is in de kring van een anderhalve meter gevallen. De verste afstand van die kring is 10 meter geweest.

Deze oefeningen vangen 's morgens om 10 uur aan en zullen nog een tiental dagen worden voortgezet indien het weder gunstig blijft.

De verschillende vuurmonden welke bij deze oefeningen worden gebruikt zijn mortieren van 29 centimeter, mortieren voor ballen en *obitsers* van 20 centimeter.

29 oktober 1833

De troepen van het derde linie voetvolkregiment hebben op het gewezen *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem verscheidene krijgsoefeningen verricht. Het schoon weder had veel toeschouwers aangelokt die ze kwamen bewonderen.

Zowel wat betreft de wapenhandel als de krijgshouding hoeft het derde regiment voor geen enkel ander te wijken. De kundigheid en welgemanierdheid van de officieren en het goed gedrag van de onderofficieren en soldaten verheft dit regiment boven alle andere troepen welke wij hier te Gent reeds in bezetting hebben gehad.

2 november 1833

De troepen van onze bezetting hebben eergisteren op het gewezen

Willemsveld te Sint-Denijs-Westrem verscheidene krijgsoefeningen in het vuur verricht.

Bij de loze aanval op een fortje heeft een officier een degensteek bekomen en bij de terugkeer naar de stad is aan de Kortrijksepoort een soldaat van de artilleriewagen van zijn paard gevallen. Daarbij zijn de wielen van het stuk geschut hem over de benen gereden.

17 mei 1834

De verdelingsgeneraal baron Hurel, de brigadegeneraals Clump en Malherbe en een talrijke staf die hen vergezelde, hebben gisteren op het gewezen *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem al de troepen in ogenschouw genomen welke in onze stad en de omliggende kantons in bezetting zijn.

4 augustus 1834

Tijdens het bezoek van HH. KK. HH. de koning en de koningin aan onze stad op 5 september zal de koning om 11 uur 's morgens op het gewezen *Willemsveld* onze bezettingstroepen in ogenschouw nemen.

11 juni 1835

Het voetvolk van onze bezetting oefent zich sedert enige tijd dagelijks in het schieten naar de schijf op het gewezen *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem. De schijf is tegen een dijk geplaatst, maar die is zo laag en eng, dat vele kogels er over vliegen en in het veld en de meersen komen te vallen.

De landlieden horen bij het beploegen van hun veld dikwijls de kogels langs hun oren schuifelen en ze durven niet meer met hun koeien naar de wei gaan. Met de grootste vrees trekken ze gedurende de krijgsoefeningen langs de Meersstraat.

Eertijds zou het genoeg geweest zijn zo een misbruik openbaar te maken en het te doen ophouden. Wat het nu zal zijn moeten wij afwachten.

23 juli 1835

De compagnie van het bataljon sapeurs-mineurs is sedert enige tijd op het *Willemsveld* bezig met er een front van versterkingswerken te maken, teneinde zich daarin te oefenen.

13 oktober 1835

Indien de Franse krijgsmacht niet gedoogd heeft dat onze troepen deelnamen

in het beruchte beleg van Antwerpen in 1833, waarschijnlijk omdat zij hun de smaad wilden besparen van hun oude wapenbroeders te bevechten, zal het hun zeker geoorloofd zijn hiervan een vertoning te geven.

Onze ingenieurs en kanonniërs hebben op het oefenveld te Sint-Denijs een vesting opgeworpen, gelijk aan het deel dat te Antwerpen werd aangerand en waarin bressen gemaakt zijn geweest, links van het bolwerk te Sint-Laureins. De verbeelding van dat beleg gaat eerstdaags gebeuren. Daartoe zijn reeds de loopgraven en batterijen opgeworpen en opdat niets zou ontbreken aan dit schijnbaar beleg zijn de meeste 's nachts gemaakt.

Alles werd ingericht op voet van de werkingen welke de Fransen hebben aangewend bij de inneming van het kasteel. De personen die het niet zelf gezien hebben kunnen zich daarvan nu lichtelijk een denkbeeld vormen.

17 oktober 1835

Verleden donderdag hebben de oefeningen met het kanon plaats gehad op het oefenveld van Sint-Denijs-Westrem.

In het begin is een menigte bommen gevallen in het bos en de dreven van een aanpalend buitengoed, dat daardoor enigszins beschadigd is. De nieuwsgierigen die zich naar het plein wilden begeven zijn aan gevaren blootgesteld geweest, doordat er geen schildwachten waren geplaatst om de voorbijgangers te verwittigen.

Vele springbuizen en bommen zijn in de lucht afgegaan. Anderen zijn op de grond gekomen zonder te ontploffen, doch na enige oefeningen hebben de kanonniërs het doel nader bereikt.

Deze verrichtingen zijn geëindigd met een allerschoonst vuurwerk, dat om 7 uur is afgestoken en de bewondering van de aanschouwers heeft verwekt.

8 maart 1836

Wij zien ons verplicht een beknibbeling te richten tegen onze hedendaagse patriotten die, in hun dwaze dweepzucht en blinde woede tegen alles wat Hollands was, ooit een Hollandse naam had gedragen of aan enige Hollandse vorst was toegewijd geweest.

Tot spijt van wie het niet luchten kan zal de benaming *Willemsveld* van het krijgsoefenplein te Sint-Denijs-Westrem behouden blijven, omdat het tijdens de regering van Willem I is aangelegd.

21 april 1836

Het regiment kurassiers is gisteren op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem door de generaal baron Duvivier geïnspecteerd.

De manschappen van het bataljon sapeurs-mineurs zullen daar morgen de mijnwerken voortzetten welke zij in de herfst hebben aangevangen.

22 juni 1836

Men weet dat de sapeurs-mineurs op het *Willemsveld* verscheidene versterkingswerken voor hun onderrichtingen aanleggen. Om het werk te vergemakkelijken hadden zij een brugje geworpen over een gracht van 10 meter breed en 3 meter diep. Dit brugje is gisteren ingestort.

De kapitein Groulard, bevelhebber, twee onderofficieren en drie sapeurs-mineurs werden meegesleept. Ze zijn zwaar gekwetst doch niet in levensgevaar.

6 december 1836

Luitenant-kolonel de la Coste, bevelhebber van het bataljon sapeurs-mineurs, bevindt zich sedert enige dagen in de stad om de compagnie te inspecteren. Heden zal hij de mijn- en verschansingswerken op het *Willemsveld* gaan bezichtigen, alwaar men in het klein het beleg van Antwerpen heeft verricht.

27 juli 1837

Het 16de reserveregiment heeft voor de eerste maal op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem geoefend in de wapenhandel. Dit korps heeft noch tamboers, noch hoornblazers en het zijn degenen van het vijfde en zesde linie voetvolkregiment die er voorlopig dienst bij doen.

Bij de thans onder de wapens groepen manschappen van onze reserve ontbreekt het niet aan moed, goede wil en vaderlandsliefde en gisteravond is bij de terugkomst van het oefenveld het eerste bataljon de Kortrijksepoort binnen getrokken onder het luidruchtig gezang van de *Parisienne*.

De goede geest waarmee deze Vlamingen bezielde zijn zou nog sterker zijn, indien al hun officieren en onderofficieren ook Vlamingen waren. Nu moeten zij het bevel gedogen van Brabanders, Sinjoren, Walen, Luikenaren, Fransen, Duitsers, Polakken en zelfs Gascons die gelijk men weet, de moed in de hiel en hebben!

16 april 1838

Ingevolge de besluiten van de stedelijke raad van 14 april zullen hier jaarlijks paardenloopstrijden plaatshebben. De stad zal de kosten betalen van de gestichte *Maatschappij voor de Aanmoediging van de Paardenloopstrijden en de Verbetering van het Paardenras*, welke reeds 400 actionarissen telt en op 11 400 frank begroot zijn.

Ze zullen gehouden worden op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem. Daarenboven verleent de stedelijke regering een prijs van 2000 frank en een som van 2500 frank voor de jaarlijkse onkosten van de gemelde maatschappij.

Het voorstel om de Brabanders en Hollanders na te apen door hier een algemene kermis in te voeren werd door de raad wijselijk verworpen.

17 mei 1838

Te rekenen van 20 juni zal het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem ter beschikking worden gesteld van de personen die er hun paarden willen doen lopen om ze te oefenen. Ziehier de voornaamste schikkingen.

eerste dag, 1 juli:

- loopstrijd *la poule*, prijs 1000 frank, 2 toeren rond het perk;
- loopstrijd voor paarden van alle ouderdom, in Vlaanderen geboren en opgevoed, prijs 2500 frank, 2 toeren rond het perk in gebonden partij;
- loopstrijd op draf, prijs 300 frank, 1 toer rond het perk, welke in minder dan 5 minuten moet geschieden;
- liefhebberswedstrijd, de paarden niet bemand door jockeys maar door de eigenaars of hun vrienden, prijs een zilveren vaas, waarde 300 frank, 1 toer rond het perk in gebonden partij.

tweede dag, 3 juli:

- loopstrijd voor paarden in Vlaanderen geboren en opgevoed, prijs 2000 frank, 2 toeren rond het perk in gebonden partij;
- loopstrijd voor Vlaamse werkpaarden, prijs 300 frank, 1 toer rond het perk;
- loopstrijd voor paarden van alle ras, prijs 300 frank, 2 toeren rond het perk in gebonden partij.

29 mei 1838

Men is nu op het oefenveld te Sint-Denijs bezig met het maken van de stallin-

gen voor de paardenloopstrijden van 1 en 3 juli. Weldra zal de afpaling gebeuren van de kring van 1500 meter, welke de mededingers twee maal moeten doorlopen.

Verscheidene proeven werden reeds gedaan. Een persoon heeft met een werkpaard één maal de omloop afgelegd in 3 minuten en half.

3 juli 1838

Onze paardenloopstrijden zijn de eerste dag luisterrijk verlopen. Ze werden door een allerschoonst weder begunstigd en een overgrote menigte nieuwgierigen hebben ze bijgewoond, waaronder vele dames, in sierlijke rijtuigen gezeten.

Voor de poule waren *Lady Bird*, *Sporterdash* en *Désirée* ingeschreven. *Sporterdash* die aan de fabrikant John Cockerill toebehoort is overwinnaar geweest en heeft de twee toeren rond de loopbaan in 4' 50" afgelegd. Niemand heeft zich aangeboden om het winnend paard te kopen.

Voor de kamp van de inlandse paarden liepen *Erivan*, *Taglioni* en *Moonraker*. *Erivan* kwam in de eerste proef in 5' 5" het eerst aan de staak. *Taglioni* was maar de helft van een paardenkop achterop. Bij de tweede proef heeft men dezelfde uitslag gehad in 5' 27". *Erivan* is eigendom van de senator graaf Duval de Beaulieu.

Aan de loopstrijd van de liefhebbers namen *Hector*, *Robert*, *Phéobé*, *Theresa* en *Aaron* deel. Bij de eerste proef won *Phéobé*, een merrie van de graaf Duval de Beaulieu, in 3' 41", bij de tweede *Theresa* in 3' 20".

Bij de draf was de overwinnaar van het eerste peloton van vier de merrie *Lotte* van de landbouwer van Craeymeersch in 4' 27". Van het tweede peloton de merrie *Colle* van de landbouwer Verkinderen in 3' 40". Tussen *Lotte* en *Colle* ontstond een worsteling, waarbij *Colle* in 3' 40" de overwinnaar is geweest.

Het paard *Robert* van de heer Boone werd door de bestuurscommissie voor 2500 frank aangekocht en zal overmorgen om 4 uur in de Casino onder de leden van de maatschappij worden verloot.

Op de tweede dag heeft bij de loopstrijd van de paarden in Vlaanderen geboren en gekweekt *Moonraker* van de heer Ferdinand Spitaels de prijs behaald. Bij de kamp van de Vlaamse boerenpaarden werd *Alfred* van de landbouwer Vander Schueren overwinnaar en bij de paarden van alle ras heeft *Elisondo* van de heer John Cockerill de prijs gewonnen.

7 juli 1838

Het paard *Robert* werd in de Casino verloot en is jonkheer Hippolyte Stalius te beurt gevallen.

24 januari 1839

In de stedelijke raad werd een krediet van 1013, 97 frank gestemd voor de betaling van de uitgaven voor de afbakeningen, stallingen en tribunes ten bate van de paardenloopstrijden welke verleden zomer plaats hebben gehad op het *Willemsveld*.

13 juni 1939

De paardenloopstrijden welke op 1 en 3 juli aanstaande op het *Willemsveld* moeten plaatshebben zullen veel luisterrijker zijn dan degene van verleden jaar.

Een groot getal personen heeft reeds de verbintenis aangegaan om naar de uitgelopen prijzen mee te dingen en dagelijks oefenen van 6 uur 's morgens en in de namiddag verscheidene liefhebbers hun paarden voor deze loopstrijden. Gisteren heeft het paard van de heer De Ruyck één maal de kring van 1500 meter doorlopen in 1' 43", een wandelafstand van 18 minuten!

3 juli 1839

In weerwil van de wankelbaarheid van het weder hadden de loopstrijden vele prachtige rijtuigen en een ontelbare menigte nieuwsgierigen op het oefenveld te Sint-Denijs-Westrem aangelokt. Ze zijn in goede orde verlopen en hebben de volgende eindresultaten opgeleverd:

- de poule, 1000 frank: *Morisson* van de heer Grenier-Lefevre in 4' 35";
- eerste proef voor de inlandse paarden van alle ouderdom, 2000 frank: Erivan van de graaf Duval de Beaulieu in 4' 18";
- *sweepstake* voor de driejarige paarden: *Fils d' Actress* van de graaf Duval de Beaulieu in 5' 52";
- eerste proef voor de *gentlemen riders*, 800 frank: *Leporello* van de heer Dixon uit Brussel;
- draf voor de boerenpaarden: een Iers paard van de heer Gustave van Aste.

De tweede dag werd door tamelijk goed weer begunstigd en de toeloop van de menigte was groter dan maandag. De herenrijtuigen waren talrijker en meer dames hebben het feest bijgewoond.

De estraden en voorbehouden tribunes waren welbezet en het muziekkorps van het tweede regiment jagers te voet, dat tussen de loopstrijden verscheidene muziekstukken uitvoerde, heeft niet weinig tot de luister van het feest bijgedragen.

Manschappen van het vijfde linie voetvolkregiment, het tweede regiment jagers te voet en het regiment kurassiers waren met de dienst van politie gelast en hebben gedurende de loopstrijden de goede orde gehandhaafd. De uitslagen:

- eerste proef voor de paarden in beide Vlaanderen geboren en opgevoed, 2000 frank: één mededinger, *Miss Taglioni* van Prosper Spitaels;
- proef voor de Vlaamse boerenpaarden, 300 frank: *Lotte* van Ferdinand Craeymeersch in 2' 48";
- tweede proef voor de paarden in beide Vlaanderen geboren en opgevoed, 1500 frank: *Fée* van Armand Simonis in 4' 40";
- proef voor de driejarige, inlandse paarden: *Palmire* van de heer Eugène Germanes in 2' 28";
- eerste proef voor de paarden van alle rassen, 2000 frank: *Vespertillio* van Armand Simonis in 3' 58";
- verder nog loopstrijden voor de tweejarige paarden en de tweede proef voor paarden van alle rassen.

31 maart 1840

Het reglement van de *Maatschappij voor de Aanmoediging van de Paardenloopstrijden en de Verbetering van het Paardenras in Vlaanderen* voor de proeven van dit jaar is vastgesteld geworden. Op 28 en 30 juni aanstaande zullen op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem elf kampen plaatshebben. Het terrein zal vanaf 15 juni ter beschikking staan voor loopoefeningen.

eerste dag, 28 juni:

- *poule* voor paarden van alle rassen uit alle landen, twee toeren van 1500 meter, één proef, 800 frank;
  - *poule* voor inlandse paarden van alle ouderdom, één toer, 800 frank;
  - loopstrijd voor driejarige paarden, *sweepstake* tussen de hengsten *Fils de Rodys* en *Fils de Châtaigne* van senator graaf Duval de Beaulieu en de hengsten *Bas* en *Alezan* van de heer Prosper Spitaels, 500 frank;
  - loopstrijd voor tweejarige inlandse paarden, 1 toer, 1 proef, 1000 frank;
  - loopstrijd voor Vlaamse boerenpaarden, één toer, 300 frank;
  - loopstrijd voor inlandse paarden van alle ouderdom, 2 toeren, 2000 frank.
- tweede dag, 30 juni:
- *poule* voor de inlandse driejarige paarden, 2 toeren, 800 frank;
  - loopstrijd voor paarden in Vlaanderen geboren en opgevoed, 1500 frank;
  - loopstrijd van lange adem, 4 toeren, één proef, 1200 frank;
  - loopstrijd voor de *Gentlemen Riders*, een vaas, waarde 800 frank;

- loopstrijd voor paarden van alle rassen, 2 toeren, prijs stad 1500 frank.

21 mei 1840

De maatschappij van de paardenloopstrijden diende op 7 mei in de stedelijke raad een verzoek in om de kosteloze concessie te bekomen van het gras op het *Willemsveld*. Het zal voor de som van 525 frank gedurende één jaar worden verpacht.

30 juni 1840

Ofschoon een overtrokken lucht voor regen deed vrezen werden onze jaarlijkse paardenloopstrijden door een goed weder begunstigd, hetwelk een overgrote menigte aanschouwers op het ruime *Willemsveld* te Sint-Denijs heeft doen toevloeien.

Het vallen van een jockey van zijn paard is het enige ongeval waartoe deze loopstrijden aanleiding hebben gegeven.

25 juli 1840

De *Maatschappij ter Aanmoediging van de Paardenloopstrijden* heeft bij de stedelijke raad een verzoekschrift ingediend om een jaarlijkse subsidie van 5000 frank te bekomen boven de stedelijke prijs. De raad zal daaromtrent bij de besprekingen over het budget voor het jaar 1841 een beslissing nemen.

1 oktober 1840

Eergisteren heeft de verdedigingsgeneraal Clump op het *Willemsveld* te Sint-Denijs-Westrem de generale inspectie en de revue van de troepen gedaan. Gisteren heeft hij naast de opperofficieren van de bezetting ook een kapitein en een luitenant van ieder der geïnspecteerde en in overzicht genomen regimenten op een prachtig banket aan zijn tafel verenigd, onder het zoet geluid van de krijgsmuziekkorpsen.

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit "Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Denijsplein - deel 1 (1819-1901)", 298 pagina's, oktober 2004, uitgave in eigen beheer.

HERDENKINGSDAGEN IN 2011

Wat gebeurde er

25 jaar geleden

- 5 Februari 1986: Dood van Burgemeester Laurent Merchiers.
15 Maart 1986: Dood van Stadsarchivaris Henri Nowé.
29 Maart 1986: Dood van de kunstschilder Raphaël De Buck.
17 Augustus 1986: Dood van de heemkundige Maurits Van Wesemael.

50 jaar geleden

- 25 Juni 1961: Onthulling in het Bijlokehofje van een monument ter nagedachtenis van Kanunnik Triest.
14 December 1961: Dood van de beeldhouwer Geo Verbanck.

75 jaar geleden

- 4 April 1936: 100e verjaring van het Conservatorium in aanwezigheid van Prins Karel.
4 Oktober 1936: Historische stoet ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van het 1e Artillerieregiment.
5 November 1936: De Sleutelkensbrug wordt afgebroken.
28 December 1936: Koninklijk Besluit waarbij de St-Baafskathedraal en de ruïnes van de St-Baafsabdij wettelijk beschermd worden.

100 jaar geleden

- 28 Januari 1911: Opening van de Cinéma "Oud Gend".
9 Februari 1911: Dood van de auteur Jan Broeckaert.
4 Maart 1911: Dood van Professor Félix Plateau.
12 Maart 1911: Geboorte van de kunstschilder Nojorkam.
6 April 1911: Dood van de historicus Alfons Diegerick.
11 Mei 1911: De Gemeenteraad beslist dat de gietijzeren toren van het Belfort moet worden afgebroken.
24 Juni 1911: Dood van Gustave Carels.

11 Augustus 1911:	Dood van Professor Théodore Swarts.
20 Augustus 1911:	Betoging te Deurle tegen de rechtekking van de Leie.
9 September 1911:	De Draak wordt naar beneden gehaald voor het afbreken van de gietijzeren toren.
20 September 1911:	Dood van Kanunnik Jules Verschueren.
1 Oktober 1911:	Opening van de Toneelschool in de Guinardstraat.
9 November 1911:	De Nobelprijs voor Literatuur wordt toegekend aan Maurice Maeterlinck.

150 jaar geleden

6 Januari 1861:	Geboorte van Victor Horta.
15 Januari 1861:	Geboorte van de kunstschilder Ferdinand Willaert.
8 Februari 1861:	Geboorte van de kunstschilder Charles Doudelet.
23 Maart 1861:	Geboorte van Professor Camiel De Bruyne.
22 Mei 1861:	Laatste executie met de guillotine op het plein in het Spanjaardskasteel.
24 Mei 1861:	Geboorte van Désiré Destanberg.
28 Juli 1861:	Geboorte van beeldhouwer Remi Rooms.
27 Augustus 1861:	Geboorte van de beeldhouwer Aloïs De Beule.
15 September 1861:	Inhuldiging van het praalgraf van Prudens Van Duyse.
21 Oktober 1861:	Geboorte van de auteur Charles Van Lerberghe.

200 jaar geleden

1 Januari 1811:	Geboorte van Hippoliet Van Peene.
13 Januari 1811:	Geboorte van Constant Dossche.
19 Januari 1811:	Stichting van de ROL, het Vondelingengesticht.
2 April 1811:	Stichting van de Vrijmetselaarsloge "Le Septentrion".
7 April 1811:	Geboorte van de botanicus Adolf Papeleu.
15 April 1811:	"De Gazette van Gend" wordt de "Journal du Département de l'Escaut et du Commerce".

300 jaar geleden

17 Juli 1711:	Geboorte van de stadsbeiaardier en horlogemaker Pierre Joseph Le Blan.
---------------	--

500 jaar geleden

14 Januari 1511: Spectaculair tornooi op sleden op de Vrijdagmarkt.

700 jaar geleden

1 Februari 1311: Dood van Wautier II, de 47e Abt van de St-Baafsabdij. Hij nam deze functie waar van 1306 tot 1311. In 1307 nam hij de naam aan van Wautier de Rodes.

900 jaar geleden

5 Oktober 1111: Dood van de 11e Graaf van Vlaanderen, Robert II van Jeruzalem.

1300 jaar geleden

4 November 711: Dood van Albericus, 6e Abt van de St-Baafsabdij. Hij was abt van 704 tot 711.

1500 jaargeleden

27 November 511: Dood van Clovis.

“PIERRE-VICTOR, JACQUES-CLÉMENT ET LES AUTRES” - MINDER BEKENDE GENTSE NOTABELEN UIT DE PERIODE 1780-1840 (DEEL 2)

2. Jacques-Clément Lammens (1754-1825)

Advocaat Jacques-Clément Lammens was sedert de jaren 1780 voorstander van politieke hervormingen. Behalve tijdens de Brabantse Omwenteling engageerde hij zich evenwel nooit heel ver in de actieve politiek. Hij verkoos de onbetwiste intellectuele leider van de Gentse balie en een waardig lid van de *bonne société* te blijven. In 1814 werd hij een vertrouwensman van koning Willem I die hem aanzienlijke verantwoordelijkheden toevertrouwde en hem zelfs tot zijn minister van justitie benoemde – de eerste Gentse minister van de negentiende eeuw !

De maatschappelijke opgang van een procureur uit Kalken

Jacques-Clément-Philippe Lammens werd te Gent op 24 november 1754 geboren in een familie uit de dorpsburgerij van de parochie Kalken, een heerlijkheid binnen het Land van Dendermonde (nu een deelgemeente van Laarne, Oost-Vl.)¹. Zijn ouders waren procureur Judocus Lammens (1706-1778)² en Pieternelle-Judoca de Loire, welke afkomstig was van Sint-Jans-Leerne (nu Bachte-Maria-Leerne, Deinze)³. Vader Judocus zorgde voor een opmerkelijke maatschappelijke opgang⁴. Nog geen vijftien jaar, en pas *uyt de schole gescheeden*, werd hij als klerkje geplaatst bij de griffier van Kalken. Drie jaar later stuurden zijn ouders hem naar Gent waar hij als kostganger een beroep moest aanleren in het kantoor (*comptoir*) van een procureur⁵ bij het Geestelijk Hof (kerkelijke rechtbank) van het bisdom Gent⁶. Deze leertijd duurde niet minder dan zeventien jaar. Vanaf 1741 werd Judocus zelf titelvoerend procureur, eerst bij de rechtbank van de heerlijkheid Sint-Baafs⁷ en bij het Geestelijk Hof, later ook bij de belangrijke schepenbank van de Keure (juli 1744)⁸ en bij de *Luitenant-civiel van de Indaginghe* (1744)⁹. Met deze drukke praktijk werd Judocus Lammens een welstellend man¹⁰. Aan de Hoogpoort¹¹ kon hij een ruime woning met *comptoir* verwerven (de gewezen brouwerij *de aude Eecke*), *rechtover de Parade plaetse* (nu Botermarkt), dus waarschijnlijk in de huizenrij die later werd gesloopt om de Borluutstraat (nu Belfortstraat) te trekken.

Na zijn eerste admissie als procureur woonde Judocus als logé in bij de *geestelijke* dochter (te Gent ook wel *quesel* genoemd)¹² Philippina-Caroline van Wonterghem. Bij deze vrome dame leerde hij zijn toekomstige echtgenote kennen, die immers de jonge weduwe was van de verwante Albert-Ferdinand van Wonterghem. In het nieuwe gezin werden zeven kinderen geboren (van wie drie heel jong overleden) en was ook opgenomen Maria-Judoca van Wonterghem, de dochter uit het eerste huwelijk van Pieternelle de Loire¹³.

Dooppeter van Jacques-Clément Lammens was de kanunnik van Sint-Baafs Jacques Clemens die een verheven ambt vervulde in het Geestelijk Hof (de voornamen Jacques-Clément stemmen overeen met de voornaam en familienaam van de peter). Deze kanunnik (die aan de Nederpolder woonde) was een aanzienlijk personage¹⁵: zijn rijke kunstverzameling is nog steeds wereldberoemd¹⁶ en zijn boek over het huwelijk naar kerkelijk recht werd in 1768 door keizerin Maria-Theresia als *un ouvrage des plus pernicieux* verboden en door de Raad van Vlaanderen uit de handel gehaald¹⁷ (omdat het de onverkorte bevoegdheid van kerkelijke rechtbanken in huwelijkszaken verdedigde).

Studies. Advocaat bij de Raad van Vlaanderen

De gezinsleden werden in juli 1764 als poorters van Gent toegelaten¹⁸. Over Jacques-Clément's jeugdjaren is weinig bekend. Men weet bijv. niet of hij de humaniora volgde in het college van de jezuiten of in dat van de augustijnen¹⁹. Hoe dan ook, in oktober 1771 begon hij aan de universiteit van Leuven studies in de *Artes* (filosofie), later ook in de rechten, waarvoor hij de diploma's ontving in 1773, resp. op 17 juni 1777. Op 5 juli werd de jonge *licentiaet in beyde de rechte*²⁰ toegelaten tot de eed als advocaat bij de Raad van Vlaanderen, de opperste rechtbank van het graafschap²¹. Hij legde zich onmiddellijk toe op de studie van het gewoonterecht en de keizerlijke wetgeving vermits te Leuven alleen het Romeins recht werd gedoceerd dat nochtans weinig relevant was voor de praktijk²². Jacques-Clément ging zich ook verdiepen in het feodaal recht nu graaf de Thiennes (die eveneens aan de Hoogpoort, in de Grote Sikkkel, woonde²³) hem had aangewezen als zijn vervanger (*bedienlyck man*) in de hoedanigheid van leenman in de te Gent zetelende "Wetachtige Kamer". Dit rechtscollege was bevoegd voor willige rechtspraak en betwistingen betreffende lenen en heerlijkheden²⁴. In het spoor van zijn vader (alsmede van zijn broer Joseph-François²⁵ en zijn zwager Pieter Regnault²⁶, beiden als procureur verbonden aan het Geestelijk Hof) bekwaamde ook hij zich in het kerkelijk recht en werd in april 1788 benoemd tot juri-

disch assessor (*commissaris*) van dit rechtscollege²⁷. Dit was een tijd van grote onrust in de kerkelijke rechtbanken daar keizer Jozef II erop stond hun bevoegdheden in huwelijkszaken aanzienlijk te beperken²⁸.

Naar hervormingen. Schepen van de Keure

In de jaren 1780 verruimde Jacques-Clément zijn horizon. In 1782 was hij een van de stichtende leden van de *Société de Gand*, een lees- en ontspanningsgezelschap dat ten tijde van keizer Jozef II in werkelijkheid het trefpunt was van de voorstanders van politieke hervormingen²⁹. Twee jaar later treft men hem aan als voorzittend meester van de nieuw opgerichte Gentse vrijmetselaarsloge *Les Frères Zélés* onder het gezag van de Provinciale Grootloge voor de Oostenrijkse Nederlanden³⁰. Over deze loge is weinig bekend³¹. Ze hield haar zittingen in de prachtige vergaderzaal van het Brouwershuis aan Onderbergen/Zwarte Zustersstraat³². Zoals de overige niet te Brussel gevestigde loges werd zij reeds in 1786 op bevel van de keizer opgeheven.

Deze gegevens wijzen alleszins op een mentale emancipatie, die overigens geen verwijdering van het traditionele geloof inhield vermits de 18de-eeuwse Gentse loges in vrede leefden met de kerk en zelfs enkele priesters (o.m. twee kanunniken) onder hun leden telden³³.

Het verrast niet dat deze man op het voorplan trad tijdens de Brabantse Omwenteling. Reeds bij de eerste straatdemonstraties tegen keizer Jozef II (1787) meldde Jacques-Clément zich bij het vrijwilligerskorps van de hoofdgilden dat door het stadsbestuur met de ordehandhaving was belast. Hij werd foerier in de 2de compagnie van de Infanterie³⁴. In maart 1790 kwam hij in de belangstelling als de auteur van een *zeer geleerde en verstandige Memorie opzichtelijk tot de schadeloosstellingen der geplunderde*.³⁵ Het stadsbestuur wilde inderdaad de zware schade (laten) vergoeden die tijdens de “vier dagen van Gent” (13-16 november 1789) aan talloze woningen was aangericht door soldaten in dienst van Oostenrijk³⁶.

Enkele maanden later (24 juli 1790) werd Lammens door de “democratisch” samengestelde Collatie (verkozenen van de zeven parochies) benoemd tot tiende schepen van de Keure, welk mandaat hij in een zeer moeilijke periode vervulde tot 13 maart 1792³⁷.

Een Brussels huwelijk

Inmiddels was J.-C. Lammens in april 1789 gehuwd met Isabelle-Joséphine

Gilman (1759-1815). Deze was een dochter van de aanzienlijke Brusselse apotheker Hyacinthe-Benoît Gilman, afkomstig uit de streek van Aachen (Duitsland) en in 1752 door het *Collegium Medicum Bruxellense* als apotheker geadmitteerd³⁸. Ze kregen drie kinderen. Rosalie-Colette huwde een telg van de Brusselse regenten-familie Mosselman³⁹. Edouard, die in het leger van Napoleon diende, werd nijveraar te Rijsel. Louis (die zoals zijn vader tot de vrijmetselarij toetrad)⁴⁰ werd een gunstig aangeschreven notaris te Gent. Louis' zoon (eveneens notaris) Jules-Clément Lammens was katholiek senator, redacteur van het strijdbaar katholieke dagblad *Le Bien Public* te Gent en een van de leiders van de ultramontaanse strekking in de katholieke gemeenschap⁴¹. Jules Lammens' dochter Claire huwde met de ingenieur Arthur Verhaegen (1847-1917), een kleinzoon van Pierre-Théodore Verhaegen, Grootmeester van het anticlericale Grand Orient de Belgique. Arthur Verhaegen werd een van de voormannen van de christelijke arbeidersbeweging⁴². Jacques-Clément en zijn gezinsleden woonden aan de Nederpolder (in sommige documenten ook *Neder hoogpoorte*)⁴³.

Franse Tijd. Politieke mandaten.

Na de eerste Franse inval werd Lammens op 28 november 1792 *by acclamatione ofte toejuyghingen* als tweede verkozen van de zestig *représentans provisionnels* van Gent. Deze verheven plaats laat vermoeden dat Lammens het vertrouwen genoot van de eerste verkozene, de gewezen Vonckist en fanatieke Jacobijn Jacques-Guillaume Meyer die immers de verkiezing manipuleerde⁴⁴. Wellicht valt dit vertrouwen te verklaren door de deskundigheid van Lammens vermits men geen kennis heeft van gegevens die hem in het Jacobijnse kamp situeren. De meeste *représentans* waren overigens gematigd progressieve burgers die van 'België' een moderne republiek wilden maken⁴⁵. Hoe dan ook, de *représentans* zouden zetelen in een 'Convention nationale belge' die er nooit kwam. Toch hebben ze nuttig bestuurlijk werk verricht en te Gent zelfs de fiscale voorrechten van adel en clerus afgeschaft⁴⁶. Globaal waren het "des hommes désintéressés, pleins d'ardeur pour le bien public, animés d'un esprit progressif et constructeur"⁴⁶.

Tijdens het Directoire (1795-1799) vervulde Lammens geen enkel stedelijk mandaat. De tyrannie van de Watervlietse notariszoon Renier Du Bosch, Commissaire du *Directoire*, maakte immers elk ernstig bestuur onmogelijk⁴⁸. In 1800 (en opnieuw in 1810) werd hij benaderd om een benoeming te aanvaarden als rechter in de rechtbank van eerste aanleg⁴⁹.

Pas onder Eerste Consul Napoleon aanvaardde Lammens in 1800 een benoe-

ming als lid (eerste in rang)⁵⁰ van de raad van het eerste communael arrondissement (Gent en omstreken) met zijn 209.332 inwoners⁵¹. Van juli 1800 tot 1803 was hij even lid van de gemeenteraad van Gent⁵².

Voortaan liet hij zich als advocaat ook inschrijven bij het hof van beroep (later *Cour Impériale*) te Brussel en vermeerderde hij zijn faam als rechtsgeleerde⁵³. Zo was hij vermoedelijk de raadsman van de Moerbeekse grootgrondbezitter en dijkgraaf Philippe-François Lippens (1742-1817) die in de streek van Knokke, het Zoute en Hazegras reeds in 1784 gronden en schorren bezat waar hij omvangrijke werken van indijking en inpoldering uitvoerde⁵⁴. In november 1800 ondertekende hij met Lippens een gedrukt memorandum *Observations sur le nouveau mode introduit pour l'entretien des digues de mer et des poldres de la ci-devant Flandre Hollandoise et Autrichienne et sur la nécessité de maintenir les anciennes administrations de ces digues et poldres*⁵⁵.

J.-C. Lammens was inmiddels een vaste waarde geworden in de Gentse society. Even voor de tweede Franse inval (1794) werd hij financieel contribuant van de Koninklijke academie voor teken-, schilder- en bouwkunst⁵⁶. Toen de toneelzaal van het Sebastiaanshof (*den Franschen theater* aan de Kouter) in 1797 als gesekwestreerd “nationaal goed” werd geveild, was Jacques-Clément Lammens een van de 51 vennoten van de notabelenmaatschap die de toneelzaal aankocht en haar bleef uitbaten tot zij in 1821 aan het stadsbestuur werd verkocht⁵⁷. Enkele jaren later (1804) was Lammens, namens de *Société Littéraire* (“Club”) een van de medekopers van het hotel Faligan aan de Kouter⁵⁸, waar het genootschap nog steeds gevestigd is. En in 1803 maakte zijn echtgenote deel uit van het aristocratische damescomité dat instond voor het staatsiebezoek te Gent van de Eerste Consul Napoleon en zijn echtgenote Joséphine de Beauharnais⁵⁹.

Raadsheer in de «Cour Impériale» te Brussel ?

In 1811 en 1812 richtte Charles de Brouckère, voorzitter van de *Cour Impériale* (hoogste rechtbank) te Brussel, aan Jacques-Clément Lammens twee brieven waarbij hij hem met aandrang vroeg een benoeming als raadsheer in dit Hof te aanvaarden: “Dans une conférence que je viens d'avoir avec Monsieur le Procureur Général sur la proposition qu'il a à faire ... de deux candidats pour deux places de conseiller à la Cour vacantes. ... nous nous sommes beaucoup occupés de vous, Monsieur. Nous formons des voeux de vous voir apporter à la Cour vos lumières, votre expérience, votre considération, vos vertus. Ces désirs, Monsieur, ne sont pas seulement les nôtres, ils sont aussi ceux de tous les membres de la Cour...” (brief van 23 juni 1811)⁶⁰.

In een brief van 22 mei 1812 drong de Brouckère nogmaals aan: “Malgré que passé quelque temps, vous ne paraissiez pas disposé à accepter une place de conseiller à la Cour Impériale, cependant comme j'ai de la peine à croire que vous voulussiez vous condamner à courir éternellement la carrière, sans doute très honorable, mais infiniment pénible, d'avocat, ayant d'ailleurs ainsi que tous ceux qui vous connaissent, et qui sont à même d'apprécier vos mérites et vos talents, le désir de vous voir associé à un corps que nous cherchons tous à environner d'autant de considération qu'il est possible, je viens de nouveau à charge pour vous demander si vous accepteriez la place de Conseiller si vous étiez nommé”. Tot tweemaal toe weigerde Lammens dit hoogst vererend verzoek vermits een benoeming “le déplacement de mon ménage” zou vereisen, wat hij niet wenste. Hoe dan ook, deze uitnodiging bevestigt de faam die Lammens ook in de hoogste rechtbank genoot.

Het is daarom geen wonder dat hij in mei 1814, na de val van Napoleon, werd opgenomen in de Intendantieraad die onder het voorzitterschap van graaf Jean-Baptiste d'Hane Steenhuyse instond voor het ordelijk bestuur van het Département de l'Escaut tijdens de moeilijke overgangperiode.

Het vertrouwen van koning Willem I

Jacques-Clément Lammens won spoedig het vertrouwen van koning Willem I. Deze benoemde hem reeds in oktober 1814 (kort na zijn eerste officieel bezoek te Gent⁶¹) tot lid van zijn Geheime Raad⁶² en in april 1815 tot waarnemend minister van Justitie (met de titel van commissaris-generaal) tijdens een bijzondere opdracht van de titularis graaf Charles-Ignace de Thiennes de Lombise. In september 1815 werd Lammens ook lid van de Raad van State⁶³.

In deze hoedanigheid werd hij met twee andere rechtsgeleerden uit de zuidelijke provincies en enkele collega's uit het Noorden door de koning belast met de voorbereiding van een nieuw Nederlands burgerlijk wetboek ter vervanging van het Franse *Code Napoléon* van 1804. Met de steun van de koning had de Amsterdamse hoogleraar Joan-Melchior Kemper⁶⁴ een ontwerp geredigeerd dat tot doel had “door eene juiste overeenstemming met de Nederlandsche zeden en gebruiken een hooger trap van nuttigheid en volkomenheid te geven, en te doen uitblinken door die oorspronkelijke regtskennis, welke te allen tijde in deze gewesten heeft gebloeid”. Het rapport van de “Belgische” rechtsgeleerden was niet mals voor het ontwerp van Kemper. Hun belangrijkste bezwaar was dat dit te zeer afweek van het bestaande, door de bevolking gekende, recht: “Tout changement subit et total de la législation actuelle est pénible pour les peuples des provinces méridionales”. Beter ware

het: “de soumettre nos lois à un nouvel examen, de rejeter ce que l’opinion publique rejette et d’ajouter ce que les besoins du peuple réclament”⁶⁵. De koning hield met deze wijze raad geen rekening en diende het ontwerp-Kemper in bij de Staten-Generaal, *zoals het was liggende*. De parlementaire behandeling leidde tot een nederlaag voor Kemper omdat men ook in Noord-Nederland meende dat een breuk met het bestaande recht niet verantwoord was. Na de afscheuring van 1830 werd in Nederland verder gewerkt aan een eigen Burgerlijk Wetboek, dat in 1838 werd goedgekeurd⁶⁶.

Tot het einde van zijn leven was Lammens een van de meest vermaarde advocaten aan de Gentse balie. Tijdens de viering van zijn vijftig jaar lidmaatschap van deze balie in 1868 bracht bijv. Hippolyte Metdepenningen hulde aan de advocaten die op hem de grootste indruk hadden gemaakt: zijn stagemester Jean-Baptiste Hellebaut (die in een volgende bijdrage aan de orde komt) en Jacques-Clément Lammens⁶⁷.

Jacques Clément Lammens, door koning Willem I benoemd tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, overleed in zijn buitenverblijf te Wetteren op 20 september 1825.

Jacques-Clément Lammens was een uitmuntend en gerespecteerd rechtsgeleerde en praktizijn. In publieke zaken was hij kennelijk meer aangetrokken door het bestuur dan door de dagdagelijkse politiek. Wegens deze eigenschappen en zijn liberaalgezinde ideeën werd hij (naast de toekomstige burgemeester Joseph van Crombrughe) een van de twee vertrouwenspersonen van koning Willem I te Gent.

Het is ten slotte opmerkelijk dat J.-C. Lammens, die zoals het gros van de Gentse burgerij werd meegedragen op een golf van verfransing, zijn meest persoonlijke aantekeningen toevertrouwde aan een familiaal *Notitie Boeck* dat in de moedertaal was geschreven. Deze vaststelling stemt tot nadenken.

Guy Schrans

NOTEN

- ¹ Zie ook: *Biogr. Nat.*, XI (1890-1891), p. 217-218 (door P. Bergmans); L. Nève, *Notice généalogique sur la famille Lammens, originaire de Flandre, publiée sur documents originaux*, 1887 ; G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, 2de druk, 2009, p. 307-313
- ² Vader Jacques Lammens was geboren te Kalken in 1667, grootvader Jan eveneens te Kalken in 1637. Jacques Lammens was in zijn dorp een gezien man: in de parochieregisters treft men hem vaak als huwelijksgetuige aan.
- ³ Door een maatregel van Jozef II kregen de ouders Lammens geen gemeenschappelijke

begraafplaats. Vader (overleden in Juli 1778) werd begraven op het kerkhof van de paters Recolletten (oud Gerechtsgebouw; A. Van Puymbroeck, *Eenige bladzijden uit de geschiedenis van het voormalige Franciscaner klooster te Gent*, 1888, p. 337) terwijl moeder (overleden in februari 1800) op het toenmalige Dampoortkerkhof werd begraven (Stadsarchief Gent, *Rekeningen het Dampoortkerkhof te Gent* [1797-1806], p. 11). Dit volgde uit een edict van 26 juni 1784 “aengaende de begraeffenissen” waarbij begravingen binnen stedelijk grondgebied voortaan werden verboden.

- ⁴ Judocus Lammens hield in het Nederlands (zoals later ook Jacques-Clément) een familiaal *Notitie-Boeck* bij, waarin de belangrijke evenementen in zijn persoonlijk en gezinsleven werden opgetekend; zie ook in: *Het Belfort*, II (1887), p. 631
- ⁵ Procureurs (die geen gediplomeerde juristen waren) vertegenwoordigden de procespartijen en stonden in voor de formele proceshandelingen. Het meer inhoudelijke werk (advies, conclusies, pleidooien) werd verricht door advocaten. Deze mochten voor alle rechtscolleges verschijnen terwijl procureurs slechts mochten optreden voor de rechtbanken die hen op basis van een numerus clausus hadden geadmitteerd (G.Martyn, “De advocatuur in het oude graafschap Vlaanderen”, in: G.Martyn e.a. eds, *Geschiedenis van de advocatuur in de Lage Landen*, 2009, p. 27-29).
- ⁶ Het Geestelijk hof was bevoegd voor de rechtspraak over leden van de seculiere clerus alsmede over leken inzake betwistingen die de kerk tot haar bevoegdheid rekende (bijv. de geldigheid van het huwelijk, afstamming, testamentaire beschikkingen, kerkelijke goederen). Het Hof was te Gent gevestigd aan het huidige Lieven Bauwensplein op de site van het flatgebouw dat de hoek vormt tussen de Limburgstraat en de Henegouwenstraat. Zie verder: F. De Potter, Gent, o.c., IV, p. 491-500; E. Defacqz, *Ancien droit belge ou précis analytique des lois et coutumes observées en Belgique avant le code civil, 1846*, I, p. 64-77.
- ⁷ J. Decavele in: W. Prevenier & B. Augustyn eds., *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, Alg. Rijksarchief, 1997, p. 286-287
- ⁸ S. De Smet, “De burgerlijke rechtspraak van de schepenbank van de Keure. Organisatie, personeel, procedure”, *Hand. MGOG*, 2001, p. 294. De schepenbank van de Keure bezat naast zijn bevoegdheden van algemeen bestuur ook een aanzienlijke rechterlijke bevoegdheid. Hij was a.h.w. de “natuurlijke rechter” van de Gentse poorters en sprak recht in civiele zaken en strafzaken. Zie bijv.: J. Decavele, o.c., p. 289-290; S. De Smet, “De burgerlijke rechtspraak”, o.c., p. 257-265
- ⁹ De Luitenant-civiel van de Indaginghe was een vorstelijk magistraat die als rechter optrad in geschillen tussen Gentse poorters en inwoners van plattelandsgemeenten rondom Gent. Zijn rechtsgebied strekte zich uit over alle parochies binnen een straal van ca. 35 km rond Gent. De bedoeling was de Gentse poorters te beschermen tegen het gebrek aan juridische kennis en ervaring van de talloze rechtmachten van het platteland. Zie: P. Lenders, “De Luitenant-civiel van de indaginghe te Gent en te Dendermonde. Vorstelijke rechtbank voor verbintenissen (16de-18de eeuw)”, *Hand. MGOG*, 1991, p. 155-176
- ¹⁰ Van alle Gentse procureurs bezat hij de meest waardevolle verzameling van zilverwerk, juwelen, luxe-huisraadvoorwerpen en boeken. Hij was ook eigenaar van zijn woning/kantoor aan de Hoogpoort, 6,6 Ha. verpachte landbouwgrond en verpachte hoeven met grond te St. Martens-Leerne en Ledeberg. Zie: S.Raman, *Een prosopografie van de suppoosten van de Raad van Vlaanderen in de tweede helft van de achttiende eeuw*, lic. verh. gesch. univ Gent, 1999, I, p. 143, 144, 146, 173; II, p. 125-126. Zie ook de staat van goed: Stadsarchief Gent De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele*, nr 330/282 f. 150v.
- ¹¹ In de staat van goed van Judocus Lammens (1779) is sprake van de Opper Hoogpoort (*Boedelbeschrijvingen*, gec.)
- ¹² Geestelijke dochters waren vrome alleen- of samenwonende vrouwen (geen religieuzen)

- stricto sensu*) die spinscholen openhielden of armen- en bejaardenzorg op zich namen. Zie: M. De Vroede, “Kwezels” en “zusters” – *De geestelijke dochters in de Zuidelijke Nederlanden, 17de en 18de eeuw*, 1994.
- ¹³ Maria Judoca van Wouterghem huwde de advocaat Jacques-Joseph Engel (1731-1799) die tot 1788 schepen van Gedeede was te Gent (P.C. Vander Meersch, *Memorieboek der stad Gent*, 1854, III, p. 371)
- ¹⁴ Zie: B. Baillieul, “Een bescheiden burgerhuis uit de 18de eeuw aan Nederpolder 6”, G.T., 2009, p. 272-283
- ¹⁵ In zijn hierna te vermelden boek geeft Clemens volgende titels op: “Prêtre, licencié ès lois de l’ université de Louvain, chanoine de la cathédrale de Saint-Bavon, protonotaire apostolique, Official, Examineur et juge synodal du diocèse, & Vicaire-général de l’Evêque de Gand »
- ¹⁶ Uit talrijke items op internet blijkt bijv. dat in de kunsthandel graag gepreciseerd wordt dat een bepaald kunstwerk deel uitmaakte van de verzameling van kanunnik Clemens (later van zijn broer Dominique-Bernard). Voor de afbeelding van een schilderij (ca. 1770) van kanunnik Clemens temidden van zijn kunstverzameling en bibliotheek, zie: M. Cloet ed., *Het bisdom Gent (1559-1991)*, 1992, p. 133
- ¹⁷ *Traité du pouvoir irréfragable et inébranlable de l’Eglise sur le mariage des catholiques*, Liège, 1768 ; F. Vanderhaeghen, *Bibl. Gant.*, III, p. 427-428: “le livre contient des propositions fausses et calomnieuses pour le souverain et ses tribunaux; il tend à faire naître dans les enfants un esprit de révolte contre leurs parents”.
- ¹⁸ J. Decavele ed., *Poorters en buitenpoorters van Gent*, 1986, op datum
- ¹⁹ Tenzij hij zoals zijn oudere broer Bernard aan het befaamde college van Geel ging studeren.
- ²⁰ Bedoeld worden het burgerlijk recht en het kerkelijk recht
- ²¹ P. Van Peteghem in: W. Prevenier & B. Augustyn eds., o.c., p. 131-156
- ²² Zie bijv.: J. Nauwelaers, *Histoire des avocats au Souverain Conseil de Brabant*, 1947, I, p. 77 ; V. Brants, *La Faculté de droit de l’université de Louvain à travers cinq siècles*, 1917, p. 307-309; Th. Juste, *Essai sur l’histoire de l’instruction publique en Belgique*, 1844, p. 153.
- ²³ F. De Potter, *Gent*, II, p. 91
- ²⁴ R.Opsommer in: W. Prevenier & B. Augustyn eds., o.c., p. 157-167
- ²⁵ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1782, p. 28-29; S. De Smet, “De burgerlijke rechtspraak”, o.c., p. 294
- ²⁶ Zie: F. De Potter, *Gent*, o.c., IV, p. 494; *Wegwyzer*, 1782, p. 28-29
- ²⁷ L. Nève, o.c., p. 11
- ²⁸ Zie bijv. de edicten van 5 december 1781, 19 augustus 1782 en 28 september 1784, alsmede: E. Defacqz, o.c., I, p. 335-340
- ²⁹ H. Balthazar, *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie over het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de hedendaagse tijd (1780-1850)*, doct. verh. univ. Gent, 1970, I, p. 92-101
- ³⁰ G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent*, o.c., p. 307-308
- ³¹ G. Schrans, o.c., p. 41-41
- ³² Over deze zaal zie bijv. : F. De Potter, *Gent*, o.c., VIII, p. 53-55; P. Claeys, *Inventaire archéologique de Gand*, Gent, 1897-1901, I, p. 128 (vertaling in G.T., 1996, p. 22-24).
- ³³ G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent*, o.c., p. 10-13, 59-62, 76-79, 392-403, 450-452
- ³⁴ F. Vanderhaeghen, *Jaerboeken van het Soevereine gilde der kolveniers, busschieters en kanonniërs, gezegd Hoofdgilde van Sint Antone te Gent*, 1867, III, p. 170
- ³⁵ “J. Bottelgier”, *Dits die excellente Print-Cronike van Vlaenderen* (“Antwerpen”, 1791), p. 62
- ³⁶ D. Destanberg, *Gent onder Jozef II*, 1910, p. 213, met de afbeelding tussen p. 224 en 225,

- alsmede: G. Van Doorne, Gent schoon geprent – *impressies van de stad doorheen de geschiedenis*, 1995, p. 63; S. Tassier, *Les démocrates belges de 1789* [1930], ed. J. Vercruyse, 1989, p. 144.
- ³⁷ P.C. Vander Meersch, *Memorieboek, o.c.*, III, p. 375
- ³⁸ C. Broeckx, *Histoire du Collegium Medicum Bruxellense*, 1862, p. 477; *Ann. Acad. archéologique de Belgique*, XIX (1862), p. 472
- ³⁹ R. d' Anethan & F. de Jonghe d' Ardoye, *La famille Mosselman à Bruxelles*, 1998, p. 67-68
- ⁴⁰ H. De Schampheleire, E. Witte & F. Borne, "Vrijmetselaars te Gent tijdens het Empire en de Hollandse periode (1804-1824)", *Hand. MGOG*, 1971, p. 80
- ⁴¹ Tijdens zijn studentenjaren was Jules Lammens aangetrokken door de vrijmetselarij; zie bij Kadoc (Leuven): *Inventaris van het familie-archief Lammens-Verhaegen*, nr 2.3.9.3 (dagboek)
- ⁴² J. De Maeyer, Arthur Verhaegen (1847-1917). *De rode baron*, Kadoc, 1994.
- ⁴³ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1809, p. 41, 51; 1815, p. 67, 84
- ⁴⁴ P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand* (1792-1830), 1902, p. 3; J. Nève, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 93-94 ; [P.-A. Verhaeghe], *Jaerboeken der Oostenryksche Nederlanden van 1780 tot 1814*, 1818, p. 234. Over J.-G. Meyer: *Nouv. biogr. nat.*, I (1988), p. 266-270; F. Leleux, "Jacques-Guillaume Meyer", *G.T.*, 1988, p. 223-232.
- ⁴⁵ L. François, "De politieke evolutie onder het Directoire (1795-1799) en de impact op de Gentse situatie", *Hand. MGOG*, 1997, p. 223-224
- ⁴⁶ S. Tassier, *Histoire de la Belgique sous l'occupation française en 1792 et 1793*, 1934, p. 135 e.v., 173 e.v., inz. 187
- ⁴⁷ S. Tassier, o.c., p. 196
- ⁴⁸ L. François, o.c., p. 225-226. Zie verder: Id., "Reinier du Bosch (Watervliet 1765-Bassevelde 1842)", *Appeltjes van het Meetjesland*, 1987, p. 111-160 ; F. Leleux, "Reinier-Grégoire Dubosch", *G.T.*, 1989, p. 199-205 J. Nève, *Domination française*, p. 356-362
- ⁴⁹ Ph. van Hille, *Het Hof van beroep van Brussel en de rechtbanken van Oost- en West-Vlaanderen onder het Frans bewind (1800-1814)*, 1970, p. 105, 119
- ⁵⁰ *Wegwyzer*, 1809, p. 51; 1815, p. 67
- ⁵¹ *Wegwyzer*, 1809, p. 51
- ⁵² J.Nève, *Domination française*, p. 100, 103 ; H. Balthazar, o.c., II, p. 390
- ⁵³ J. Nève, o.c., p. 383
- ⁵⁴ J. De Smet, "Philippe-François Lippens te Knokke en elders, 1784-1790", *Rond de polder-torens*, X (1968), p. 85-104; Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, *Inventaris bouwkundig erfgoed. Knokke – Het Zoute* (2007-2010)
- ⁵⁵ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, V, p. 401, nr 11.411
- ⁵⁶ [E. van de Vivere], *Historie en inrichting der Koninglyke Akademie voor teeken-, schilder- en bouwkunden opgerecht binnen de stad Gend*, Gent, 1794, p. 285 (errata)
- ⁵⁷ P. Claeys, "Le Grand Théâtre de Gand", *Pages d'histoire locale gantoise*, 1885, I, p. 181-185
- ⁵⁸ M. Fredericq-Lilar, *L'hôtel Faligan. Chef-d'oeuvre du rococo de Gand*, 1977, p. 144.
- ⁵⁹ P. Claeys, *Mémorial, o.c.*, p. 158-159; J. Nève, *Domination française, o.c.*, p. 295, 383
- H. Balthazar, o.c., III, p. 240
- ⁶⁰ Deze correspondentie werd gepubliceerd door: L. Nève, *Notice généalogique, o.c.*, p. 23-25; Ph. van Hille, *Het Hof van beroep van Brussel, o.c.*, p. 105-106
- ⁶¹ Het eerste officieel bezoek van de nieuwe vorst te Gent vond plaats op 11 september 1814 (P. Claeys, *Mémorial, o.c.*, p. 308).
- ⁶² Zie: I. Schoups, *Inventaris van het archief van de Geheime Raad (1814-1815)*, Alg. Rijksarchief, 1995, p. 9.

- ⁶³ De Gentse *Wegwyser* vermeldt hem als “raadsheer Staets-Raed”; bijv. *Wegwyser*, 1819, p. 58.
- ⁶⁴ *Lexicon Geschiedenis van Nederland en België*, 1994, p. 181; H.W.J. Volmuller ed., *Nijhoff's geschiedenislexicon Nederland en België*, 1981, p. 305.
- ⁶⁵ Zie verder in: E. Van Dievoet, *Het burgerlijk recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940. De rechtsbronnen*, 1943, p. 27. Vanaf 1824 werd ook de Gentse jurist en toekomstig burgemeester Joseph van Crombrughe (die in een volgende bijdrage wordt behandeld) bij de redactie van een nieuw burgerlijk wetboek betrokken (*o.c.*, p. 38 e.v.).
- ⁶⁶ P. Scholten, “De codificatie-gedachte voor honderd jaar en thans”, in: Id.& F.M. Meijers, *Gedenkboek Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, 1938, p. 1-3.
- ⁶⁷ A. Verbessem, *Le barreau de Gand*, 1912, p. 20
- ⁶⁸ Zie de tekst in L. Nève, *o.c.*, p. 10-13
-

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

Hotel Verhaegen-Lammens, Oude Houtlei

De Oude Houtlei, in de Middeleeuwen een gegraven gracht, maakte deel uit van de watergordel van het Kuipgat tot aan de Jan Breydelstraat ter bescherming van de Sint-Michielsparochie, die zich uitstreckte langsheen de linker Leie-oever en die in 1165 bij de Gentse portus werd gevoegd. In deze westelijke verdedigingsgrens of Sint-Michielsvestingsmuur werden aan de stadzijde vier poorten opgetrokken: de Torrepoort, een binnen- en buitenpoort (Poel, Appelbrug), de Posteernepoort, de Zandpoort en de Kuippoort, een versterkte sluis. Door de stadsuitbreiding van de 13e - 14e eeuw verloor de Sint-Michielsvest haar functie. Vanaf 1540 begon de sloop van deze verdedigingsgordel. De poorten werden woongelegenheden. In de 16e-17e eeuw werd langs de waterweg hout aangevoerd, op de kaaien gelost en op een markt verkocht als brand- en timmerhout. Vandaar de naam Houtlei. In de 19e eeuw werd de gracht onbevaarbaar. In 1899 definitief gedempt wegens toeslibbing en kwalijke geuren ; de laatste poortoverblijfselen werden afgebroken (thans nog muurresten in het Sint-Amanscollege). In 1900 werden de benamingen Houtlei en Violettelei gewijzigd in Oude Houtlei.

Sedert de Middeleeuwen waren er op de Oude Houtlei verschillende religieuze instellingen gevestigd: de Cellebroeders of Alexianen, Sint-Aubertusbegijnhof of Poortakker, de Cisterciënzerzusters van Oosteeklo, het klooster der Clarissen-Urbanisten, Jezuïeten, Franciscanen. De westelijke straatzijde bevat verschillende smalle zijstraatjes, die de verbinding maken met de Holstraat. Typische werkmansbuurt met arbeidershuisjes. De oostelijke straatzijde wordt voor een groot deel ingenomen door het Sint-Amans Instituut en de neogotische Sint-Lucasschool.

Wat de Gentse burgerbouwkunst betreft, liet in de 18e eeuw de invloed zich gelden van de Lodewijkstijlen. De bouwactiviteit bereikte in het laatste kwart van de 18e eeuw een hoogtepunt in Gent: Koninklijke Academie, achtergevel Hotel d'Hane-Steenhuysse, Hotel De Nockere, Hotel van Saceghem, allemaal in Lodewijk XVI-stijl

Hotel Verhaegen-Lammens is gelegen tussen de Brandstraat en de Wellinckstraat, 10 are groot. Een lange tuinmuur in de Wellinckstraat verbindt het hoofdgebouw en de achterbouw. Het perceel was ongetwijfeld reeds vanaf

Hotel Verhaegen-Lammens
Voorgevel hoofdgebouw.

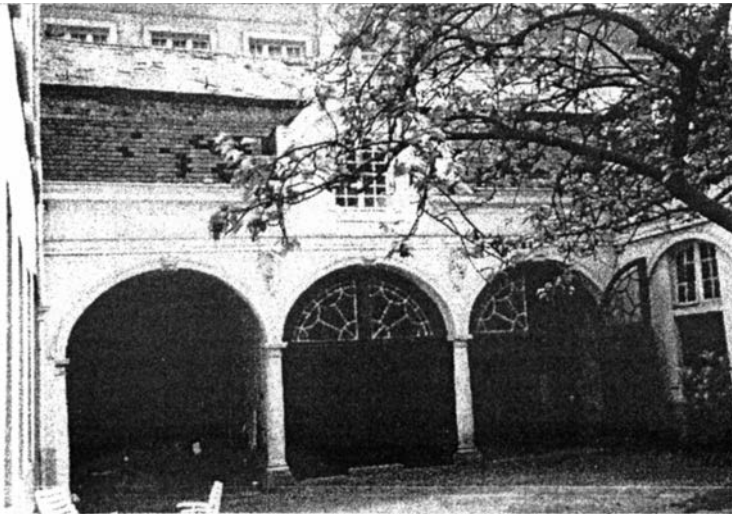

Hotel Verhaegen-Lammens
Achtergevel hoofdgebouw.

Hotel Verhaegen-Lammens
Achterbouw. Tuingevel.

Hotel Verhaegen-Lammens
Achterbouw. Koetshuis.

de 14e eeuw bebouwd. Wij beginnen ons overzicht van de eigenaars in het midden van de 18e eeuw.

Na 1734 was François Ignatius Grietens de eigenaar van een huis, dat nadien zou uitgroeien tot het Hotel Verhaegen-Lammens. Bij zijn dood in 1754 ging het over op zijn nichtjes Colette en Françoise de la Vilette. In 1768 werd het huis verkocht aan Jonker Anthone Triest, achterkleinneef van bisschop Antoon Triest. In 1795 werd Eleonore Van Crombrugge-Triest eigenares van het gebouw. Vanaf 1815 kwam het beheer van het gebouw aan Chretien Emmanuel van Pottelsberghe. In 1828 werd het huis andermaal verkocht, nu aan advocaat Jan Baptist Minne, burgemeester van Gent (1837-1840). In 1852 werd het huis aangekocht door Jules Lammens, notaris. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jules. Diens dochter, Claire, huwde met Arthur Verhaegen (Brussel 1847 - Elsene 1917), ingenieur, die zich onder invloed van Jean Baptiste Bethune aan de neogotische architectuur wijdde. Na hun huwelijksreis in 1872 namen ze hun intrek in het hotel de maître op de Oude Houtlei 27. In 1908, na het overlijden van Jules Lammens, kwam het huis in handen van het echtpaar Verhaegen-Lammens. Vandaar de benaming. Arthur Verhaegen bracht zijn Werkhuis van glasschildering van Sint-Lucas te Gent onder in de achterbouw, die hij grondig liet verbouwen. In 1895 liet Verhaegen zijn atelier over aan Joseph Casier. Kort vóór zijn dood kreeg hij de titel van baron. Zijn zoon Pierre liet het Hotel grondig restaureren.

De streng symmetrische voorgevel van het huis, met zowel Lodewijk XV als Lodewijk XVI elementen, telt zeven traveeën, telkens drie aan elke zijde van de centrale deurtravee, wordt bovenaan afgesloten door een sterk geprofileerde kroonlijst en boven de drie centrale traveeën een driehoekig fronton. Twee vlakke centrale pilasters vanaf de grond tot aan de kroonlijst benadrukken de centrale deurtravee. Rijkelijk interieur met zwartmarmeren vloer, wanden en zoldering met fijn lijst- en stucwerk, eetkamer en salon met geschilderde deurstukken en panelen door Pieter Norbert. Van Reysschoot (Gent, 1738-1795). Vroeger werd David 't Kindt als bouwmeester van het huis aangeduid, doch dit moet op een vergissing berusten. Wel weet men met zekerheid dat Francis Drieghe, meester metselaar en Joachim Colin, meester schrijnwerker in 1794 belast werden een aantal grondige veranderingen in het interieur door te voeren. In 1819 werden drie kamers geschilderd door Josse van den Abeele (Gent 1797 -1855). In 1828 werden door J.B. Van de Capelle wijzigingen in empiriestijl aan de voorgevel aangebracht. In de 20ste eeuw waren de belangrijkste veranderingen het leggen van centrale verwarming en lopend water en de installatie van de badkamers, evenals het aanleggen van de Franse tuin.

De achtergevel van het hoofdgebouw vertoont grote gelijkenis met de voorgevel uit 1768. Hij bestaat eveneens uit zeven traveeën, twee bouwlagen en een

Hotel Verhaegen-Lammens
Interieur met panelen van Pierre-Norbert Van Reysschoot.

fronton boven de drie centrale traveeën.

De achterzijde van de tuin is afgesloten door misschien wel de fraaiste gevel van het hele gebouw. In de linkervleugel staat het voormalig koetshuis met drie aaneensluitende poorten met bovenlichten in empirestijl, in 1759 gebouwd naar ontwerpen van de Gentse architect David 't Kindt.

Bij Koninklijk Besluit van 13 mei 1976 werd het Hotel Verhaegen-Lammens een beschermd monument.

Het hotel is thans eigendom van binnenhuisarchitecten. Zij bieden gastenkamers en bed & breakfast aan.

Literatuur

F. De Potter, Gent, van den oudsten tijd tot heden. Deel VIII.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 na. Stad Gent. 1976.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nb. Stad Gent. Zuid-West. 1979.

G. Deseyn, Gids voor Oud Gent, 1991.

G. Van den Abeele, Hotel Verhaegen-Lammens. een blik achter de gevel. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Teaterwetenschappen. RUG, 2000-2001.

Ghendsche Tydinghen, Aan de Houtlei vroeger en nu, 22e jg., nr. 1, januari 1993.

P. Kluyskens, Jean-Baptist Minne-Barth, Ghendsche Tydinghen, 25e jg., nr. 5, p. 260-264, september 1996.

Internet. Google.

Daniël Van Ryssel

GHENDTSCHЕ TOESTANDEN

BOMENWANDELING IN 1893 MET HUBERT VAN HULLE ALS GIDS

Deze aflevering van *Ghendtsche* Toestanden wijkt af van de vorige. Dit keer geen artikel van eigen makelij, maar een vertaling van een hoofdstukje uit 'Promenades horticoles au parc de Gand et dans les plantations publiques en général'. Dit zeldzaam geworden boekje (Gent, 1893, 127 pp.) werd geschreven door Hubert Van Hulle (1827 - 1900). Van 1860 tot 1884 (1885: oprichting van de stadsplantsoendienst) was Van Hulle inspecteur van de stedelijke aanplantingen en in die functie gaf hij het bomenbestand binnen de stadring de vorm die het nu grotendeels nog heeft. In zijn 'Promenades horticoles', zowat zijn testament dat enkele jaren later verscheen, gaf hij zelf aan dat vijf zesden van het toenmalige bestand vanaf 1860 tot stand gekomen was (nieuw of vernieuwd).

Een formidabele prestatie! Hij was een figuur van uitzonderlijke betekenis voor het leefklimaat in deze stad, ook nu nog. En niet enkel in Gent. De man tekende ook voor de fraaiste groenaanleg op de Brugse vesten, stadsparken te Oudenaarde, Ronse, Rotterdam en Arnhem en het Engelse landschapspark van de tuinbouwschool te Melle.

Weinige mensen kennen hem nochtans, en dan nog meestal enkel als hoofdontwerper van het Citadelpark. Tijdens zijn leven werd Hubert Van Hulle hooggeacht, maar hij geraakte snel vergeten. De Herdt, Deseyn en Van den Hole schreven in '100 Jaar Plantsoendienst (Gent, 1985, p. 6): *Hubert 'boer' Van Hulle heeft bij de latere generaties niet de waardering gekregen die hij verdiende*. Geen straatnaam, geen parknaam bewaart de herinnering aan onze voornaamste landschapsarchitect.

Zelfs in de zo uitgebreide Indices op *Ghendtsche Tydinghen* zul je Van Hulle vergeefs zoeken. Maar vanaf nu komt daar verandering in ...! In het jaarboek 2010 van onze zustervereniging De Oost-Oudburg verscheen een artikel 'Oude Gentse bomen' waarin onder andere de verwezenlijkingen van Hubert Van Hulle vooral op gebied van laan- en kaaibomen uitgebreid aan bod komen.

Onderstaande tekst, een uittreksel uit dat lange artikel, is niet enkel bedoeld als eerbetoon. Hij geeft informatie uit eerste hand over een weinig bekend

aspect van onze stad ruim een eeuw geleden. Hoe zagen onze beboomde lanen en kaaien er toen uit? We volgen Van Hulle in zijn *Inspection d'un boulevard à l'autre* (in 'Promenades horticoles', 1893, p. 37-41). Het wordt geen gewone wandeling, maar een kritische inspectieronde van de stadsbomen. Hier en daar moest er een correctie of verduidelijking aangebracht worden. Om de tekst niet al te zeer te storen, werden commentaren bij specifieke punten opge-

Hubert Jan Van Hulle Inspekteur der beplantingen (1827-1900)

Hubert, alias 'boer' Van Hulle (foto uit '100 Jaar Plantsoenendienst'). Een kop om een beeld van te maken, om van de knevel nog te zwijgen. Men kan het betreuren dat aan hem zelfs geen straatnaam herinnert. Alhoewel...: 'zijn' bomen vormen het mooiste eerbetoon.

nomen in de voetnoten. Deze met belangrijke correcties kregen een asterisk in de tekst. Straatnamen staan in vetjes gedrukt en werden aan de huidige nomenclatuur aangepast. Wie geïnteresseerd is in een bepaalde straat of wijk, komt meteen terecht.

Onze inspectieronde start ergens in 1893 bij het Justitiepaleis.

Aan de **Recollettenlei** bewonderen we de mooie opkomst van de olmen maar even verder aan de **Lindenlei** worden we geconfronteerd met het triestige aanzien van de linden¹. We vervolgen onze weg langs de **Coupure**, de oudste stedelijke aanplanting. In 1785 plantte men er alternerend linden en platanen op slechts 3 meter afstand van elkaar². Hoewel ze terecht kwamen in verstoorde grond, opgedolven bij de aanleg van het kanaal, ontwikkelden ze voorbeeldig, bij zover zelfs dat ze elkaar dreigen te verstikken. De platanen verdrukken de linden en zelf staan ze nog te dicht bij elkaar. Conclusie: bomen doen het uitstekend in opgevoerde grond, maar ze mogen niet te dicht geplant worden.

Zelfde opmerking over de **Nieuwe Wandeling**. De helft van de linden, in zes rijen aangeplant, werd gerooid maar de takken van de overgebleven exemplaren raken elkaar opnieuw. Zonder regelmatig snoeien dreigen de struiken die er tussen geplant werden, te verkommeren door gebrek aan licht en lucht³.

Wat te zeggen over de linden aan de **Drongensesteenweg**? De bomen die niet sinds lang afgestorven zijn door gaslekken, zullen waarschijnlijk binnenkort hetzelfde lot ondergaan door huishoudwater⁴. Vooral pekelwater is gevaarlijk. De **Groendreef** wordt gevormd door een dubbele rij linden. Aan de andere zijde van de Brugse vaart (**Elyseese Velden**) stonden er vroeger drie rijen lindebomen. Twee werden gerooid en recent vervangen door een nieuwe rij. Zij moeten het opnemen tegen de oude en zullen moeilijk voedsel vinden. Bovendien lijden ze onder de vernielingen door de kinderen die in die buurt krioelen⁵. Aan de **Bargiekaai** groeien de olmen naar behoren, hoewel de zon er in de namiddag ongenadig hard kan op laaien.

Op het oude kerkhof aan de **Gebroeders De Smetstraat**, niet ver daar vandaan, doen de populieren het minder goed dan verwacht⁶. Olmen zouden ongetwijfeld beter wassen op de zeer humusrijke grond beladen met de stofelijke resten van onze overledenen.

Zo arriveren we op de **Begijnhoflaan**. Tijdens de eerste 15 jaar na de aanplant waren de (witte) paardenkastanjelaars er buitengewoon mooi⁷. Maar nu zien we dat er te dicht aangeplant werd, dat gaslekken heel wat slachtoffers maakten en dat de daardoor aangetaste bomen snel hun bladeren verliezen⁸. Vanaf het **Rabot** kunnen we op de **Opgeëistenlaan** en de **Blaisantvest** nagaan hoe sterk olmen kunnen groeien in 25 jaar tijd. De exemplaren bij het Neuseplein

werden als goed ontwikkelde jonge bomen pas in 1883 aangeplant met een 'verplantwagen'. Ze doen het niet slecht, net zoals de recent geplante platanen op de **Voormuide**. Een enkele rij ware beter geweest dan de huidige dubbele rij.

Aan **Dok - Noord** en **Dok - Zuid** heeft men de al oude populieren moeten rooien. Door het overdruk geworden verkeer aldaar is de nieuwe aanplant in slechte staat. De platanen op de **Blekersdijk** doen het uitstekend, net als de boompjes van dezelfde origine aan de **Dampoort**. Op het gewezen kerkhof aan de **Wasstraat** groeien de jonge populieren, nochtans een gemakkelijke soort, niet beter dan deze op de begraafplaats aan de gebroeders De Smetstraat.

Op de **Rodetorenkaai**, de **Hagelandkaai** en de **Schoolkaai** werden de magerelinden vervangen door olmen alternerend met platanen. Dat is een manier van doen die overal zou moeten gevolgd worden. Zo kan men bij latere uitdunning de minst florerende soort rooien⁹. Dat zal ook daar moeten gebeuren: de bomen staan te dicht. Kijk maar eens op de **Nieuwe Beestenmarkt**, waar de olmenkruinen al in elkaar verstrengelen. Ongetwijfeld zijn de natuurlijke meststoffen die ze bij iedere marktdag ontvangen, daar niet vreemd aan. Op de **Heirnislaan** en de **Vlaamsekaai** werden de jonge olmen op geringe afstand van elkaar geplant. Dat kon omdat men daar slechts één bomenrij aanlegde.

Aan de **Kasteellaan** zien we iets heel merkwaardigs. De gewone linden groeien ongelijk terwijl de invulling met zilverlinden het uitstekend doet. Hier en daar gebruikte men lijsterbesbomen bij wijze van proef. Afwachten of dat iets wordt. Aan de **Ferdinand Lousbergskaai** bestaat de aanplant uit alternerende populieren en platanen, vermoedelijk met de bedoeling enkel de laatste te laten staan.

Aan de overzijde van het kanaal, op de **Visserij**, stonden de platanen op slechts drie meter van elkaar en vroeger zelfs in twee rijen. Dat kon niet goed aflopen. Men heeft intensief moeten uitdunnen. Het publiek vond dat een vandalenstreek, maar kijk: nu, amper drie jaar later, is er al zoveel groen en schaduw dat er terug moet geroid worden. Moraal: doe wel en laat ze kletsen.

Op de **Keizervest** staan er drie bomenrijen: platanen en esdoorns. Een goeie proefaanplant. Wellicht zal de esdoorn daar als overwinnaar uitkomen, maar het zal wel moeilijk zijn een goed rooiplan uit te dokteren, want bij de aanleg hield men geen rekening met die eventualiteit.

Nu trekken we stadinwaarts langs de **Hubert Frère-Orbanlaan**. Men heeft op de eerste helft tamme kastanjelaars willen plaatsen, maar die deden het niet. De nadien geplante witte paardenkastanjes echter kwamen zo sterk aan dat de tussen geplante Italiaanse populieren moesten verdwijnen over de hele

lengte van de laan. Rechtover het Zuidstation (op het **Graaf van Vlaanderenplein**) beloven de platanen, op redelijk goede plantafstand geplaatst, op korte tijd snel en gelijkmatig uit te groeien¹⁰.

Op de **Muinkkaai** was men eveneens genoodzaakt de Italiaanse populieren van tussen de paardenkastanjes te verwijderen. Beide soorten hadden er fel te lijden onder gaslekken.

We klimmen nu even naar het Sint-Pietersplein. Elke aanplant die men er uitprobeerde, was gedoemd te verdwijnen door schade aangebracht tijdens de foordagen. Enkel taaie Italiaanse populieren lijken er te kunnen overleven. We keren op onze passen terug naar de **François Benardstraat**. Men plantte er eerst de olmen, die halfwassen naar de **Kouter** overgebracht werden. Platanen vervingen ze. Ook aan de **Franklin Rooseveltlaan** werden de populieren van tussen de linden verwijderd om die beter te laten ontplooiën. Maar dat waren gewone linden en die verdragen slecht het stadsstof en de walmen. Eind juli al verliezen ze hun bladeren terwijl de zilverlinden dicht bij het **Frankrijkplein** hun gebladerte behouden, ook al bleven ze tussen de populieren staan.

In de **Sint-Lievenslaan** en aan de **Terplatenbrug** zien we platanen die zich goed of slecht ontwikkelen, vermoedelijk afhankelijk van de kwaliteit van de opgehoogde gronden waarin ze aangeplant werden.

De platanen en de witte paardenkastanjes aan de **Hofbouwlaan**¹¹, de beuken en zilverlinden in de **Karel - Lodewijk Ledeganckstraat**, de platanen op de **Sint-Pietersaalstraat**, de witte paardenkastanjes alternerend met hetzij platanen, hetzij esdoorns aan de **Koning Leopold II** laan, allen in dubbele rijen en met behoorlijke plantafstanden, ontwikkelen meestal perfect. Hetzelfde geldt voor de begroeiing aan de enkel met esdoorns of enkel met platanen bezette gedeelten van de **Citadellaan**. Meerdere platanen zijn nochtans niet gezond. Dat moet toegeschreven worden, gedeeltelijk aan de strenge winter van 1889 - 1890, gedeeltelijk aan de gebruikte plataansoort. Enkel een plataantype met grote bladeren past goed in ons klimaat¹².

Diezelfde soort werd aangeplant op de **Bijlokekaai** en de daarbij aansluitende **Albert Baertsoenkaai** en verder ook aan de **Henleykaai**. Ze is er, zo te zien, in goeden doen. Verwijlen we nu even langer langs de opeenvolgende **IJzerlaan, Godshuizenlaan, Martelaarslaan, Antonius Triestlaan** en **Einde Were** op de vroegere stadsvesten tussen de laaggelegen meersen. In 1864 - 1865 werd daar alles opgehoogd met zanden afkomstig uit de Verbindingsvaart (Nieuwe Vaart). Op deze schijnbaar arme en steriele zandgrond werden over de hele lengte olmen geplant. Ze ontwikkelden er zich voorspoedig, maar in de jongste jaren is de olmenziekte beginnen woekeren in deze mooie aanplant¹³.

We vervolgen onze inspectieronde met een blik op de olmen die zich duidelijk goed bevinden op het **Casinoplein**, op de kwijnende veteranen aan de **Oude Houtlei** en dan op de krachtige platanen aan de **Tichelrei**¹⁴. We trekken over de **Vrijdagmarkt** waar men er nooit in slaagde de daar aangeplante rode paardenkastanjes goed te laten ontwikkelen. De bomen hebben het er hard te verduren van de drukke marktactiviteit. De ondergrond is slecht van kwaliteit en drainering¹⁵. Recent werden ze vervangen door mooi uitzierende olmen. Die zullen er zeker beter floreren.

Niet zo ver daar vandaan, op de **Oude Beestenmarkt**, bewonderen we drie, vier kolossale witte paardekastanjes. We geven ons rekenschap van de grote ruimte die één enkele boom kan overdekken en bijgevolg ook van de mate waarin we altijd maar te dicht opeen willen aanplanten. Op het **François Laurentplein** zien we hoe olmen in een amper één meter dikke bodemlaag boven de overdekte Reep er toch in slagen tot goede wasdom te komen. Nog enkele stappen, en we bereiken de Kouter¹⁶.

Tekst van Hubert Van Hulle, vertaling en commentaar door Luc Devriese

NOTEN

- ¹ De olmen aan de Recollettenlei worden onder supervisie van Van Hulle aangeplant. De zeer talrijke olmen waarvan ook de verdere tekst getuigt verdwenen uit het stadsbeeld als gevolg van de gevreesde olmenziekte, die van Hulle trouwens uitvoerig beschrijft.
- ² Deze overal overgenomen beweringen over de Coupurebomen zijn onjuist. Al veel langer (vanaf het tweede kwart van de 17de eeuw) werden talrijke vesten en kaaien beplant met bomen. Aan de Coupure kwam er in 1785 een tweede bomenrij aan weerszijden van het kanaal pal naast de oevers. Toen was de eerste rij (ongeveer op de huidige rooilijn), daterend uit 1752 (bij de kanaalaanleg), al tot zeer behoorlijke wasdom gekomen. Zie hierover: Devriese, L., Verwee, H., 'Oude Gentse bomen', *Jaarboek van de Oost-Oudburg*, jg. 47 (2010).
- ³ De originele strakke rijen aan de Nieuwe Wandeling werden door Van Hulle zelf omgevormd tot een langgerekt park in landschapsstijl. Blijkbaar bleef ongeveer de helft van de (vermoedelijk) toen bijna 100 jaar oude linden behouden.
- ⁴ Vermoedelijk het deel binnen de stadsring, toen nog gedeeltelijk onbebouwd.
- ⁵ Tussen de vaart en de Gebroeders De Smetstraat lag een van de grootste beluikenconcentraties van Gent.
- ⁶ Over de fraaie groenaanleg van het 'Nieuw kerkhof' (Westerbegraafplaats) door hem ontworpen (en blijkbaar niet door Adolphe Pauli, architect van de monumentale ingang), geeft Van Hulle elders commentaar (Promenades horticoles, 1893, p. 18-19).
- ⁷ Van Hulle heeft het over 'maronniers d'Inde'. Tegenwoordige gebruikt men liever de naam 'Witte paardenkastanje' voor deze boom afkomstig uit Zuid-Oost Europa en Klein Azië.
- ⁸ De zeer gebrekkige gasleidingen veroorzaakten in die tijd heel wat schade aan de stadsbo-

- men. Ze gaven aanleiding tot heel wat discussies en schadeclaims.
- ⁹ Een profetische visie: de olmen waren tot verdwijnen gedoemd, maar de overgebleven platanen deden en doen het des te beter.
- ¹⁰ De hoofdingang van het station lag aan het Graaf van Vlaanderenplein.
- ¹¹ Het is niet helemaal duidelijk of met ‘Boulevard de l’Ecole Normale’ in Van Hulle’s tekst de Normaalschoolstraat dan wel de Hofbouwlaan bedoeld wordt. Vermoedelijk is het deze laatste.
- ¹² Onze laanplatanen, ook de oude, zijn vrijwel uitsluitend een kruising tussen de Oosterse en de Westerse plataan. Daarvan bestaan er meerdere lijnen. Hierover meer bij Devriese en Verwee (2010).
- ¹³ Van Hulle wijt de olmenziekte aan het *Cassus* kevertje (Iepespintkever). Dit is slechts de verspreider van een schimmel die de werkelijke oorzaak is. Iep is synoniem van olm.
- ¹⁴ Jammer genoeg geeft Van Hulle de soort niet aan. De oudste vermelding van (vermoedelijk) platanen te Gent (1639) betreft de Oude Houtlei.
- ¹⁵ De ondergrond van de Vrijdagmarkt is turfachtig (*tourbeux*) schrijft onze gids. Vermoedelijk was dit eeuwenoud opvulmateriaal. De opgravingen destijds uitgevoerd voor de aanleg van de ondergrondse parking brachten aan het licht dat de site in de periode voorafgaand aan de aanleg in zijn huidige vorm, tussen eind 11de en eind 13de eeuw, dicht bebouwd was (Laleman, M.C., Raveschot, P. Binnen de omwalling: de Kuip, In: *Wat een leven binnen die muren*, Gent, 1986, p. 56).
- ¹⁶ De bomen op de Kouter, in Justo Billets tijd (rond 1660) linden, vormen een ingewikkeld verhaal. Van Hulle heeft het er uitgebreid over in zijn hoofdstukje ‘*Transplantations de grands arbres*’.

BELLES-LETTRES AAN DE COUPURE

Opvallend veel pennenlikkers aan de Coupure woonachtig werden medewerker bij de krant *La Flandre Libérale*: Camille De Bast, Remi De Ridder, Lodewijk De Vriese, Maurice en Anna De Weert, Simon Fredericq, François Laurent, Louis Maeterlinck, Georges Rodenbach, Gontran Van Severen, het echtpaar Verriest-Lefert... een persorgaan dat de katholiecititeit en de Vlaamse beweging niet in het hart droeg.

Auteurs uit de bourgeoisie waren geboren Vlamingen die vanuit een zekere Vlaamse gevoeligheid in de taal van Molière schreven. Zij beschikten op eigen bodem over de Cercle Royal Artistique et Littéraire (CRAL) en andere structuren die, gedurende meer dan een eeuw zeer actief het Franstalig cultureel leven in stand hielpen houden. De voornoemde CRAL ontstond in 1879 door de fusie van de Société Littéraire Gantoise, in 1835 gesticht, en het Kunstgenootschap, dat in 1842 werd opgericht. Een medestichter van de CRAL was:

Georges Rodenbach (1855-1898)

*“Peut-être, mon Cousin, avez
vous souvenance
comme, nous promenant nous
deux en discutant,
nous rompimes un jour mainte
courtoise lance,
vous, jeune fransquillon, moi,
jeune flamingant*

...

*et tout en souffrant mal qu’un
Rodenbach préfere
au chant du Scalde blond la
chanson de Trouvère
à vous dire: Cousin, c ‘est beau
comme Musset”*

Dit is het begin en einde van een franstalig sonnet “Eene Fransche Zonde - Pêché Français” (1877) van Albrecht Rodenbach aan zijn vriend en neef Georges opgedragen. Georges

was de kleinzoon van Constantin sr., die een actieve rol speelde in de onafhankelijkheidsstrijd van 1830. Hij zag het levenslicht in Doornik, maar na enkele maanden verhuisden zijn ouders naar Gent, waar zij een tiental jaren op de Coupure 18 woonden. Vader Constantin jr. stond er als ‘verificateur des poids et mesures’ ingeschreven. Moeder Louise Gall kwam van Amsterdam. Twee oudere zusjes van Georges overleden op 13 en 17 jaar aan tuberculose, wat mede de Weltschmerz en obsederende aanwezigheid van dood en verval bij de dichter kan verklaren. In het jezuïetencollege Sint-Barbara, de broeikas van Franssprekende Gentenaars, sloot hij een levenslange vriendschap met zijn klasgenoot Emile Verhaeren. Na zijn studies rechten was Georges aan de Gentse balie ingeschreven maar verkeerde dan al geregeld in de literaire kringen in Parijs. Hij huwde met Anna Urbain en ging in 1888 definitief in de lichtstad wonen waar hij als criticus en journalist aan de slag kon. In de Franse hoofdstad effende hij de literaire baan voor de Gentse symbolisten Emile Verhaeren, Maurice Maeterlinck, Grégoire Leroy en Charles Van Lerberghe. Zoals meerdere fin-de-siècle schilders en schrijvers werd de jonge dichter en pure symbolist door het verstilde karakter van de Vlaamse steden aangetrokken. Hoewel er nooit gedomicilieerd, was dit voor hem in het bijzonder Brugge, de geboortestad van zijn vader, en niet Gent dat al te sterk geïndustrialiseerd was. Zijn literaire begaafdheid schitterde in ‘Bruges la Morte’ en ‘Le Carillonneur’. Samen met de eerste roman in Parijs uitgegeven, werd in 1892 ook het enige zootje van G. Rodenbach, Tintin geboren. Pas in 1978 kwam een Nederlandstalige versie van het boek tot stand. Voor Frans Verleyen aan ‘haatliefde’ te wijten, want Georges Rodenbach schreef ‘voor een internationaal publiek in het Frans over de heimelijkste neuroses in de Vlaamse ziel’. Wellicht bedoelde hij hiermee de typisch Vlaamse paradox zinnelijkheid versus mystiek.

Bruges la Morte werd door Roland Verhavert in 1980 als ‘Brugge, die stille’, verfilmd. Het libretto van ‘Die tote Stadt’ van Erich Wolfgang Kromgold is op Bruges la Morte gebaseerd.

De dromerige elegante dandy is 43 jaar oud op kerstavond aan een blinde darmontsteking overleden en werd op Père Lachaise begraven. Na hevige polemieken kreeg hij een hulddemonument in het voormalige Elisabethbegijnhof in Gent.

Suzanne Lilar (1901-1992)

Suzanne Lilar woonde ooit in de Lieven de Winnestraat, die uitkwam op de Coupure. In ‘Une Enfance Gantoise’ (1976) vertelt zij hoe zij enig begrip kon opbrengen voor de vervlaamsing van de Gentse universiteit:

“Je refusais donc de participer au cortège de protestation ou défila toute la

grande bourgeoisie ... Il est vrai que, répugnant à manifester avec la bourgeoisie fransquillonne, je n'eusse pas été davantage à la fête parmi ses ennemis, energumènes barbus, chevelus, écumants, hurleurs, qui s'en donnaient à coeur joie de vacher sur les belles dames de la Coupure ou de la rue des baguettes et leurs prétentieuses péronnelles.

En verder in het boek:

“Est-ce à mon père ou à mon grand-père que je devais le goût du risque ... Plus terrible le risque que je pris à faire rouler à toute allure le long de la Coupure, la voiture du petit Johnny, bébé d'un ménage canadien que, pour la durée de l'Exposition universelle, mes parents avaient pour pensionnaires. Je donnais un élan au landau qui s'en allait tout seul et l'enfant riait aux éclats. Je ne mesurais pas vraiment le danger de ce jeu pratiqué à quelques mètres de l'eau. J'avais seulement le sentiment de faire une chose que les grandes personnes n'auraient probablement pas tolérée. Mais il se fit qu'à mon épouvante, la voiture se mit à rouler vivement vers l'eau. Une pierre que le hasard avait posée là arrêta providentiellement sa course à un mètre du bord. Il y eut un instant dramatique que je n'ai pas oublié. M'a-t-il prévenue contre la curiosité et l'imprudence? Je ne le crois pas. Je n'ai pas cessé de bâtir sur le jeu et le risque. La liberté est à ce prix.”

Toen zij haar roman 'Une confession anonyme' (1960) in het warme Italië situeerde, kon Suzanne Lilar niet voorzien dat dit werk ooit als 'Benvenuta' aan de Gentse Coupure zou verfilmd worden en dat een burgerlijk herenhuis aldaar de passies binnen haar plechtstatig rode Milanese hotelkamer zou moeten dragen. Bij de eerste lectuur van de roman was de cineast André Delvaux (1926-2002) meteen verkocht en zocht een passend scenario. De film begint met de zoektocht op de Coupure van François een jonge scenarist naar de auteur Jeanne van wat eens een schandaalroman was. Er is een koppel dat zich in de film echt ontmoet en een ander koppel (Benvenuta en Livio) waarvan ze het verhaal verbeelden. Het gaat om een tijdseigen magisch realisme met een complexe inhoud van liefde en mystiek, schuld en boete en met twee thema's die uiteindelijk één verhaal blijken te vormen. De Coupure is niet alleen het decor maar ook het symbool van de afsnijding en de moeilijke queeste naar de vereniging. 'Les personnages vivent coupés des autres, comme s'ils étaient

coupables'. Het water blijkt te diep voor François en zijn creatie Benvenuta, die zich langs de andere oever verwijdert. De film werd in 1983 op het Festival van Montreal vertoond en kreeg verschillende prijzen. De soundtrack door Frédéric Devreese, huiscomponist van Delvaux, behoort tot het collectieve geheugen van de Vlaamse muziek.

Gontran Van Severen (1905-1988)

Gontran Van Severen was doctor in de rechten en in de Romaanse filologie. Hij werd advocaat bij het beroepshof en vestigde zich na zijn huwelijk in 1934 aan de Coupure. Later verhuisde hij naar Mariakerke, waar hij op het ereplein voor de oudstrijders werd begraven. Van Severen bleek een vlot schrijvende Franstalige journalist en publicist. Hij was redactiesecretaris en journalist van de Flandre Libérale, redacteur van 'Blauw en vrij' en het medisch en paramedisch tijdschrift 'Richter' en medewerker aan de 'Pourquoi pas. Vooral omwille van zijn essays werd hij als lid van de Association des Ecrivains de Belgique opgenomen. Als dynamisch lid van de Commissie voor Monumenten

en Landschappen, publiceerde hij allerlei over de geschiedenis van de stad en haar kunstenaars en generaties stadsgidsen werden door hem opgeleid.

Nicole Verschoore (°1939)

Nicole Verschoore heeft de Coupure voor de Hofstraat geruild waar ze nog steeds literair actief is. Nicole noemt zichzelf een tweetalige Vlaming. Haar vader, van huize uit franstalig maar in het Nederlands actief als advocaat en provincieraadslid, was een belezen gecultiveerd man die zijn dochters de liefde voor geschiedenis, politiek en de Franse literatuur bijbracht. Bij grootmoeder Sevens, die onderwijzeres was en waar ze vaak logeerde, verliep alles in het Nederlands. Al van in de lagere school gegrepen door literatuur schreef ze kleine romannetjes die een soort verbeterde werkelijkheid weergaven. In het lyceum schreef ze vaak in het schooltijdschrift Inter Nos. Levend tussen twee talen en culturen maakte ze voor zichzelf een keuze: al wat utilistisch en professioneel was, werd in het Nederlands neergepend en gevoelens, gedachten en fantasieën werden in het Frans vertolkt. Geboeid door de Duitstalige

auteurs Kafka en Goethe en de figuur van professor Uyttersprot koos zij aan de universiteit Gent voor de richting Germanistiek wat met een doctoraat werd bekroond. Zij werkte als aspirant voor het NFWO en was Uyttersprots assistente tot aan diens dood in november 1967. In 1973 werd ze als culturele redactrice bij het Laatste Nieuws aangesteld. Samen met haar jaren van losse medewerking bij dezelfde krant heeft ze zeventig jaar lang journalistiek in het Nederlands gepleegd. Van 1994 tot 1999 was ze hoofdredactrice van Le Nouveau Courrier en vanaf 2001 verschijnen novellen en korte stukken in haar elektronisch tijdschrift www.bon-a-tirer.com.

Aarzelend publiceerde ze haar eerste Franstalige roman *Le maître du bourg* (1994) waarmee ze de Prix franco-belge de l'Association des Ecrivains de langue française verwierf. Met *Les Parchemins de la tour* (2004), *Le Mont Blandin* (2005) en *La Charrette de Lapsceure* (2006) ontstond een stevige Belgische trilogie, een soort gefantaseerde en gereconstrueerde familiesaga met een bijzonder vertelperspectief. In 2008 vereerde de Academie Royale de Littérature Française de auteur hiervoor met de Prix Michot voor de kennis van de Vlaamse identiteit in België. In een hermetisch suggestieve taal weet zij een heel universum te evoceren. In 2006 zijn haar novellen en korte romans in de anthologie *Vivre avant tout* gebundeld. In het pas verschenen *L'énigme molo* en *Autobiographie d'un siècle* reflecteert de auteur over het 'Dasein' op het ondoorgrondelijke schaakbord van het onvolmaakte menselijke leven.

De Coupure was voor Nicole Verschoore vertrouwd domein - eerst door familiebezoek - en van 1963 tot en met 1972 woonde ze er met haar echtgenoot notaris Freddy Vandercruyssen in de woonst die ooit van Georges Buysse was en vlakbij het hoekhuis van Albert Baertsoen. Zij bewaart herinneringen aan beide schilders die familie van haar voorouders waren. Niemand dan zijzelf kan uiteraard beter beschrijven wat de Coupure voor haar betekende:

In de jaren 1960-1972 zag de samenvloeiing van de Leie en de Coupure aan de Sint-Agneteburg er heel anders uit dan heden. Er dreven geen lichte, witte plezierbootjes op een rij in het water, niets deed denken aan toerisme. Het zou in niemands brein zijn opgekomen, dat de Stad zichzelf zou hebben willen promoten door uitheemse bezoekers voor een toertje op het water te lokken. Alleen voer af en toe naar het centrum van Gent, komende van de Baertsoenkaai, een ernstig en eerder log vaartuig vanuit het zuiden - Afsnee, Drongen, Deinze en het verre West-Vlaanderen.

Zonder toerisme noch drukke tekeningen op de begane grond gaf het zicht vanuit onze hoogste kamers van Coupure 5, in het kort een hele wereld weer. Dagelijkse bezigheden van voetgangers met boodschappen (brood, vlees en groenten kocht men toen nog vlakbij, in zaken die in hoofdzaak te voet werden

bereikt), schoolkinderen en leerkrachten wisselden af met moeders die babys uit wandelen brachten samen met hun oudere kleuters op de schoolweg, daarna, later op de dag, dezelfde moeders met of zonder de babys die hun kleuters van school haalden. Soms liep een hondje mee, zonder leiband, want het dier kende de weg en het gevaar. Studenten van de buurt regelden afspraken op het voetpad tussen de Verlorenkostbrug en de Sint-Agneteburg en gingen zitten op de ijzeren railing van de kaai. Om daar te geraken stak iedereen de straat over zoals hij of zij wilde, even rechts en links een blik werpen volstond. Er kwamen wel enkele auto's voorbij, voet- en fietspaden ontbraken volledig en de mensen mochten hun auto nog voor hun deur verlaten. Allen, voetgangers, fietsers en automobilisten zouden vreemd hebben opgekeken van aanduidingen op het geasfalteerde straatdek. Geen rood, geen wit. Geen regels, geen verplichtingen. Er was ook minder straatlawaaï, want je kon stemmen van voorbijgangers horen.

De Sint-Agneteburg was toen nog vanuit de Lindenlei de enige oversteekmogelijkheid naar de overkant van de Coupure en de Baertsoenkaai. Het was er aangenaam druk, en tussen de voetgangers, fietsers en automobilisten hoorde je maar zelden zenuwachtig getoeter. Vanuit de Verlorenkoststraat en -brug kwam veel volk afgedaald, altijd op het voetpad langs het water. Als ik niet op Blandijnberg 2 was, werkte ik Coupure 5, gelijkvloers voor het venster, vlak tegenover de brug. Op de hoogste verdieping van menig Coupurehuis woonden de jongeren. Waarschijnlijk was het op lente- of zomeravonden niet druk, want je kon drie hoog uit het venster hangen en gesprekken voeren met wie beneden aan de overkant op je stond te wachten. Een eerbiedwaardige advocate - Hilde Veerle Pee - stond als studente binnen voor haar open raam al te trippelen in afwachting dat ze beneden zou gaan huppelen als er daar muziek werd gemaakt. Ja, muziek op straat, twee of drie instrumenten en een troepje vrienden. Op andere uren was het op de Coupure heerlijk landelijk, en zo is het trouwens op bepaalde avonden gebleven, in de vroege morgen voor de schooluren en 's zondags. Het ruikt er dan heerlijk naar water, gras, wind, aarde en de schors van oude bomen. Nu nog is de Coupure voor joggers en fietsers een heerlijk stuk natuur vlakbij het centrum van de stad, als een lint (het water) naast een dikke sjerp (de bomenrij) dat de historische kern van zijn buitenbuurten scheidt, buitenbuurten die al lang verstedelijkt in de jaren zestig van de vorige eeuw nog niet zo druk waren als nu maar toch al werden ervaren als de rest van de wereld, achter een als "uniek" ervaren Coupure. Uniek was en is de Coupure, dat beaamt elke Gentenaar.

Zodat je, naar je adres gevraagd in om het even welke sociale omgeving, als je kan antwoorden Coupure zo en zoveel, je jezelf dank zij de reactie die de naam uitlokt, eventjes belangrijk waant. Belangrijker dan de gewone stede-

ling. *Met de nodige ironie...*

(Nicole Verschoore)

Bronnen

Archief bevolkingsdienst Gent, registers bevolkingstellingen

D. Vande Voorde, Rodins Rodenbach: een gemiste kans, in: *De standaard der letteren*, 10 mei 1992

Fr. Verleyen, Georges Rodenbach, in: *Knack*, 5 en 12 augustus 1992

DAL, Kind van Gentse burgerij (S. Lilar) in: *De Standaard*, 14 december 1992

S. Lilar, *Une enfance gantoise*, Parijs 1976

S. Lilar, *La confession anonyme*, Parijs 1983

A. Nysenhole, *André Delvaux ou le réalisme magique*, Parijs 2006

Stadsbibliotheek Gent, documentatiemap Gontran Van Severen

Website: www.literair.gent.be: Nicole Verschoore over Suzanne Lilar en Gontran Van Severen

Website: www.nicoleverschoore.be.

A. Grosemans, De Gentse Nicole Verschoore..., in *Weekend Knack*, 4 mei 1994.

N. Verschoore, interview in Fnac Gent op 2 juni 2007.

Interview door L. Vande Castele met Nicole Verschoore op 21 november 2007.

Centrum voor Europese Cultuur, 'Franstalige literatuur in Vlaanderen'. Lezing door N. Verschoore op 22 februari 2010 in het Paleis der Academieën in Brussel.

Lieve Vande Castele

GENTSE MEMORIEDAGEN: 1 DECEMBER

1 December 752

Moord op Hildebert, de 8e Abt van de St-Baafsbdij.
Hij was Abt sedert 722.

1 December 1530

Dood van Margareta van Oostenrijk.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" 2002 - N° 2 - pp.98-99

1 December 1633

Dood van Aartshertogin Isabella.
Zij was de dochter van Filips II en van Elisabeth van Valois.
Ze werd geboren op 12 Augustus 1566.
Filips II stond haar de Nederlanden af op 6 Mei 1598.
Op 18 April 1599 trouwde zij met Albrecht, die een neef van haar was.
Na de dood van Albrecht werd zij Gouvernante-Generaal.

1 December 1817

Oprichting van het "Stadswerkhuis van Liefdadigheid".
Dit gebeurde met het doel de bedelarij uit te roeien. Het was gevestigd in het gewezen Rijke Gasthuis in de Hoogstraat. Personen van allerlei ouderdom en van beide geslachten bekwamen er onderstand "ingeolge hunne noodwendigheden en het werk dat hen aangewezen werd. Daerenboven werd er stoffe gegeven om t'huys te bewerken aen degene die zulks vraegen, mits stellende borge voor de stoffe."
Mensen die zonder werk gevallen waren werden er, zolang ze geen nieuwe broodwinning hadden gevonden, aanvaard en tewerkgesteld. Zij ontvingen loon, eten en kleding. In sommige wintermaanden werden er meer dan 1.000 mannen en vrouwen uit de nood geholpen. In 1853 werd het overgebracht naar het gewezen St-Agneteklooster.
Het werd gesloten in 1864. Er waren ateliers voor spinsters, linnenwevers, blekers, schoenmakers, kleermakers, timmerlieden, klompenmakers, koordepluizers en kantwerksters.

1 December 1834

Incidenten en fluitconcert in de Opera.

“Heden gaf men tot slot der vertooning “Le Mannequin de Bergame”. Onmogelijk het stukje op te voeren, het schuifelen was overdovend, de tusschenkomst der politie verhielp niet. Eensklaps... algemeene duisternis, de bestuurder had de gasmeter gesloten en het publiek moest al tastende den uitgang bereiken. Maar een briefje was op het toneel geworpen, briefje dat dat volgens het stedelijk reglement aan de gemeenteoverheid moest overhandigd worden; de abonné's hadden besloten des anderendaags de lezing van dit briefje en het antwoord te eischen. De overheid had kennis van de zaak en nam hare maatregelen: al de commissarissen van politie, vele agenten, pompiers, soldaten stonden op post in de zaal.

Voor de vertooning geschuifel. Bij het opgaan der gordijn geschuifel. De bestuurder doet twee afgevaardigden der abonné's bij zich roepen en zegt hen dat het briefje aan de gemeenteoverheid overhandigd is. Zoodra dat antwoord bekend is... nieuw overdoovend geschuifel. Een tweede commissaris van politie komt op het toneel en vraagt wie de vertooning stoort: “C'est moi! C'est moi! weerklinkt het van alle kanten; hij begint de namen der toeschouwers op te nemen, maar gezien het groot getal moet hij dit werk laten varen.

Nieuw schuifelend onweder!

Derde commissaris van politie: aanhouding van drie abonné's, al de anderen gaan mee en willen ook aangehouden worden. De zaal was ledig en de vertooning gaat voort, doch de abonné's keren weldra terug en het geschuifel herbegon met verdubbelde woede.

De regisseur komt het briefje, oorzaak van al dat gerucht, voorlezen, het was eene vraag om 's anderendaags “Robert le Diable” te spelen. Terzeldertijd kwam een vierde commissaris van politie melden: “Gezien het gerucht binst de uitvoering, wordt de vertooning geschorst. “Vu le trouble au spectacle, LA spectacle est fini!. Bis! Bis! Bravo! Kreten en algemeen gelach. De zoo even aangehouden abonné's komen ook weder in de zaal; zij worden toegejuicht; 't is een echt feest terwijl men in de hooger sferen huilt en tiert omdat de vertooning geschorst is en men het geld niet teruggeeft.

1 December 1838

Stichting van de zangvereniging “Orpheus” door de kunstschilder Jan Lammens, in zijn atelier.

De eerste voorzitter was Theodoor Canneel.

Hield op te bestaan in 1902.

1 December 1850

Geboorte van de pianist en componist Isidoor De Vos.

Kort na zijn geboorte verhuisde de familie naar St-Amandsberg. Vader De Vos was een arme schoenlapper die ook nog een tabakswinkeltje hield.

Isidoor leert goed, maar een betalende school kan er voor het gezin niet van af en weldra kan Isidoor maar halve dagen naar school gaan. Hij moet zijn zieke vader helpen en de stiel leren. Zijn vader die ook kerkzanger was, brengt hem de eerste noties bij van de muziek.

Na veel gezaag mag hij in 1862 naar het Conservatorium gaan op voorwaarde dat hij tussendoor de schoenmakersstiel aanleert.

Ieder jaar komt hij met de Eerste Prijs naar huis. In 1869 de Prijs van Uitmuntendheid in de hoogste pianoklas.

Grotere financiële lasten kan de familie zich niet getroosten en hier moet hij het er bij laten voor zijn studies.

Hij wordt lesgever bij rijke particulieren. De familie verhuist nu terug naar Gent en gaat wonen in de Oudburg.

In 1869 wordt hij benoemd tot pianoleraar aan de kostschool van Melle en in 1870 tot Repetitor aan het Conservatorium. Hij wordt ook koorleider bij de Laurentkringen “Geluk in ‘t Werk” en “Vreugd door Deugd”.

In 1873 wordt hij Voorzitter van de muziekmaatschappij “La Fraternité”. In 1875 behaalt hij de Prijs van Rome met de cantate “De Meermin”.

Hij stierf op 30 Maart 1876 van een lang aanslepende tering enkele dagen voor de eerste uitvoering van dit werk.

Hij werd begraven op 3 April met een dienst in de Augustijnenkerk. Op het Campo Santo werden 5 lijkredenen uitgesproken, waaronder deze van Samuel.

De dag nadien werd in een nokvolle Opera de première gegeven van “De Meermin”, met medewerking van de “Melomanen”. Dit hele initiatief kwam van Samuel.

Zijn grafzuil met borstbeeld is van de hand van zijn vriend Raphaël De Samuel. Zijn graf werd hersteld in 1963.

In St-Amandsberg is er een Isidoor De Vosstraat; zij loopt van de Antwerpse steenweg naar de St-Dorotheastraat.

1 December 1850

Geboorte te Ledeburg van Lieven Vandevelde. Deze Artillerie-luitenant maakte deel uit van een expeditie die aankwam enkele maanden vooraleer zijn broer Jozef hem vervoegde.

De expeditie was hier vertrokken in oktober 1881.

Hij werd chef te Vivi en stichtte er een lazaret. Zijn slechte gezondheidstoestand dwong hem in 1884 naar België terug te keren. Hij hield zich hier bezig met het bouwen van stoomboten voor Congo.

Min of meer genezen trok hij terug naar Congo. Voorbij Vivi komend kon hij het negerjongetje Sakala dat hij meegenomen had naar België, terugschenken aan zijn ouders.

Te Leopoldville aangekomen werd hij aangetast door koorts en stierf er op 7 Februari 1888. Op 22 Juli 1888 werd in het Citadelpark het gekende monument onthuld. Het werd ontworpen door Armand Heins en uitgevoerd door Louis Mast.

1 December 1868

Dood van Emile Moyson.

Hij werd hier geboren op 9 Januari 1838 als natuurlijk kind van de niet onbemiddelde Felicita Trossaert, die enkele dagen na zijn geboorte overleed.

Hij droeg de naam van zijn moeder tot op zijn 18e en krijgt dan de toestemming de naam van zijn vader Antoine Moyson te dragen.

Die was inmiddels getrouwd en Emile groeit op in een klein burgerlijk Franssprekend gezin. Hij komt evenwel niet overeen met zijn stiefmoeder en -zussen.

Emile Moyson 1838-1868.

Hij gaat naar het Atheneum waar hij, zoals zo vele anderen, onder de invloed komt van zijn leraar Heremans. Daardoor ontpopt hij zich als een overtuigde flamingant. Hij gaat naar de Universiteit waar hij een actieve rol speelt in de studentenvereniging “‘t Zal Wel Gaan” die door haar tegenstrevers omschreven wordt als “een nest van flamingantisme, vrijdenkerij en progressisme”.

Hij is gewonnen voor de ontvoogdingsstrijd van de Gentse arbeiders en zal zich daar actief voor inzetten. Hij is er van overtuigd dat de Vlaamse

Beweging en de arbeidersbeweging moeten samengaan. Hij gaat overal het goede woord gaan verspreiden, is een heftige tegenstander van de Wet op de samenspanningen, hij schrijft gedichten, schimpliederen en speelt een rol bij de stakingen van 1859. Terwille van wat genoemd wordt “die schandelijke liedekens” (vergeten wij niet dat hij de auteur is van “Koevoet is beter dan Boulie”) wordt hij vervolgd. Hijzelf wordt buiten beschuldiging gesteld, maar 70 arbeiders worden veroordeeld tot gevangenisstraffen omdat zij durven staken hebben.

Een intellectueel die het opneemt voor de arbeiders wordt door hen gerespecteerd en wanneer men het heeft over Moyson zal men altijd spreken van “Mijnheer Emiel”.

En zijn studies? Daar komt niets van terecht natuurlijk, ook al wegens het feit dat hij van zijn vader geneeskunde moet studeren, een vak dat hem helemaal niet ligt.

Thuis is de situatie er niet op verbeterd. Het manuscript van een roman die hij geschreven heeft wordt door zijn stiefmoeder verbrand.

Als hij 21 wordt, stopt hij zijn studies en hij breekt met het ouderlijk huis. Hij vertrekt met het erfdeel van zijn moeder en gaat in Brussel werken bij de Verzekeringsmaatschappij AG, daarna als bediende in de fabriek Remy in Wijgmaal.

Stilzitten is er evenwel niet bij. In 1861 verhuist hij naar Brugge, in 1863 naar Blankenberge en in 1865 terug naar Brussel. Dit belet hem niet nauw contact te houden met de Gentse arbeiders.

In 1868 verhuist hij voor een laatste maal naar Hautpré nabij Luik en gaat er inwonen bij zijn halfbroer Octave, de enige van de familie waarmee hij overeenkomt Hij eindigde er als krantenventer.

Van jongsaf had hij een zwakke gezondheid, hij was opgebrand en stierf op 1 December 1868 van een borstkwaal. Door zijn ziekte was hij aan de drank geraakt.

Het laatste waar hij zich mee bezig hield was het bundelen van zijn verzen en van zijn liedjes. Ze verschenen in 1869, een jaar na zijn dood.

Zes jaar na zijn dood werd een gedenksteen op zijn graf geplaatst. Aangezien de collecte bij de flaminganten niet genoeg opbracht werden de kosten gedragen door “De Gentse Werklieden”. De tekst luidde “Hij streed voor vrijheid, recht en taal voor Vlaming evenals voor Waal.”

1 December 1874

Verschijsing van het eerste nummer van “La Flandre Libérale”.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2004 - N° 1 - p.52

Louis Mortier 1906-1991.

1 December 1887

Stichting door Julius Mac Leod van het natuurwetenschappelijk genootschap “Dodonaea”.

1 December 1901

Dood van Professor Floribert Soupart.

Hij werd geboren in Feluy in 1810.

In 1841 werd hij benoemd aan onze Universiteit als Professor in de Chirurgie, Huid- en Geslachtsziekten.

Hij verwierf een internationale bekendheid met zijn amputatietechnieken. Hij leverde een belangrijke bijdrage in het vernieuwen en ontwerpen van chirurgische instrumenten.

1 December 1923

Dood van Virginie Loveling.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2001 - N° 6 - pp. 394-395

1 December 1991

Dood van Louis Mortier.

Deze populaire toneelspeler was gedurende vele jaren een van de hoofdrolspelers van de ploeg van Romain Deconinck. Hij werd geboren op 5 December 1906.

Hugo Collumbien

DIE GOEIE OUWE TIJD (2)

De bezetter had alle grote openbare gebouwen nodig om zijn diensten te installeren. Zo kregen wij begin augustus 1940 drie dagen tijd om met pak en zak op te hoepelen en elders een onderkomen te vinden. In de straten rondom ons Provinciaal Gouvernement stonden tientallen stootkarren om alles wat met perenmanden en wasmanden door de vensters naar beneden gelaten werd te vervoeren naar leegstaande herenhuizen in de Coupure, Gouvernementstraat 7 en Henegouwenstraat 29. Wat betreft de meubelen was er een bevel vanwege de bezetter dat wij maar één schrijftafel en één kast per kantoor mochten verhuizen. Wij vonden in al dat slameur toch de tijd om alles anders te schikken, de bezetter een loer te draaien en hem zoveel mogelijk te ontfuselen. Onze 5de Afdeling was van dan af ingekwartierd in de Henegouwenstraat 29. In kantoren voor vier werden wij met acht geïnstalleerd. Een of twee schrijftafels en voor het jonger personeel tafels van planken op schragen bedekt met bruin inpakpapier. Onze dienst werd opgesplitst in Dienst Begrotingen en Dienst Rekeningen. Ik maakte deel uit van de Rekeningen. Wij werkten met vastberadenheid en bewust dat we na de overwinning van de geallieerden het Provinciaal Gouvernement een klare financiële toestand voor de 297 gemeenten van Oost-Vlaanderen zouden moeten kunnen voorleggen. Ons Vaderhuis was dus herschepen in de Oberfeldkommandatur nummer 570 en wij mochten er geen voet meer binnenzetten. De heer gouverneur Vanden Boogaerde werd door de vijand uit zijn ambt ontzet en er werd een opvolger naar de smaak van de bezetter aangesteld.

Tot het begin van de winter van 1941 had iedereen de reserves kunnen aanspreken, maar die winter begon zo vroeg en was zo hardnekkig streng dat men na enkele maanden in ieders buurt de armoede zag toeslaan. In onze administratie werd alles herleid tot het strikte minimum. De apostillen werden op de helft van het vorige formaat teruggebracht. Alles diende met de grootste spaarzaamheid verbruikt. Aangezien ik de gewoonte had niets weg te gooien dat nog dienstig kon zijn, bezat ik een grote sigarendoos vol met stompjes potlood van 3 à 5 cm. Hoeveel collega's hebben me in de oorlogsjaren niet gevraagd naar een eindje potlood of een gommetje!

Van tijd tot tijd kregen we in onze provinciale ravitailleringdienst de gunst 4 of 6 briketten te kopen. Die briketten waren samengesteld uit een soort vuil vermengd met koolstof. Toch waren we gelukkig die naar huis te kunnen meedragen. De kachel brandde toen op schlamm, versleten schoenen, gedroogde savooiblaren en aardappelschillen... voor zover die laatste, schoon gewassen

en vermengd met wortelen niet dienden om taarten te bakken. De donkere oorlogsjaren leefden we dikwijls in angst en kou en eindeloze bekommernis hoe aan voedingswaren en brandstof te geraken.

Mijn maandwedde bedroeg toen 2.873 F, kindergeld voor drie kinderen inbegrepen. Maar let u eens op de prijzen: boter 400 F, smout 200 F, brood 40 à 60 F, aardappelen 10 à 20 F, vlees 400 à 600 F, een ei 10 à 20 F. En voor een kledingstuk of een paar schoenen heb ik mijn schrijfmachine moeten verkopen. Bij gebrek aan papier en brandhout, heb ik, om de stoof aan te steken, boeken moeten verscheuren en ik heb mensen gekend die de plankenvloer van hun zolder hebben uitgebroken.

Niettegenstaande dat alles werd het werk met ijver volbracht. Twee tot drie maal per week moest ik in een of andere gemeente een nazicht van de boekhouding uitvoeren. Soms in de kou van 15° en meer onder nul vertrok ik 's morgens om 6 uur naar het Sint-Pietersstation om naar Sint-Niklaas of Oudenaarde of elders te rijden en dan met de buurttram of te voet ter bestemming te komen. Het was in die tijd normaal dat de trein één tot drie uur vertraging had en het gebeurde niet zelden dat ik pas om middernacht, rammelend van de honger, terug thuis kwam. Bij een terugkeer op 10 april 1944 stopte de trein in Merelbeke. Ons hart bonsde van schrik toen we geallieerde vliegtuigen hoorden naderen en overvliegen. Een goed half uur later, we waren juist thuisgekomen, begon het bombardement op Merelbeke: 408 doden en 726 gekwetsten. Op 10 mei werd Merelbeke opnieuw gebombardeerd en vielen er nog 45 doden. Bommen die we door het luchtruim hoorden klieven, vielen dichtbij de Stropbrug, op 200 meter vogelvlucht van mijn woning. Hoe vaak zijn we niet verplicht geweest de 54 treden af te dalen wegens luchtalarm. We dienden beschutting te gaan zoeken in de schuilkelder van het Geeraard de Duivelsteen. En toch, hoe groot was niet de bekoring om naar de boem! boem! boem! Engelse radio te luisteren. Een zonnestraal! De geallieerde legers waren geland op de hiel van de Italiaanse laars! En in de zomer van 1944 waren de geallieerden geland in Normandië!

Een ware uiteengerokken Duitse legerstoet reed bestendig over de Heuvelpoort richting Antwerpen. Aangezien de houten mijlpalen die er door de Duitsers geplaatst waren, voorzeker door weerstanders 's nachts waren weggenomen, vergisten Duitse bestuurders zich soms en sloegen rechtsaf, terug richting Frankrijk. Men liet ze maar rijden.

Niettegenstaande dit alles, bleef onze stad door georganiseerde Duitse troepen bezet. De generaal bevelhebber had zijn hoofdkwartier laten inrichten in een café gelegen op de hoek van de Krijgslaan en de Burggravenlaan. In een straat waar iemand te vroeg de Belgische vlag had uitgehangen, werd deze doorzeefd met kogels.

Ha! daar verspreidde zich een nieuwtje dat als een lopend vuurtje de stad rondging: de onderpastoor had hoog in de toren van zijn kerk met zijn verrekijker de omgeving afgespeurd en had aan de Sterre materiaal en soldaten in kaki-kleur gezien. De drang om van het vijandelijk juk verlost te worden, steeg met het uur. Maar zou onze stad van vijandelijke beschietingen gespaard blijven?

Gaston Arens

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS JULES DE SAINT-GENOIS DES MOTTES.

Sint-Martens Lennik 1813 - Gent 1867)

Archivaris, historicus, auteur van historische romans.

Jules Ludger Dominique Ghislain, baron de Saint-Genois des Mottes is geboren te Sint-Martens-Lennik uit een familie, voornaam door haar ouderdom en huwelijken. Hij was de zoon van Edouard Jean Nicolas. Hij werd opgevoed in een buitengoed te Meise. Hij studeerde rechten te Gent, waar hij Van Duyse leerde kennen, maar van zodra hij was afgestudeerd richtte hij al zijn aandacht naar de literatuur en de geschiedenis. Nog als student had hij deelgenomen aan een wedstrijd van de Académie royale de Bruxelles over l'Histoire des avoueries en Belgique... en zijn werk werd bekroond. Toen hem een leerstoel te Luik werd aangeboden, verkoos hij te Gent te blijven als rijksarchivaris van Oost-Vlaanderen. Hij publiceerde **Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre, avant l'avènement des princes de la maison de Bourgogne** en later **Catalogue méthodique et raisonné des manuscrits de la Bibliothèque de Gand**, catalogus van de handschriften van de universiteitsbibliotheek, een werk dat nog dagelijks geconsulteerd wordt (1849-1852).

In 1842 werd hij naar Wenen gestuurd om er de documenten te analyseren die uit onze archieven waren weggehaald en die betrekking hadden op de nationale vergaderingen in het verleden. In 1843 werd hij archivaris en bibliothecaris van de universiteit te Gent.

Zijn leuze was: “Cum libris liber” vrij te midden van boeken. Hij was tevens een actief lid van talloze genootschappen o.a. De Tael is gans het Volk. In 1846 werd hij lid van de Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique. Hij werd officieel afgevaardigde op de Vlaamse Letterkundige Congressen. Met enkele collega's organiseerde hij de publicatie van de Biographie Nationale en zijn verzameling levensbeschrijvingen en historische biografieën blijft bijzonder verdienstelijk. Te Gent nam hij actief deel aan het werk van de Société des beaux-arts et de littérature, waarvan hij voorzitter werd.

Hij interesseerde zich ook aan de ontwikkeling van de Vlaamse literatuur, maar het Orangisme dat zoveel andere voormannen kenmerkte, was hem volkomen vreemd, en in de literaire fase van de Vlaamse Beweging heeft hij ruim zijn deel gehad. Willems, Blommaert, Snellaert, Ledeganck en Van Duyse behoorden op de meeste hartelijke wijze tot zijn vriendenkring. Hij was de stichter en voorzitter van Kunstgenootschap en in 1851 behoorde hij samen met Rens, Serrure, Heremans, Van Duyse en anderen tot de stichters van het Willemsfonds (een samenwerking van liberalen en katholieken), waarvan hij de eerste voorzitter (1851-1861; overtuigd gelovig katholiek) werd. In 1848 werd hij katholiek gemeenteraadslid te Gent; in 1854 werd hij schepen van onderwijs. Hij was de vertrouwensman bij uitstek van eerste minister Pieter De Decker (1855-1857). de Saint-Genois schreef en sprak vlot en gemakkelijk Nederlands. Een straatnaam de Gentbrugge is naar hem genoemd.

Hij overleed in zijn zomerresidentie in de Groendreef op Rooigem in 1867. Hij werd begraven op het Campo Santo. Het borstbeeld op zijn graf is het werk van beeldhouwer Antoon Van Eenaeme (1827-1873).

Zijn louter historisch werk beschouwde de Saint-Genois als arbeid in dienst van het vaderland. Gans zijn leven situeerde zich in de Gentse archief- en bibliotheekwereld. De geschiedbeoefening stond in de 19e eeuw op een bedroevend laag peil. De allesoverheersende zucht tot verheerlijking van het nationaal verleden, een ontstellend gebrek aan kritische zin en een onmogelijke opvatting van de historische objectiviteit, maken dat alles wat in die tijd werd gepubliceerd thans waardeloos is. Wat de Saint-Genois geschreven heeft is in hetzelfde bedje ziek. Hij was ook gedurende 35 jaar directeur van **Messenger des Sciences historique**, hét toonaangevend historisch tijdschrift van België in die tijd. Een Histoire de la ville de Gand heeft hij niet kunnen

afwerken.

Zijn historische novellen en romans zijn nauwelijks te tellen. Ze verschenen eerst als feuilletons in *Journal des Flandres*. Te beginnen met **Hembyse**, een Gentse geschiedenis van het einde van de 16e eeuw, in drie delen, 1835. Daarna **La Cour de Jean IV**, een Brabantse kroniek 1418-1421, twee delen, 1837. **Anna** (een Nederlandse roman), **Voyageurs belges du XIIIe au XVIIIe siècle** (1847). Hij heeft ook een vertaling gemaakt van Karel ende Elegast (1836). Alle werken getuigen van een grote belesenheid van de auteur, die zich in verschillende perioden grondig heeft ingewerkt... maar uit al die opgestapelde kennis treedt het didactisch element al te zeer op de voorgrond. Zijn romans roepen ook herinneringen op aan de gelijktijdige romans van Hendrik Conscience, maar in tegenstelling met deze is de populariteit van zijn werk van korte duur geweest. Hij schrijft lange, ingewikkelde en droge volzinnen, die met veel overbodige woorden de actie al te vaak lamleggen en het leesplezier grondig verstoren. Bovendien waren de historici van die tijd de mening toegedaan dat de invloed van Walter Scott en Victor Hugo – twee idealen van de Saint-Genois – verderfelijk was en waandenkeelden aankweekte, vooral bij vrouwen, de lezers bij uitstek van deze gewrochten. Later publiceerde hij meer historische novellen o.a. in de *Revue de Bruxelles*.

de Saint-Genois was een bescheiden, minzaam en oprecht man met afkeer voor extremisme. Zijn afkeer voor partijstrijd en de behoefte aan openheid en pluralisme is een lichtende fakkel die hij ons heeft doorgegeven.

Literatuur

Pierre De Decker, Saint-Genois des Mottes, *Biographie Nationale*, VII, 1880, p. 601-607.

Albert Derolez, Jules de Saint-Genois, medestichter en eerste voorzitter van het Willemsfonds (1813-1867),

De Vlaamse Gids, jg. 56, nr. 5, 1972, p. 33-37.

Daniël Van Ryssel.

HET KRONIEKJE VAN EEN OUDE GENTENAAR

Vandaag met de N.

Nâojsterigge: Een naaister.

Nafte: Benzine.

Nâogol: Gêne nâogol hèn om aan zijn gat te scharte: Zeer arm zijn.

Nâordien: Daarna.

Navette: Een Gentenaar die in Brussel werkt doet de navette tussen beide steden.

Napoleon: Ge ziet er Napoleon deure. Wordt gezegd van slappe koffie.

Vroeger waren er koffietassen met op de bodem een afbeelding van

Napoleon. Bij normale koffie was deze afbeelding niet te zien, wèl bij slappe.

Nieverst: Nergens.

Nieveranst: Nergens.

Neevest: Naast. Hij weunt neevest mijn deure.

Nekke: We gâon nie veel woorde de nekke breeke. Meestal in een discussie: Wij gaan het kort houden.

Neste: In neste zitten. Moeilijkheden ondervinden.

Niewirt: Iemand die niets waard is.

Negligent: Slordig.

Neute: Een vervelende vrouw die op de zenuwen werkt.

Neuzelwirk: Vervelend werk dat veel tijd en handigheid vergt en toch niet belangrijk is.

Neuze: Zijne neuze rij d'in de vizilante: Wanneer men lekker eten ruikt.

Nistig: Naarsteg.

Nistegijt: Dikwijls als wens aan iemand die een werk moet beginnen of er mee bezig is.

Nijpe de pijp: Gierig. Juist gepast, niet meer dan nodig. Aonze in diene wijngel iets afweege èst altijd nijpe de pijp, ze zulle nuut giene deurslag geven.

Nijpvlîes: Losse, Soms pijnlijke, loshangende velletjes aan de nagels.

Nomeere: Noemen.

Notemeschâode: Muskaatnoot.

Note petote: Ook hotepetote. Om een kind te laten raden in welke vuist men iets verbogen houdt.

Notepetote

Wâor zit die note

Hier of dêor
't En ès nie wâor.

Notepupke: Vroeger het goedkoopste en eenvoudigste speelgoed. Nu ook een
mager meisje

Notijnk: Niets.

Nuchtijnk: Ochtend.

Numeroteren: Nummeren.

Hugo Collumbien

BIBLIOGRAFIE

Een absolute aanrader is het meest “recente” boek van Professor Guy Schrans **“Van Wit naar Blauw. Gent tussen 1780 en 1842.”**

Het is met opzet dat wij schrijven het meest “recente” boek. Wij willen de term “laatste” boek niet gebruiken om de auteur niet op verkeerde gedachten te brengen.

Toch wel een beetje een cryptische titel die een paar woordjes uitleg vergt. Misschien was 1780 op zichzelf geen kanteljaar, maar het kondigde wel het begin van een nieuw tijdperk aan. In dit jaar overleden Karel van Lorreinen en Keizerin Maria-Theresia die opgevolgd werd door haar zoon Jozef II.

Hij was een aanhanger van die “Aufklärung”, van de “Verlichting” en van de Encyclopedisten. Er kwam een einde aan een eeuwenlange bestuursvorm. Wij gingen een nieuw tijdperk tegemoet. Niet alleen in Gent, maar ook in Gent.

1842 is iets moeilijker te verklaren. Burgemeester Joseph Van Crombrugge overleed in dit jaar. De liberale partij werd weliswaar gesticht in 1846 maar de in 1842 door het Parlement goedgekeurde wetten op het lager onderwijs en de wijziging van de Gemeentewet droegen er toe bij om bepaalde geesten aan het denken te zetten.

De periode 1780-1842 is alleszins zeer boeiend voor de Gentse geschiedenis in dewelke wij niet minder dan 9 politieke regimes kenden.

De auteur zegt dat het gaat om een syntheseverslag, geen geschiedschrijving. Maar het was toch niet te vermijden dat dit, gedeeltelijk althans, wel zo is. En gelukkig maar, het levert ons weer een stukje boeiende Gentse geschiedenis op.

Waarom WIT? Dat was de basiskleur van het uniform van de Oostenrijkse militairen die gekazerneerd waren in Gent.

Waarom BLAUW? Omdat dit traditioneel de kleur is van de liberale politieke strekkingen die overwegend aanwezig waren in het Gent van 1842.

Het boek is methodisch ingedeeld. Per regime onder hetwelk wij leefden wordt een film afgerold over (o.a.) de politieke instellingen, de pers, financiën, stedenbouw, openbare werken, politie, brandweer, onderwijs, handel, nijverheid, infrastructuur, sociale onderstand cultuur, ontspanning, kunst, opera, toneel, rechterlijke inrichtingen, enz. enz.

Niet gedebiteerd als een droge materie, maar boeiend verteld en verduidelijkt met de achteraan gepubliceerde 1139 voetnoten. Het Repertorium van de in de tekst vermelde personen is ook welkom.

Bij de lectuur van dit boek komt men onder de indruk van het intens studie-

werk dat daaraan vooraf moet gegaan zijn. Veel van dit precieus materiaal ligt ergens te slapen, maar u moet het gaan ontdekken, het wordt u niet op de schoot gebracht. Een beetje flair en geluk kunnen daarbij behulpzaam zijn, maar veel geduld en doorzettingsvermogen zijn daarbij even noodzakelijk. Het boek heeft een formaat van van 17 x 24 cm. en telt 256 bladzijden. Te bekomen in het Liberaal Archief - Kramersplein 23 te 9000 Gent. Tel. 09.221.75.05. De zeer redelijke, niet commerciële prijs bedraagt € 24,00.

Een tweede aanrader is zonder twijfel **“Kuldersbloed & Blauwe Meisjestrannen”** van ons lid Marcel De Bleecker, een naam die borg staat voor degelijk en grondig werk.

Het is een uitgebreide studie over de Gentse weeshuizen van 1615 tot 1984. De gelukkige bezitter van het vroeger verschenen “Verweesd, Verwezen” zou er verkeerd aan doen te denken dat hij het al weet. Het gaat immers niet over een copie van deze vorige uitgave, het is een uitgebreide en verbeterde versie met veel meer foto’s. (360!)

Wij krijgen een realistisch overzicht van het dagelijks leven van deze ongelukkige kinderen waarvan de meesten, na het verlies van hun ouders, terecht kwamen in een milieu waar liefde een onbekend begrip was, iets wat nochtans het leed zou kunnen verzacht hebben. Maar u kunt het allemaal lezen, met ongelooft en een opstandig gevoel, in de 228 bladzijden die dit boek telt dat een formaat heeft van 21 x 29,5 cm.

De prijs bedraagt € 24. Bestelling aan huis in Gent: + € 2. Voor kilopost is er een supplement van € 5.70. Het goedkoopste is natuurlijk het boek te gaan afhalen bij de auteur Marcel De Bleecker - Verdoncklaan 40 te 9050 Gentbrugge, maar toch best eerst een telefoontje geven op nummer 09.230.80.27, (maar liefst na 17 u.)

Maar opgepast! Het betreft hier een eenmalige, beperkte uitgave en het grootste deel is al de deur uit. Wie geïnteresseerd is zou er verstandig aan doen niet te wachten en onmiddellijk te bestellen, zo niet is er een grote kans dat men achter het net vist en dit zou toch wel zeer spijtig zijn!

“GENT. Stad van alle tijden” is een van die imposante boeken die uitgegeven worden door het Mercatorfonds.

Het werd samengesteld door Marc Boone en Gita Deneckere, met bijdragen van een 5-tal medewerkers.

Het bevat 6 hoofdstukken: Geschiedenis als Palimpsest, Archeologie van de stedelijke ruimte, Een Middeleeuwse Metropool, Een Religieuze Republiek en Citadel, Stad van industrie en arbeid, Infrastructuur en Stedenbouw.

Gentse heemkundigen, die een beetje vertrouwd zijn met de geschiedenis van

hun stad (en welke is dat niet?) zullen in de tekst niet veel tegenkomen dat ze niet reeds wisten, maar dit wordt ruimschoots gecompenseerd door een 200-tal foto's, gekende, minder gekende en ook nooit geziene. Meerdere ervan gepubliceerd op een dubbele bladzijde, iets wat de details ten goede komt. De afmetingen van deze kanjer zijn grosso modo 25 x 29,5 cm. en het telt 255 bladzijden.

Te bekomen in de boekhandel. Prijs: € 39,95. Wie vertrouwd is met de uitgaven van het Mercatofonds zal dit niet overdreven vinden.

Wij hebben het hier vroeger reeds gezegd: het is niet te geloven wat er de laatste jaren verschenen is over Gent, ruim meer dan 1 boek per maand, maar waar wij nog altijd op zitten te wachten (en dit waarschijnlijk eeuwig zullen blijven doen) is een complete geschiedenis van Gent. Wij beschikken nu wel over "Histoire de Gand" van Fris, maar Fris zelf beschouwde dit enkel maar als een voorlopig werk, een schets die moest dienen om in detail uitgewerkt te worden in een compleet werk. Maar welke persoon, of juist gezegd welke ploeg, zou zich durven wagen aan een dergelijk titaanwerk?

Het zou wegens zijn omvang en de vele jaren werk die er noodzakelijkerwijze aan zouden zijn voorafgegaan, geen commerciële uitgave worden, maar moet dat nu steeds?

De zeer productieve VIAT publiceerde opnieuw een boek. (Het hoeveelste is dat al?) Het heeft als titel "**Op Vacantie!**"

Opnieuw een volumineus boek van formaat 21 x 27 cm., 272 bladzijden en meer dan 100 foto's. Tal van aspecten van het toerisme, vroeger en nu, worden er uitvoerig in belicht, met een speciaal hoofdstuk "Honderd jaar Gentenaars aan zee: hun rol in het kusttoerisme (1860- 1960)."

Het boek kost € 17 en is te bekomen in het MIAT, Minnemeers.

Kunstbezit Vlaanderen publiceerde een brochure "**STAM - Stadsmuseum Gent**".

Ze heeft een formaat van 23,5 x 29 cm. en telt 40 bladzijden. Vooral interessant zijn de meer dan 40 foto's.

Het STAM zelf publiceerde eveneens een brochure met als titel "**Belichte Stad**".

Ze telt 21 bladzijden en bevat een 30-tal foto's. Het is ons niet duidelijk of dit een aparte brochure is die te koop is, ofwel een begeleidende gids voor de tentoonstelling die er loopt tot 1 mei 2011.

Bij Lannoo verscheen **“Om Gent gedicht”**. Daarin bundelde Guido Lauwaert meer dan 100 Gentse gedichten.

Wordt gezegd. Maar is dat wel zo?

Voor ons is dichten “muziek maken met woorden” en om de waarheid te zeggen: bijzonder veel liefelijke melodieën zijn wij daar niet in tegengekomen, wel redelijk veel dissonanten en op bepaalde plaatsen kakofonieën.

Ook zijn wij regelmatig proza tegengekomen die men, om de indruk te wekken dat het over gedichten gaat, geklasseerd heeft in blokjes van 4 regels. Maar daar loopt niemand in.

Goede gedichten maken is een zeer moeilijk vak en vergt veel talent. Het blijkt dat aan niet zo velen de gratie verleend werd om dit op een behoorlijke manier te doen. Iedereen mag zich dichter noemen, het is een niet beschermde titel en bij het lezen van dit boek hebben wij sterk de indruk gekregen dat veel mensen die hun eigen kunnen sterk overschatten, zichzelf deze titel toe-eigenen.

Wat denkt u bvb. van volgend gedicht:

TREURWILGEN OP DE LIEVEKAAI.

Drup hij treur - drup
tik leun - wilg tik
snik de in snik
drup te - de drup
tik gen re - tik
snik een gen snik
‘t Zou zonde zijn
te schuilen
nu hij eens
met iemand
uit kon huilen.

Of nog:

LAZY SUNDAY

Al ruikend aan de aars van Gent
loopt de nadorst ons steeds weer
voor de voeten
hangen wij onze levers
te drogen tussen lantaarnpalen
schrijven op de muren

dat het Lam Gods ook voor dorstige dichters gestorven is.

Wij zijn als Gentenaars geen klein beetje fier bij het lezen van deze sublieme ode aan onze stad.

Zitten in dit boek dan geen echte gedichten? Toch wel, dat zou er nog moeten aan mankeren, maar ze zijn veel te schaars om de titel van dit boek te rechtvaardigen.

Formaat: 19,5 x 24 cm. - 176 bladzijden. Te koop in de boekhandel.

Prijs: € 24,95

Weet gij het nog? Enkele jaren geleden zei Erik De Keukeleire: dit is nu mijn laatste boek. Wij weten niet of hij dat echt meende, maar een feit is dat aanvragen voor verdere publicaties over nog niet behandelde onderwerpen bleven binnenkomen en... zoals men in gerechtelijke kringen zegt: Erik kon niet weerstaan aan een “onweerstaanbare drang” om met volle overgave te gaan snuffelen in alle mogelijke verspreide informatiebronnen.

Sedert die beroemde uitspraak zijn inmiddels al meer dan 10 boeken verschenen met kostbare inlichtingen die men nergens elders zal vinden.

Nu terug weer 5 prachtige boeken. Wij vragen ons af: heeft die man dan nu en dan eens geen slaap nodig?

1. Buurtspoorweg Gent-Drongen-Nevele (1909-1959) - 240 p. - 285 illustraties. Prijs: € 10
2. Van Paardentram tot Autobus op Lijn 3. (1874-1983) - 200 p. - Een 280-tal foto's. Prijs: € 10
3. Trolleybussen op Lijn 3 (1989-2009) - 300 p. - Een 750-tal foto's - Prijs: € 10
Uitgaven 2 + 3 samen € 15
4. Buurtspoorweg Gent-Evergem-Bassevelde (1910-1959) - 358 p. – Een 300-tal foto's
Prijs: € 15
5. Tramlijn 1. Een Noord-Zuidverbinding voor het Gentse Openbaar Vervoer (1899-2010), 396 p. - Meer dan 800 foto's. Prijs: € 15
Uitgaven 4 + 5 samen: € 25

Wij mogen er niet aan denken welke tijd de auteur moet besteed hebben om zo iets samen te stellen.

Voor alle verdere inlichtingen komt men terecht bij de auteur: E.3-plein 93 te 9050 Ledeberg. Tel: 09.230.47.05

H. C.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord van **Luc Devriese** en **Harry Verwee** op een ogenschijnlijk simpel, maar in werkelijkheid aartsmoelijk vraagje van **Ciska De Ruyver** (G. T. 2009 nr. 5): waar staat de oudste Gentse boom?

Dat gaf aanleiding tot een intensief onderzoek zowel in de archieven bewaard in de Zwarte Doos (stadsarchief) als 'in het veld', zoals biologen dat formuleren. Het 'veld' was hier het grondgebied van Gent en deelgemeenten, echter zonder de moeilijk of niet toegankelijke privé tuinen. Enkel de stadsbomen dus.

Het resultaat van onze zoektocht (met vereende krachten!) is wel volumineuzer geworden dan wat gebruikelijk is in de 'Vraag en antwoord' rubriek: het werd een volwaardig artikel 'Oude Gentse bomen' dat omwille van zijn lengte verscheen in het jaarboek van de Oost-Oudburg. Een hoofdstukje daaruit over de laan- en kaibomen in 1893 nemen we over in de rubriek *Ghendtsche Toestanden*. Wie dat aandachtig leest, kan afleiden dat verscheidene van de nu nog bestaande majestueuze bomenrijen tot anderhalve eeuw oud zijn. Ze waren al flink gewassen toen de oorspronkelijke versie van de tekst door Hubert Van Hulle geschreven werd.

De, voor zover ons bekend, oudste Gentse bomen zijn echter niet te vinden onder de laanbomen. Een tip van **Christian Puttevils** leidde ons naar het Muinkparkje. Bij de Hertstraat ter hoogte van huisnummer 60 staat daar een plataan met een stamomtrek van zo maar eventjes 606 cm, in 2010 gemeten op 1,5 m hoogte. Een ander imposant exemplaar (442 cm. stamomtrek) met geweldige armen is te vinden dicht bij de hoek van de Hofstraat en de Muinklaan.

De boom bij de Hofstraat is een Oosterse plataan (uit de Balkan en Klein Azië) terwijl het reuzenexemplaar bij de Hertstraat de bij ons algemeen voorkomende kruising is tussen de Oosterse plataan en de Westerse (uit Noord Amerika). De Oosterse plataan heeft diep ingesneden bladeren en meestal een korte dikke stam, dikwijls opgesplitst in overmatig dikke hoofdtakken.

De leeftijd van de twee Muinkparkbomen stelt ons voor problemen. Minstens de dikste boom moet namelijk ouder zijn dan de Gentse diertuin, de voorganger van het huidige park. Dat werd rond 1850 in de Muinkmeersen aangelegd, zo'n 160 jaar geleden dus. Maar uitgaande van een jaarlijkse stamomtrek aangroei van 2,5 cm (vanaf een zekere leeftijd vrij constant, maar steeds afhankelijk van het weer, de soort en cultivar, de standplaats, de snoei en dergelijke), komen we uit op een berekende (vermoedelijke) leeftijd uit van resp.

242 jaar en 177 jaar. De dikste kan dus van ergens rond 1770 dateren en de tweede zou ongeveer rond de Belgische omwenteling geplant zijn.

Het is niet verwonderlijk dat de oudste Gentse bomen platanen zijn. Deze taaie kerels zijn dominant aanwezig in het stadsbeeld. Een hoofdstukje in 'Oude Gentse bomen' kreeg zelfs de titel 'Gent, platanenstad' mee. De plataan bij de Hertstraat kan allicht de eer opeisen van 'oudste Gentse boom' en mag zelfs meedingen naar de titel van oudste plataan, indien niet van België, dan toch van Vlaanderen. In 'Merkwaardige bomen van België', een uitgave van 'Waters en bossen' (1978), die de Muinparkbomen niet vermeldt, vinden we de reuzenplatanen van de abdij van Cambron - Casteau (Brugelette, Parc Paradisio, tussen Ath en Mons) met vergelijkbare dikten (580cm in 1977). Deze bomen werden in 1724 geplant. Het zijn Oosterse platanen. Een 'gewone' plataan (vermoedelijk ook de kruising) te Hyon, deelgemeente van Mons, had in 2007 een stamotrek van 607 cm.

Van belang in dit verhaal is dat de oudste vermeldingen van door de stad aan-geplante platanen al uit de jaren 1600 dateren. In het Gents had men het over

Aangezien een foto van de volledige boom de omvang niet tot zijn recht liet komen, hebben wij de voorkeur gegeven aan een 'detail', als we hier dit woord mogen gebruiken.

‘planen’ of ‘pelanen’ (in het Engels ‘planes’). Dat zijn de benamingen die in de Gentse archiefpapieren voorkomen en eveneens in het woordenboek van Lodewijk Lievevrouw-Coopman. Ook de kruising is niet van recente datum. Ze zou in de jaren 1600 ontstaan zijn in Spanje of in Zuid Frankrijk.

De foto hierbij, in 2010 genomen door de ‘ontdekker’, geeft de stambasis weer van de plataan dicht bij de Hertstraat.

Aangezien een foto van de volledige boom de omvang niet tot zijn recht liet komen, hebben wij de voorkeur gegeven aan een “detail”, als we hier dit woord mogen gebruiken.

Mededeling

Sinds een aantal maanden ontsluit de Dienst Kunsten en Cultuurverspreiding van de Provincie Oost-Vlaanderen de heem- en geschiedkundige tijdschriften van Oost-Vlaanderen op artikel.

Het resultaat kunt u bekijken op www.ovinob.be/provbib.
Zo levert bvb. de zoektemr “Gent” 3993 resultaten op, waarvan 1597 artikels.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Jacques Lavrillé** ontvingen wij volgend schrijven:

Reactie op de inzending van **Mr. Marcel Cambier** (Lezers schrijven ons, G.T. nr 6/2010)

De foto met die stoomtram heeft me 60 à 70 jaar teruggekatapulteerd in de tijd. Ik woonde tijdens mijn jeugd ook in die omgeving en herinner me nog de trams die toen voorbij ons huis passeerden. Dat waren de trams van de buurtspoorwegen (in de volksmond “de boerentram”, als contrast met de stadstram): tram “L” naar Lochristi, tram “O” naar Oostakker (of de “Ø” barré naar Lourdes) en de stoomtram naar Zaffelare. Hoe lang dat stoomtrammetje nog heeft gebold herinner ik mij niet meer, maar zeker nog gedurende de oorlogsjaren; deze tram was nl. zeer geliefd bij de smokkelaars.

De heer Cambier heeft dus nog veel jaren na 1930 kunnen genieten van de passage van dit waterdamp en roet uitstotend (maar o zo romantisch, want o.a. uitgerust met een echte stoomfluit) vervoermiddel.